

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Bc. Malíková Jitka

Komparace příčin, průběhu a dopadů evropských referend ve Velké Británii

Diplomová práce

Olomouc 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Komparace příčin, průběhu a dopadů evropských referend ve Velké Británii*“ vypracovala samostatně na základě uvedené literatury.

V Olomouci dne 28. listopadu 2018

Podpis: .....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda srdečně poděkovala mému vedoucímu práce Mgr. et Mgr. Ondřeji Filipcovi, Ph.D. za vstřícnost, cenné rady, inspirativní připomínky, a především za čas, který mi v průběhu vedení práce poskytl.

Velké díky patří mým rodičům a bratrovi za jejich morální a finanční podporu v průběhu celého studia a mému partnerovi za trpělivost a shovívavost v průběhu psaní mé práce.

Obsah

Úvod	5
1. Teoretické ukotvení práce	11
2. První britské referendum o setrvání Spojeného království v ES (1975)	17
2.1 Přístup Velké Británie k evropské integraci před vstupem do ES	18
2.2 Vyhlášení referenda	22
2.3 Průběh referenda	26
2.4 Reflexe referenda	30
3. Druhé britské referendu o setrvání Spojeného království v EU (2016)	38
3.1 Britský euroskepticismus	39
3.2 Vyhlášení referenda	42
3.3 Průběh referenda	48
3.4 Reflexe referenda	54
4. Komparace referend 1975 a 2016.....	60
Závěr	65
Bibliografie	68
Seznam použitých tabulek, grafů a obrázků.....	75
Abstrakt.....	76
Klíčová slova	76

Úvod

Od konce 20. století lze pozorovat čím dál tím častější uplatňování prvků přímé demokracie v evropské politice, zejména institutu referenda, jež není nejběžnějším nástrojem demokracie v členských státech EU. Členské státy Evropské unie využívají nástroj referenda v otázkách evropské agendy stále frekventovaněji, navzdory tomu, že skýtá mnoho rizik, jeho výsledky jsou těžko předvídatelné a jeho dopady mohou být pro politické elity nebezpečné či dokonce osudné, jak dokazuje již řada uspořádaných referend – například odmítnutí vstupu do Evropské unie (EU) v případě dvou referend v Norsku či odmítnutí revizí evropských smluv v referendech ve Francii, Dánsku a Irsku. Referenda o setrvání Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (dále jen Velká Británie – VB) v Evropských společenstvích (dále jen ES) a Evropské unii (dále jen EU) jsou toho důkazem a pro osud ES/EU mají neobyčejný význam.

Spojené království je jedním z nejtypičtějších příkladů zastupitelské formy demokracie, kde je přímá demokracie podle britské ústavní tradice s parlamentní suverenitou neslučitelná. Konkrétně institut referenda byl z hlediska britských elit donedávna považován za cizí, ne-li protiústavní prvek a řada vrcholných politiků se k němu stavěla skepticky. Na celonárodní úrovni se doposud konala pouze tři referenda, z toho dvě na téma setrvání země v ES/EU (1975, 2016) a jedno na téma změny volebního systému v roce 2011. O to zajímavější je analyzovat dvě uskutečněná celonárodní referenda ve VB, kde do značné míry chybí politická a legislativní tradice jejich používání.

Velká Británie přistoupila k ES 1. ledna 1973 v rámci prvního rozšíření dříve nazývaného severního (dnes označované jako západní rozšíření) a po dvou letech členství se labouristická vláda Harolda Wilsona rozhodla uspořádat prvním referendu (1975), v kterém se britští občané vyslovili v 67,2 % pro setrvání země v ES. V druhém referendu vypsaném konzervativní vládou Davida Camerona konaném v roce 2016 učinili voliči zásadní rozhodnutí a většinou 51,9 % rozhodli, že po 43 letech členství Velká Británie opustí Evropskou Unii. Někteří predikují, že rozhodnutí britských voličů bude mít bezprecedentní následky pro budoucnost Evropské unie, které mohou vést k jejímu výraznému oslabení. V současné době probíhají vyjednávání o vystoupení země z unijních struktur a samotný odchod VB z EU, neboli Brexit, je stanoven na 29. března 2019.

Předmětem práce jsou dvě uskutečněná referenda o setrvání Velké Británie v Evropských společenstvích a v Evropské unii. Hlavním výzkumným cílem diplomové práce je komparace příčin, průběhu a dopadů evropských referend ve Velké Británii. Z toho vyplývají i tři dílčí, specifitější cíle. Zaprvé objasnit důvody, které vedly britské politické elity k uspořádání referend o setrvání země v ES/EU, zadruhé rozebrat okolnosti, společenskou atmosféru a průběh kampaně předcházejících referenda a za třetí provést reflexi výsledků jednotlivých referend. V návaznosti na stanovené cíle práce formuluje následující výzkumné otázky: *Jaké motivy vedly britské politické elity k rozhodnutí uspořádat celonárodní referenda o setrvání země v ES/EU konaná v letech 1975 a 2016? Jak se liší okolnosti a společenská atmosféra v období prvního a druhého referenda o vystoupení z EU? Jak vypadala argumentace v kampaních hlavních aktérů předcházejících referenda? A jak se lišilo volební chování v rámci jednotlivých referend?* Práce si na základě výzkumných otázek stanovuje i několik hypotéz:

- Společenská atmosféra v období před prvním referendem byla k členství v EU příznivější než v případě druhého referenda.
- Druhé referendum o vystoupení VB z EU bylo oproti prvnímu do větší míry ovlivněno dezinformační kampaní.
- V rámci obou referend lze pozorovat vyšší míru podpory pro vystoupení z ES/EU mezi starším obyvatelstvem, nižšími příjmovými skupinami a méně vzdělanými.

Zároveň si za cíl své práce také dává zodpovězení dílčí výzkumné otázky: *Do jaké míry teorie liberálního intergovernmentalismu (LI) dokáže interpretovat událost Brexitu a kde jsou její případné limity?*

Z metodologického hlediska je práce specifická a nachází se na pomezí dvou metod. Nejvíce se však práce přibližuje komparativní případové studii (dále komparativní studie), jež je charakteristická „*soustředěným studiem případů, tedy příkladů určitého jevu, a zkoumá dva nebo několik případů a provádí jejich srovnávací analýzu (tzv. across-case analysis)*.“¹ Z hlediska počtu případů se komparativní studie pohybuje na jedné straně mezi kvalitativní komparativní analýzou a případovou studií na straně druhé. Práce na téma Komparace příčin, průběhu a dopadů evropských referend ve Velké Británii sice neposkytuje šířku kvalitativní

---

¹ BENEŠ, Vít, DRULÁK, Petr. *Metodologie výzkumu politiky*. Recenze, Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 65.

komparativní analýzy, za to vykazuje hloubku případové studie, která by měla „poskytnout hluboké porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraného případu a musí zohlednit celkový kontext události či objektu (sociální, politický, historický), fenoménu či děje a musí zároveň poskytnout komplexní obrázek.“² Z tohoto důvodu kombinuji srovnávací analýzu (*across-case analysis*) s metodami případové studie, zejména s metodou rozboru procesu neboli analytické vysvětlení (*process-tracing*). Metoda process tracing se nezaměřuje pouze na proces jako takový, ale rovněž na jeho aktéry, jejich motivace, cíle, hodnoty a také jejich vnímání daného procesu.³ Práce se snaží ptát po příčinách vypsání evropských referend, zkoumat průběh kampaní předcházejících referenda a argumentací hlavních aktérů, interpretovat jejich výsledky a zasazovat je do širšího kontextu a vystihnout příčinné souvislosti na základě důkladného zkoumání široké škály primárních (politických proslovů, mediálních vystoupení, přednášek, volebních programů, parlamentních analýz, svědeckých prohlášení apod.) a sekundárních zdrojů. Dále je okrajově použita metoda deskripce a interpretace textu sloužící k hlubšímu vysvětlení souvislostí popisujících jak příčiny, tak průběh evropských referend.

Abychom dokázali komparovat analogické situace dvou uskutečněných referend a rozpoznat shody a rozdíly mezi sledovanými případy je z hlediska použité metodologie potřeba práci vymežit obsahově, geograficky a časově. Obsahové vymezení práce je dáno cílem práce a výzkumnými otázkami výše. Název práce napovídá, že geograficky je práce definována územím Velké Británie. Co se časového vymezení případů týká, analýza prvního referenda je zasazena do první poloviny sedmdesátých let 20. století s nutným přesahem do šedesátých let, a to z důvodu zasazení sledované problematiky do širšího kontextuálního rámce. Analýza končí rokem 1975 vyhlášením výsledků referenda. Těžiště druhé studie o referendu z roku 2016 začíná v letech 2010–2013 a analýzu ukončuje rok 2016, kdy byly zveřejněny výsledky referenda. V obou pozorovaných případech budou referenda srovnávána na základě okolností a politické situace před vypsáním referend, bude komparováno, do jaké míry se stalo uspořádání referenda nástrojem domácích stranických a voličských zápasů. Průběh kampaní předcházející referendům bude porovnáván z hlediska obsahu a to pouze u oficiálních kampaní a výsledky referenda budou srovnávány podle sociodemografických ukazatelů.

---

² KOŘAN, Michal. Jednopřípadová studie. In DRULÁK, Petr (ed). *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008, s. 33.

³ FALLETI, Tulia. Theory-Guided Process-Tracing in Comparative Politics: Something Old, Something New. *APSA-CP Newsletter*, 2006, Vol. 17, No. 1, s. 9–14.

Práce je členěna do tří kapitol, přičemž stěžejní je druhá a třetí kapitola, která tvoří empiricko-analytickou část a vychází z nastaveného vědeckého postupu. První kapitola je zaměřena teoreticky a zabývá se teorií liberálního intergovernmentalismu uznávaného amerického politologa Andrewa Moravcsika. Kapitola uvádí základní teze jeho teorie a na jejich základě zkoumá do jaké míry teorie liberálního intergovernmentalismu dokáže interpretovat událost Brexitu a kde jsou její případné limity. Druhá a třetí kapitola je vystavěna stejně, a to kvůli samotné komparaci v závěru diplomové práce. Obě kapitoly se věnují v druhé podkapitole vyhlášení referenda, v třetí podkapitole průběhu referenda a v poslední podkapitole reflexi referenda. Kromě totožné struktury obou kapitol, je i samotná analýza prováděná stejným způsobem. Přestože se první podkapitola druhé a třetí kapitoly liší, sleduje v podstatě to stejné a to proměnu postojů Velké Británie k evropské integraci v průběhu jejího členství v ES/EU a snaží se tímto prvkem druhou a třetí kapitolu logicky propojit.

Druhá kapitola se v první části zabývá přístupem Velké Británie k evropské integraci před vstupem do ES a představuje stručný historický exkurz od podpisu Římských smluv roku 1957 až po přistoupení Velké Británie v roce 1973 a sleduje zejména proměnu negativního přístupu VB k Evropskému hospodářskému společenství (dále jen EHS) a snaží se objasnit, z čeho pramenila britská nedůvěra v projekt EHS a jaké okolnosti přiměly přehodnotit britský rezervovaný přístup k němu. Podkapitola rovněž neopomíná založení konkurenční zóny volného obchodu v podobě Evropského společenství volného obchodu (ESVO) v roce 1960 a problémy s přihláškami do EHS a jejich opětovné zamítnutí francouzským prezidentem Charlesem de Gaullem v letech 1963 a 1967. Tato podkapitola je do práce záměrně zařazena, aby první referendu uvedla do širšího historického, politického a okrajově i hospodářského kontextu. Dle mého názoru navíc lze spatřovat již v šedesátých letech formování skeptického a pragmatického postoje k evropským otázkám a zárodek britského euroskepticismu, který je ovlivněn obzvláště dvěma faktory a to ostrovní polohou Velké Británie a její imperiální a koloniální historickou zkušeností. Abychom identifikovaly důvody, jež vedly tehdejšího premiéra Harolda Wilsona k rozhodnutí uspořádat referendum o setrvání země v EHS v roce 1975, musíme hledat v domácí politické situaci, ještě v době, kdy byla labouristická strana v opozici (1970–1974), jak tomu je v druhé podkapitole druhé kapitoly, která se věnuje právě příčinám, jež vedly k vypsaní historicky prvního referenda o setrvání Velké Británie v Evropských společenstvích. Na což navazuje další podkapitola rozebírající průběh, argumentaci, hesla, hlavní představitele a podporovatele dvou oficiálně

stanovených kampaní, *Britain in Europe* (BIE) obhajující setrvání země v ES, *The National Referendum Campaign* prosazující odchod VB z ES. V závěrečné části práce rozebírá faktory, které ovlivnily jak přímo tak nepřímo výsledek referenda a sleduje sociodemografické ukazatele jako pohlaví, věk, sociální třída, vzdělání, vlastnictví, popularitu politických lídrů, od kterých se odvíjelo rozhodování voličů v kampani.

Poslední kapitola ve svém úvodu nastiňuje pověst Velké Británie jako „*obtížného partnera*“ (*awkward partner*), kterou si získala za více jak čtyřicetileté členství v ES/EU a zmiňuje, které trvalé výjimky si byla Británie schopna vyjednat při schvalování Maastrichtské smlouvy v roce 1993 a Lisabonské smlouvy v roce 2008. Je obecně známo, že od vstupu do ES Velká Británie prosazuje mezivládní spolupráci a kritizuje přenášení pravomocí na nadnárodní úroveň a zároveň je jedním z nejvíce euroskeptických a nejkritičtějších států vůči evropské integraci v celé Evropské unii, čemuž se věnuje první podkapitola s názvem Britský euroskeptismus. Další dílčí podkapitoly kopírují, jak již bylo uvedeno výše, strukturu předchozí kapitoly. V druhé podkapitole jsou analyzovány důvody, jež vedly Davida Camerona k rozhodnutí uspořádat referendum. Jako první je sledován indikátor v podobě polarizace premiérové domovské strany kvůli sporům o evropskou politiku a z toho vyplývajících poslaneckých rebelií a nátlaku spolustraníků na vypsání referenda a následně vliv vzestupu regionálních a radikálních populistických stran orientovaných na nacionalistickou, protievropskou a zejména protiimigrační politiku, kterými byl premiér taktéž ovlivněn při svém rozhodování. V další podkapitole je zkoumán průběh dvou oficiálních kampaní za odchod (*Vote Leave Ltd*) a proti odchodu (kampaně *Britain Stronger in Europe*, formálně *The in Campaign Ltd*) Velké Británie z EU, jež rozebírá argumentaci hlavních politických aktérů zejména tří témat, které v průběhu kampaní rezonovaly v britské společnosti nejvíce a v jejím závěru se na příkladech snaží demonstrovat, v čem a proč byla kampaň podporující Brexit přesvědčivější a úspěšnější. V poslední podkapitole jsou reflektovány bezprostřední události po zveřejnění výsledků a rozebrány samotné výsledky referenda podle sociodemografických ukazatelů. V úplném závěru práce je provedena komparace obou referend.

V českém prostředí dosavadní zpracování tématu hodnotím nedostatečně. Problematikou evropské agendy ve Velké Británii se sice zabývá několik autorů, Zuzana Kasáková, Barbora Fialová, Jan Váška, ale nepostihují otázku dvou uskutečněných referend ve Velké Británii nijak uceleně. Musím však zmínit Moniku Brusenbauch Meislovou, expertku na britskou politiku, jejíž odborný článek na téma *Strategický kontext referend*

o setrvání Velké Británie v ES/EU: Analýza motivace politických elit mi pomohl k uvedení do problematiky a byl cenným zdrojem především v části práce, která se věnovala důvodům, jež vedly oba premiéry k vypsání referend v roce 1975 a 2016. To je však jediný tuzemský zdroj, který byl nápomocen a zbytek práce vychází z cizojazyčných zdrojů, převážně z odborných článků a příspěvků akademiků ve sbornících. Z anglických zdrojů jedny z nejpřínosnějších byly přednášky profesora Vernona Bogdanora o vstupu VB do ES a o referendu v roce 1975, které byly nápomocny především v druhé kapitole. Mezi další stěžejní monografie a odborné články o průběhu členství VB v ES/EU a britském euroskeptismu patřily příspěvky Alexe Maye, Rogera Liddlea, Chrise Gifforda či Seana Greenwooda. Co se týče průběhu kampaně, byly využity hlavně internetové zdroje. K zachycení politických změn a aktuální diskuze týkající se referenda zejména v roce 2016 posloužily stránky BBC News, které lze považovat za zdroj důvěryhodný a politicky korektní. Kromě elektronických zdrojů posloužila kniha *Brexit and British Politics* od Evanse a Menona, která se snaží trefně vystihnout hlavní důvody, proč byl v Británii odhlasovaný odchod země z EU. Dále práce vychází z britských deníků dostupných online jako The Guardian, The Telegraph či Independent. Výsledky průzkumů veřejného mínění a výsledků voleb a referend pochází především ze stránek britské vlády, ICM Social Research a data týkající se referenda v sedmdesátých letech jsou čerpány od společnosti Gallup.

O Brexitu, okolnostech, příčinách a možných dopadech toho je publikováno nespočet, o referendu z roku 1975 je detailnějších rozborů a analýz o něco méně, ale také v hojném počtu. Avšak žádná publikace uceleně neanalyzuje jak důvody vypsání referend, průběh kampaní a společenskou atmosféru té doby, tak výsledky referend, o což se snaží tato práce. Jednotlivé publikace se zabývají pouze dílčími aspekty, například politickou situací před uskutečněním referend viz Young a jeho článek *New Labour, Old Labour: The Wilson and Callaghan Governments 1974–1979* nebo pouze britským členstvím či vztahem VB a Evropy kupříkladu Liddle ve své knize *The Europe Dilemma: Britain and the Drama of EU Integration* či May v publikaci *Britain and Europe since 1945*. Proto se tato práce snaží představit celistvou studii, jež analyzuje příčiny, průběh i výsledky uskutečněných referend ve Velké Británii v souvislostech, čímž by se měla lišit od již vydaných publikací.

1. Teoretické ukotvení práce

Teorie evropské integrace jsou živé tak stejně jako samotná evropská integrace, kterou zkoumají již od 50. let 21. století a nejčastěji jsou klasifikovány podle jejich rozsahu a podle oboru vzniku, v níž ta daná teorie vznikla. S postupným vývojem a prohlubováním integrace si teorie pokládaly nové otázky, ve 40. a 50. letech se funkcionalismus a teorie komunikace ptali na otázku *Jak integrací odstranit konflikt?*, v 60. a 70. letech se neofunkcionalismus a realistický mezivládní přístup zabýval příčinami a tím, zda jsou hlavními aktéry členské státy nebo nadnárodní instituce, kdežto v 80. letech zajímali teorii víceúrovňového vládnutí a teorii modelu politických sítí, jak funguje systém vládnutí v ES/EU. V 90. letech si teoretici sociálního konstruktivismu a sociologického institucionalismu kladli otázku *Jak ES/EU mění normy a identity aktérů?*. V současné době jsou jednotlivé teorie evropských integrací značně nepřehledné.⁴

V tomto úvodu bych ještě ráda rozvedla klasifikaci teorií evropské integrace podle rozsahu, jež se dělí podle toho, zda se snaží popsat celek integračního procesu a vysvětlit všechny relevantní problémy s ním spojené, anebo zda se zabývají pouze určitou fází či nějakým jednotlivým aspektem integrace. Kratochvíl dělí teorie na: *široké teoretické perspektivy*, které se věnují základním sociálněvědním otázkám, základním charakteristikám a fungováním lidské společnosti a vztahy mezi jednotlivými společenstvími. Mezi tyto teorie řadí marxismus, postmodernismus a sociální konstruktivismus. Další kategorií jsou *ucelené teorie integrace*, mezi něž řadí federalismus, funkcionalismu, liberální mezivládní přístup, realismus, neofunkcionalismus a teorie komunikace. Jejich cílem je pokrýt celou problematiku integrace, od vzniku integračního procesu, přes jeho vnitřní fungování, až po predikce, o které se některé z nich pokoušejí. Poslední třetí skupinu tvoří *teorie středního rozsahu (middle range theories)*, které se snaží probádat určitý dílčí problém, například vznik integrace nebo ještě něco specifictějšího a konkrétního jako například chování lobbystických skupin v určité fázi rozhodovacího procesu etc. Mezi takové teorie patří model politických sítí, nový institucionalismu či teorie víceúrovňového vládnutí.⁵ Tato kapitola se bude zabývat pouze liberálním mezivládním přístupem Andrewa Moravcsika, jež se řadí podle Kratochvíla mezi ucelené teorie integrace a bude se snažit odpovědět na výzkumnou otázku *Do jaké míry teorie liberálního intergovernmentalismu dokáže interpretovat událost Brexitu a kde jsou její případné limity?*

---

⁴ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 30.

⁵ Tamtéž, s. 31–32.

Andrew Moravcsik je v současnosti jedním nejcitovanějších amerických teoretiků zabývajících se evropskou integrací. Moravcsik je zastáncem liberalismu jako teorie mezinárodních vztahů, z čehož pramení jeho chápání evropské integrace, kde liberalismus kombinuje s důrazem na roli států v mezinárodních vztazích a proto název – teorie liberálního intergovernmentalismu (LI, *Liberal Intergovernmentalism*). Moravcsikův liberální intergovernmentalismus byl poprvé představen na počátku 90. let a později zpracován a aplikován v řadě publikací, z nichž nejpodrobnější výklad a test teorie obsahuje kniha Volby pro Evropu (*The Choice for Europe*) z roku 1998.

„Evropskou integraci můžeme nejlépe vysvětlit jako řadu racionálních voleb, které učinili vůdcové států. Tyto volby odpovídaly omezením a příležitostem, jež pramenily z ekonomických zájmů vlivných domácích skupin, z relativní moci každého státu v mezinárodním systému a z role mezinárodních institucí, které posilovaly důvěryhodnost mezistátních závazků“⁶ Takto zní Moravcsikova definice LI, který je prezentován jako výsledek „řady slavných mezivládních vyjednávání“⁷ Přesněji je integrace považována za výsledek tříступňového procesu, kdy: (1) národní zájmy nebo cíle vznikají v kontextu domácí politiky; (2) vlády vzájemně vyjednávají, aby prosazovaly svůj národní zájem na mezistátní rovině; a (3) vytvoření institucí kontrolujících dodržování dohody.⁸

Jedním z prvních, kdo představil dvojúrovňovou hru, byl Robert Putnam v roce 1988 ve svém díle *Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games*. Dvouúrovňová teorie her je politickým modelem mezinárodního řešení konfliktů mezi státy původně odvozená od teorie her. Podle Putnama dvouúrovňový přístup uznává nevyhnutelnost domácího konfliktu o tom, co národní zájem vyžaduje. Přístup na dvou úrovních vyžaduje sladění domácí a mezinárodní politiky současně a státníci v této situaci čelí výrazným strategickým příležitostem a strategickým dilematům.⁹ Stejně tak lze nahlížet i na Moravcsikovu teorii jako na dvojúrovňovou hru (*two-level games*), která se odehrává na domácí úrovni a v druhé řadě na mezinárodní. Prvním stupněm vysvětlení výsledku mezivládních vyjednávání je zohlednění národních preferencí. To se děje pomocí liberální teorie politické ekonomie o vytváření preferencí, podle níž vnitrostátní preference vznikají

---

⁶ MORAVCSIK, Andrew. *The Choice for Europe: Social Purpose and state Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press, 1998, s. 18

⁷ MORAVCSIK, Andrew. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, 1993, Vol. 31, No. 4, s. 473.

⁸ Tamtéž, s. 473–474.

⁹ PUTNAM, Robert. Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games. *International Organization*, 1988, Vol. 42, No. 3, s. 427–460.

v kontextu domácí politiky, kde je formují národní vládní představitelé na základě preferencí a činností sociálních skupin. Jsou to skupiny uvnitř států, které nejvíce ovlivňují jeho vnější politiku a definují jeho preference, zde je vhodné zdůraznit, že Moravcsik upřednostňuje ekonomické zájmy před bezpečnostními. Stát je koncipován jako reprezentativní instituce neustále podléhající zájmům společenských skupin.¹⁰ Vzhledem k tomu, že vlády mají zájem zůstat ve funkci, potřebují podporu od koalic domácích aktérů. Politika vlády je proto omezena základními identitami, zájmy a mocí jednotlivců a skupin, které neustále tlačí centrální rozhodovací orgány, aby usilovaly o politiku v souladu s jejich preferencemi. Jinými slovy, sociální skupiny vyjadřují preference; vlády s takto utvořenými preferencemi vstupují do mezinárodního vyjednávání.¹¹

Jakmile jsou národní preference formulovány, národní rozhodovací orgány je přivedou na mezivládní vyjednávání, tzn. na druhou úroveň. V této druhé etapě LI uplatňuje teorii intergovernmentálního vyjednávání s cílem prosadit své národní zájmy. Vzhledem k tomu, že primárním zájmem vlád je zůstat ve funkci, mají jasný podnět k obraně národního zájmu při vyjednávání. Výsledek konkrétního vyjednávání však nejen odráží různé národní preference, ale také relativní vyjednávací sílu různých států. Moravcsik tvrdí, že vyjednávací moc nezávisí na vojenské síle státu, ale na síle jeho preferencí, to znamená, že „*moc každé vlády je nepřímou úměrnou relativní hodnotě, kterou přikládá dohodě.*“¹² Státy, které ze spolupráce mohou těžit nejvíce, jsou k dosažení dohody ochotny větších ústupků, čímž jsou při vyjednávání ve slabší pozici než státy, pro které je integrace v dané oblasti méně důležitá.¹³

Kolik svobody zůstává tedy vládním představitelům sledovat vlastní preference či myšlenky a na kolik jsou omezeni jejich domácím prostředím? Zaprvé odpověď na tuto otázku závisí na oblasti problémů. Jak bylo uvedeno, vlády jsou v klíčových oblastech velmi omezeny domácími společenskými skupinami. Zde mohou jednat pouze v úzkém vyjednávacím prostoru, který značně omezuje jejich svobodu. V méně okrajových (neekonomických) oblastech se tento prostor rozšiřuje a vládní představitelé mají větší volnost při prosazování svých vlastních agend. Za druhé, každá konkrétní vláda je omezena

---

¹⁰ MORAVCSIK, Andrew. Liberal Intergovernmentalism and Integration: A Rejoinder. *Journal of Common Market Studies*, 1995, Vol. 33, No. 4, s. 518.

¹¹ MORAVCSIK, Andrew. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, 1993, Vol. 31, No. 4, s. 483.

¹² MORAVCSIK, Andrew. *The Choice for Europe: Social Purpose and state Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press, 1998, s. 62.

¹³ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 168.

vyjednávacím prostorem jiných vlád. Povahu těchto faktorů určuje, do jaké míry je premiér vlády schopen realizovat národní zájmy. Moravcsik konstatuje, že výsledky předchozích dohod fungují jako status quo s ohledem na vládní preference a alternativy k dohodě.¹⁴ Jak bylo zmíněno výše, výsledek konkrétního vyjednávání odráží relativní vyjednávací sílu každého státu. Vzhledem k tomu, že vyjednávací síla je definována z hlediska asymetrické vzájemné závislosti, je ve skutečnosti odvozena ze stejných struktur jako národní preference. Tyto struktury určují, jak atraktivní je potenciální politika společenským skupinám a tedy vládám, a v důsledku toho také určují relativní vyjednávací sílu.¹⁵

Role institucí ES/EU je v průběhu vyjednávání nízká a začíná být důležitá až ve třetí fázi po utváření preferencí a mezistátním vyjednávání a to je ve chvíli, kdy vlády dosáhnou dohody. LI přijímá funkční teorii institucionální volby, podle níž vlády shromažďují nebo delegují pravomoc na společné instituce, aby se státy dohody navzájem omezovaly a kontrolovaly.¹⁶ Jinými slovy role institucí spočívá v úzce vymezených kontrolních funkcích, které jim svěřily členské státy. Nad to se Moravcsik domnívá, že „*instituce ES zvyšují moc vlád dvěma způsoby. Zaprvé zvyšují efektivitu mezistátního vyjednávání. (...) Zadruhé posilují instituce EU autonomii vedoucích politiků států ve vztahu k partikulárním společenským skupinám uvnitř těchto států. Evropská společenství vytvářejí dvojúrovňovou hru, která podporuje autonomii a iniciativu vedoucích politiků států tím, že zvyšují legitimitu a důvěryhodnost společných politik, a tím, že posilují schopnost těchto politiků určovat domácí politickou agendu.*“¹⁷ Posilováním institucí, posilují tedy i vlády členských států. Za normálních okolností musí vláda členského států čelit různým domácím tlakům jak opozice tak lobbystických a jiných zájmových skupin, kterým v rámci domácí politiky často ustoupí. Kdežto v situaci, kdy je vyjednaná a uzavřena celounijní dohoda, která může být trestána ze strany nadnárodních institucí, je vláda členského státu vůči domácím tlakům mnohem odolnější.

Kdybychom vycházeli z těchto základních premis LI a chtěly je aplikovat na britskou politiku v období před referendy v roce 1975 a 2016, zjistíme, že je to proveditelné, ale má to jisté rezervy. Jelikož se teorie LI snaží vysvětlit evropskou integraci jako celek a otázkou je,

---

¹⁴ MORAVCSIK, Andrew. Liberal Intergovernmentalism and Integration: A Rejoinder. *Journal of Common Market Studies*, 1995, Vol. 33, No. 4, s. 612.

¹⁵ Tamtéž, s. 612.

¹⁶ MORAVCSIK, Andrew. *The Choice for Europe: Social Purpose and state Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press, 1998, s. 9.

¹⁷ MORAVCSIK, Andrew. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, 1993, Vol. 31, No. 4, s. 507.

zda vyhlášení referend lze považovat za evropskou integraci, neboť odhlasování Brexitu v roce 2016 ve Velké Británii vykazuje desintegrační prvky. Avšak vyhlášení referend se týká zejména domácí politiky, což splňuje první etapu Moravciskovi dvojúrovňové hry, kdy lze pozorovat silný tlak domácích aktérů na vládnoucí garnituru zejména na tehdejší britské premiéry Harolda Wilsona a Davida Camerona, kteří nevypsali referenda za účelem zjistit názor britského lidu v referendu, ale z důvodu stále se stupňujícího tlaku odpůrců jednotného trhu a členství v ES/EU. Nelze zde však hovořit o formulování národní preference, kterou by vláda Velké Británie dále měla přivést na mezivládní vyjednávání, tzn. na druhou úroveň, protože vyhlášení referenda ačkoli o setrvání v ES/EU je vnitrostátní záležitostí státu a nelze o tomto národním rozhodnutí jednat na celounijní úrovni. Alespoň tedy ne v roce 1975, kdy bylo odhlasováno setrvání v ES. V tomto případě se celý proces odehrál pouze na domácí úrovni a nedošlo k následovnému vyjednávání na mezinárodní úrovni a utvoření nadnárodních institucí. Jinak tomu je, ale v případě druhého britského referenda, kdy se Británie rozhodla opustit EU a aktivovala článek 50. Smlouvy o Evropské unii, který umožňuje členskému státu vystoupit z Evropské unie, a jakmile jej aktivuje sjednává se v souladu s čl. 218 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie Dohoda o vystoupení. Vyjednávání Dohody o vystoupení znamená posun do druhé etapy, to jest vyjednávání na mezistátní úrovni, kdy se Velká Británie bude snažit prosadit své utvořené národní preference na mezivládní úrovni a zasazovat se o vyjednání dohody co nejvíce vyhovující jejím národním zájmům. Podle toho jaká bude vyjednaná finální dohoda, která v době psaní diplomové práce není ještě uzavřena, do hry vstoupí nadnárodní evropské instituce, které budou dohlížet na její dodržování. Zjednodušeně, lze konstatovat, že britská politika v otázce členství VB v EU je formována domácími faktory nikoli institucemi Evropské unie a minimálně v utváření preferencí v domácí rovině odpovídá teorii Andrewa Moravcika.

Hra na dvou úrovních přesně odráží britskou politiku v rámci evropské otázky. V britské politice si můžeme totiž všimnout jednoho typického vzorce chování politiků ohledně evropské politiky. Evropa byla vždy hra na dvou úrovních a Britští politici ji horečně hráli jako kdokoliv jiný. Dvouúrovňová hra spočívá v tom, že na jejich domácí publikum a voliče ukazují jinou tvář než na Radu ministrů a Evropskou komisi. Politici používají národní symboly, kterými se vymezují vůči Evropě na domácí scéně, a když nabízejí důvody, proč být členem EU, jsou nesmírně pragmatičtí a nápomocní. Zato se často nestává, že by politici obhajovali koncept EU jako takový, jelikož čím víc pozitivně mluví o Evropě, tím větší kritiku doma sklízají a tím hlasitější je i přání odchodu Británie z EU. Evropa se tak

stává obětí beránkem za nesčetné britské problémy, včetně mnoha věcí, které nemají s EU nic společného, jako je Evropský soud pro lidská práva a dokonce i soutěž Eurovision.¹⁸ Ve Velké Británii je jednoduše řečeno v oblibě odmítat cokoli evropského. Jako příklad lze uvést Cameronovo odmítnutí *Smlouvy o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii* v roce 2011, kdy prohlásil, že vetuje smlouvu, aby chránil životně důležité zájmy Británie. Sice se svým vetem Cameron dostal do izolace na evropské úrovni, zato na domácí scéně byl opěvován. Tady lze krásně vidět dvouúrovňovou hru, kdy jeho veto nebylo o obsahu, ale o demonstraci síly ve snaze ukázat doma, že Velká Británie je silná a vyhnout se tak nezměrné kritice a požadavkům jeho spolustraníků na vypsání referenda o schválení smlouvy v případě, že by s paktem souhlasil.

Nedomnívám se však, že by teorie LI dokázala zcela interpretovat události Brexitu. Pokud bychom se omezili pouze na samotnou definici teorie LI, nelze tvrdit, že rozhodnutí vypsat referenda byla omezena pouze ekonomickými zájmy vlivných domácích skupin, které Moravcsik zdůrazňuje. Druhý sporný bod vidím v racionální volbě vůdců, neboť je diskutabilní, zda lze vypsání referenda považovat za racionální volbu v zájmu Velké Británie. Sám Moravcsik v jednom rozhovoru řekl, že „*Brexit je ale extrémně nepravděpodobným jevem. Je nepravděpodobné, aby byl někdo dostatečně hloupý na to, aby vyhlásil referendum o členství v EU. Dále je nepravděpodobné, aby ho prohrál.*“¹⁹ Další limity, na které teorie LI nedokáže reagovat, tkví v rozvoji telekomunikace a roli sociálních sítí, které výrazně zasáhly do kampaně v roce 2016. Dále nedokáže vystihnout hospodářský cyklus a s ním související změny preferencí politiků. LI taktéž nedokáže interpretovat událost Brexitu v kontextu rostoucí míry euroskeptismu v Británii, který patří mezi jeden z hlavních faktorů, jež ovlivnil výsledek referenda. Na akademické úrovni bývá LI nejčastěji kritizován, protože jej Moravcsik demonstroval na situacích zejména na vyjednávání nových smluv, na kterých ES/EU funguje, a tím opomíjel a nedokázal vysvětlit každodenní fungování Společenství.

---

¹⁸ GAMBLE, Andrew. Better Off Out? Britain and Europe. *Political Quarterly*, Vol. 83, No. 3, 2012, s. 469.

¹⁹ SZALAI, Pavol. *Andrew Moravcsik: Tvrdý brexit nebude, Británie zůstane z 90 procent v Unii* [online]. euractiv.cz, 29. 3. 2017 [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné na <<https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/interview/andrew-moravcsik-tvrdy-brexit-nebude-britanie-zustane-z-90-procent-v-unii/>>.

2. První britské referendum o setrvání Spojeného království v ES (1975)

Spojené království je ryzím příkladem zastupitelské formy demokracie, kde je hlavním suverénem moci parlament, který je volen Brity prostřednictvím všeobecných voleb konaných z pravidla jednou za pět let. Podle britské ústavní tradice je přímá demokracie s parlamentní suverenitou neslučitelná, proto ani institut referenda nebyl britskými politickými elitami často využíván na rozdíl od Švýcarska či Francie a má v Británii pouze konzultativní povahu.²⁰ Donedávna byl dokonce předními britskými politiky považován za cizí, ne-li protiústavní prvek.²¹ Kupříkladu konzervativní poslanec Norman St John-Stevas v roce 1974 nazval referendum „odpornou kontinentální úchylkou.“²² Margaret Thatcherová (1975) se také zpočátku stavěla k institutu referenda zdrženlivě a s odkazem na lorda Attleeho prohlásila, že „měl pravdu, když řekl, že referendum je vynález diktátorů a demagogů.“²³

Na území Spojeného království byl poprvé použit institut referenda na lokální úrovni v Anglii v 19. století, kdy se konala referenda o zakládání veřejných knihoven; v roce 1961 bylo uspořádáno ve Walesu místní referendum týkající se nedělní otevírací doby. Na celonárodní úrovni byla doposud pouze tři referenda, z toho dvě na téma setrvání země v ES/EU (1975, 2016) a jedno na téma změny volebního systému v roce 2011.²⁴ Abychom pochopili, co vedlo politické elity k rozhodnutí uspořádat celonárodní referenda o zásadní otázce jako je setrvání země v ES/EU, je nutné nastínit situaci a přístup Velké Británie k evropské integraci ještě před vstupem do ES v roce 1973, který zahrnuje tuto kapitola. Dále bude analyzovat důvody, které vedly Harolda Wilsona k rozhodnutí vypsát referendum, rozebere průběh kampaně včetně postojů a chování hlavních aktérů a politických stran a následně bude reflektovat výsledky referenda.

---

²⁰ CLOSA, Carlos. Why convene referendums? Explaining choices in EU constitutional politics. *Journal of European Public Policy*, 2007, Vol. 14, No. 8, s. 1311.

²¹ CRICK, Bernard. Commentary: Pandora's Box, Sovereignty and the Referendum. *Defending Politics*, 1975, Vol. 83, No. 1, s. 499–502.

²² GIFFORD, Chris, WELLINGS, Ben. Referenda and European Integration: The case of the United Kingdom. In: STARTIN, Nicholas, USHERWOOD, Simon, LERUTH, Benjamin (eds.). *Routledge Handbook of Euroscepticism*. London: Routledge, 2017, s. 82.

²³ Tamtéž, s. 82.

²⁴ BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika. Strategický kontext referend o setrvání Velké Británie v ES/EU: analýza motivace politických elit. *Mezinárodní vztahy*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 29–56.

2.1 Přístup Velké Británie k evropské integraci před vstupem do ES

Po druhé světové válce se Velká Británie musela vypořádat s vážnými ekonomickými i společenskými problémy v důsledku válečného zadlužení země, klesajícího mocenského vlivu a postupného rozpadu impéria. Od těchto problémů se odvíjela i orientace zahraniční politiky tzv. tří navzájem prolínajících se kruhů, kterou definoval Winston Churchill.²⁵ První kruh představovaly vztahy se zeměmi Commonwealthu, druhý kruh tvořily zvláštní vztahy s USA a až ve třetím kruhu se měla nacházet Evropa. Cílem této zahraniční politiky byla snaha udržet velmocenské postavení Velké Británie. Změna koncepce směřování britské zahraniční politiky přišla až za vlády konzervativního ministerského předsedy Harolda Macmillana, pro kterého sice byly zvláštní vztahy s USA primární, zároveň však prosazoval vztahy s kontinentální Evropou. Zatímco Commonwealth postupně ztrácel mocenskopolitický i ekonomický význam.²⁶

Novým britským ministerským předsedou se stal po válce konzervativec Harold Macmillan. V období jeho vlády (1957–1963) začala evropská politika hrát stále důležitější roli a velmi úspěšně se začala rozvíjet hospodářská spolupráce tzv. šestky.²⁷ Po podepsání Římských smluv v roce 1957 se Británie dostala do izolace. Ačkoli na konci padesátých let měl Macmillan snahu vytvořit s nově vznikajícím uskupením zónu volného obchodu, představitelé „šestky“ k jeho snahám měli rezervovaný postoj, jelikož si pamatovali britské otálení a odmítavý přístup k hlubší evropské integraci na konferenci v Messině roku 1955. Zároveň se obávali oslabení jejich vznikajícího projektu v případě přistoupení Velké Británie. Britská vláda se proto snažila tuto situaci vyřešit ustavením konkurenční zóny volného obchodu, Evropské společnosti volného obchodu (ESVO, anglicky EFTA) v roce 1960. Tato instituce měla dokázat EHS, že zóna volného obchodu může dobře fungovat i bez zbytečných regulací a přenášení pravomocí na nadnárodní instituce. EFTA²⁸ byla omezena pouze na podporu volného obchodu s průmyslovými výrobky na mezivládní bázi, neměla integrační ambice a s politickým vlivem EHS se nikdy nemohla měřit. Její limity spočívaly v obchodování pouze s průmyslovými výrobky, v geografické vzdálenosti jednotlivých členských zemí, které měly relativně slabé obchodní vazby, v žádném společném politickém

---

²⁵ GIFFORD, Chris. *The making of eurosceptic Britain: Identity and Economy in a Post-Imperial State*. New York: Ashgate Publishing Limited, 2008, s. 28.

²⁶ FAJMON, Hynek. *Margaret Thatcherová a její politika*, 2. rozš. vyd., Brno: CDK, 2010, s. 256.

²⁷ Za tak zvanou šestku se považují signatáři Pařížské smlouvy o založení Evropského sdružení uhlí a oceli, jež byla podepsána roku 1951, těmito šesti státy byly: Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko a Spolková republika Německo.

²⁸ EFTA vznikla podpisem Stockholmské smlouvy v roce 1960. Signatáři: Velké Británie, Švédsko, Norsko, Dánsko, Švýcarsko, Rakousko a Portugalsko.

zájmu ani v zahraniční politice, což přinášelo minimální efekt v jejich hospodářství.²⁹ Podle Liddla šlo o jednu z prvních ukázek „cherry-picking“ tzn. britských tendencí jak participovat pouze na některých evropských především ekonomických aspektech integrace, které vyhovovaly zejména Velké Británii, což nebylo v zájmu členů EHS.³⁰

V roce 1957 podpisem Římských smluv vzniklo Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství atomové energie (Euratom). V té době Velká Británie členství odmítala. Jak lze pozorovat, její negativní postoj k evropské integraci vychází již z národní identity. Britové se považují spíše za světový národ než evropský, což je dáno minulostí Británie jakožto imperiální a koloniální mocnosti. Tento názor podporuje i samotný výrok Winstona Churchilla, který prohlásil, že *„Británie je s Evropou, ale ne její součástí.“*³¹ Po válce měla Británie navíc jako jedna z vítězných mocností obou světových válek ambice stát se vedle USA a SSSR třetí světovou mocností. Spojené království se zkrátka neomezovalo pouze na kontinentální Evropu a necítilo potřebu se integrovat do nějakého většího evropského uskupení, které pro ni nebylo v té době atraktivní a nepředstavovalo pro ni možnost jak si polepšit v porovnání s ostatními evropskými zeměmi zdecimovanými válkou. Jedním z dalších mnoha důvodů, proč Británie k projektu EHS nechtěla přistoupit, byla nedůvěra v samotný projekt a odmítavý postoj k nadnárodní podobě fungování společenství. *„Podle Moravcsika se Británie obávala, že by exkluzivní celní unie mohla narušit závazky západních spojenců, a to především v rámci členství v NATO a v rovině bezpečnostních vztahů s USA. Dále se Británie domnívala, že celní unie a s ní související stimulace hospodářského růstu a obchodní výměny bude znamenat nekontrolovatelný vzestup Německa a jeho postupnou dominanci v Evropě. Konečně třetím nebezpečím bylo (...) oslabení vlivu Commonwealthu a britsko-amerických vztahů z hlediska zahraničněpolitického, a to přímo úměrně s rozvojem evropského integračního procesu.“*³² V neposlední řadě se Velké Británii nelíbilo neefektivní zemědělství, které na evropském kontinentu fungovalo a na které by vzhledem k malému zemědělskému sektoru muselo doplácet.³³ Koncepce EURATOMU byla Spojenému království, jakožto jedinému vlastníkov

---

²⁹ WOLFRAM, Kaiser. *Using Europe, Abusing the Europeans Britain and European Integration, 1945–63*. London: Macmillan Press LTD, 1999, s. 174–179.

³⁰ LIDDLE, Roger. *The Europe Dilemma: Britain and the Drama of EU Integration*. London: Policy Network, 2014, s. 3–5.

³¹ WILKS-HEEG, Stuart. *What Churchill really thought about Britain's place in Europe* [online]. theconversation.com, 23. ledna 2015 [cit. 27. září 2018]. Dostupné na <<https://theconversation.com/what-churchill-really-thought-about-britains-place-in-europe-36613>>.

³² FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2009, s. 77.

³³ GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004, s. 124–155.

jaderné zbraně v Evropě v té době, také cizí. Jelikož Británie byla ve výzkumu jaderných technologií díky spolupráci s USA podstatně dále, než samy signatářské země.³⁴

Postoj Spojeného království k evropskému integračnímu procesu se však postupně začal měnit. Británie viděla, jak Francie s Německem úspěšně oživila poválečné hospodářství a průmysl a vytvořily silnou alianci. Kdežto ona se potýkala se zhoršující se hospodářskou situací, jež plynula také z nevýhod neúčasti na kontinentálním obchodu. Dalším faktorem, který přispěl přehodnotit postoj Velké Británie, bylo ochabování Churchillova modelu Británie jako klíčového prvku mezi Evropou, Commonwealthem a USA, propuknutí Suezská krize v polovině 50. let či dekolonizace.³⁵

Velká Británie byla svým způsobem tedy nucena uznat, že EHS je úspěchem a z členství by více profitovala, než trátila.³⁶ Britské motivy pro vstup do EHS byly jak ekonomické tak politické. Podle Woolfa byly britské motivy pro vstup do EHS čistě ekonomické, jelikož členské státy EHS ve srovnání se státy Sdružení volného obchodu (EFTA) hospodářsky rostly.³⁷ Zato jiní historici tvrdí, že to byly především politické motivy, kdy USA na Británii tlačily, aby navázala užší spolupráci s Evropou a především zapracovala na vztazích s Francií.³⁸

Britské členství v EHS od počátku komplikovala skutečnost, že země nestála u zrodu Společenství. Zakládající státy si do jisté míry mohly nastavit základní pravidla, tak aby pro ně nebyla zcela nevýhodná. Zatímco země, které se k organizaci připojily později, se těmto pravidlům musely přizpůsobit.³⁹ Tohoto faktu si byl vědom premiér Harold Macmillan, který chtěl co nejrychleji vstoupit, aby se Británie mohla podílet na upřesnění komunitárních politik a co nejlépe hájit národní zájmy. Jednání o přistoupení Velké Británie a dalších severních států započala na jaře roku 1962.⁴⁰ Velká Británie primárně požadovala zachování vazeb na Commonwealth a výjimky v oblasti zemědělské politiky. Reakce na britskou žádost byly ve většině zemí Šestky poměrně kladné. Země Beneluxu v účasti Velké Británie spatřovaly obchodní a obzvláště politické výhody, jelikož měli obavy z francouzsko-německé hegemonie ve Společenstvích a chtěly nalezení rovnováhy. Itálie

---

³⁴ KÖNIG, Petr a kol. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2011, s. 42.

³⁵ WILSON, Sam. *Britain and the EU: A long and rocky relationship* [online]. bbc.com, 1. dubna 2014 [cit. 27. září 2018]. Dostupné na <<https://www.bbc.com/news/uk-politics-26515129>>.

³⁶ SYCHRA, Zdeněk. První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko. In: FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta (eds.). *Rozšiřování ES/EU*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, MU, 2003. s. 34.

³⁷ WOOLF, Stuart Joseph. Britain and Europe Offshore or On-board? *History Today*, 1999, vol. 49, s. 11.

³⁸ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2009, s. 86.

³⁹ PERISIC, Bojana. *Britain and Europe: a History of Difficult Relations*. Berlin: Institute for Cultural Diplomacy, 2010, s. 3.

⁴⁰ HORČIČKA, Václav, KOVÁŘ, Martin. *Dějiny evropské integrace II*, Praha: Triton, 2006, s. 34–36.

sdílela obdobný názor jako země Beneluxu. Německé obchodní a průmyslové kruhy stejně jako ty vládnoucí byly přistoupení Spojeného království taktéž nakloněny, poněvadž v tom spatřovaly možnost jak prosadit liberálnější koncepci EHS a rozšíření německého vývozu na britské a skandinávské trhy. Zatímco Francie v čele s Charlesem de Gaullem britskou kandidaturu vůbec nepodporovala a spatřovala v ní jak hospodářskou, průmyslovou, tak obzvláště zemědělskou konkurenci. Navíc měla hlavně strach o ztrátu dominantního postavení ve Společenstvích a navýšení vlivu USA v západní Evropě díky zvláštním vztahům s VB. Z těchto obav a ne příliš vřelého francouzsko-britského vztahu vyplynulo první odmítnutí žádosti o přistoupení a s ní i žádosti ostatních tří zemí de Gaullem v roce 1963.⁴¹

Nově zvolená labouristická vláda v čele s Haroldem Wilsonem se rozhodla i přes první veto de Gaulla o znovuotevření otázky členství v EHS. V roce 1967, spolu s Dánskem, Norskem a Irskem, podali novou žádost o přijetí do EHS. V polovině 60. let vrcholila ve Velké Británii finanční krize, která posilovala motivaci Británie o vstup do EHS.⁴² Při opětovném vyjednávání členství mezi Wilsonem a de Gaullem si Británie kladla téměř totožné podmínky jako v roce 1962. Požadovala zachování obchodních vazeb Velké Británie s Commonwealthem (konkrétně se jednalo o produkci cukr z tropických oblastí a Nového Zélandu) a se zeměmi ESVO; usilovala také o dlouhé přechodné období na zavedení společné zemědělské politiky; dále požadovala o zachování nezávislé zahraniční politiky a svobody vykonávat národní ekonomické plánování tak, jak fungovalo doposud.⁴³ Ačkoliv ve zprávě o stavu kandidátských zemí Evropská komise vůči Velké Británii zaujala pozitivní stanovisko, ve kterém upozornila pouze na nevyrovanou platební bilanci a doporučila Spojenému království omezit či ukončit roli šterlinku jako rezervní měny a provedení devalvace, generál de Gaulle ve svém negativním postoji vůči Británii neustoupil a použil tuto jedinou výtku Komise v listopadu 1967 jako formální záminku k vetování druhé britské žádosti o vstup do EHS. Na tiskové konferenci v Elysejském paláci tehdy prohlásil, že „*Společenství si nemůže dovolit přijmout mezi sebe stát, jehož měna, ekonomika i politická situace se v tuto chvíli nejeví jako součást sjednocující se Evropy, kterou jsme začali společně budovat (...) Přestože se Britské ostrovy mohou velmi rychle ke kontinentu přiblížit, existuje zde stále hluboký rozdíl, který znemožňuje dosáhnout společně stanovených cílů.*“⁴⁴ Pro Harolda Wilsona potažmo Velkou Británii znamenalo veto politický neúspěch, avšak

---

⁴¹ GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004, s. 183–187.

⁴² MAY, Alex. *Britain and Europe since 1945*. London: Longman, 1999, s. 41.

⁴³ ROBINS, L. J., *The Reluctant Party: Labour and EEC, 1961–1975*. Omskirk: G.W.&A. Hesketh, 1979, s. 40.

⁴⁴ NICHOLSON, Frances, EAST, Roger. *From the Six to the Twelve: The Enlargement of the European Communities*. London: Longman, 1987, s. 53

problémy, které labouristickou vládu donutily druhou žádost podat, přetrvávaly nadále. Proto Wilson žádost o členství v Evropských společenstvích nestáhl a nechal otázku severního rozšíření otevřenou do doby, než bude opět aktuální, což usnadnilo o několik let později konzervativní vládě v čele s Edwardem Heathem celý přístupový proces.⁴⁵

Proevropsky orientovaný konzervavec Edward Heath ihned po volbách zahájil vyjednávání o přistoupení Velké Británie k Evropským společenstvím. Po zkušenostech předchozích vlád se Heat zaměřil na vyjednávání přímo s francouzským prezidentem Georgem Pompidou, jelikož si byl vědom, že přistoupení k ES bez souhlasu Francie není možné.⁴⁶ Tradičními problematickými body se opět stala zemědělská politika, příspěvky do evropského rozpočtu a obchodní vazby na Commonwealth. Do svízelné situace se dostalo vyjednávání na přelomu let 1970/1971, kdy největší problém začaly tvořit britské příspěvky do rozpočtu Společenství. V porovnání s ostatními členskými zeměmi patřila v té době Velká Británie k hospodářsky slabším, a přesto měla být výše britského příspěvku kolem 19%, což naprosto neodpovídalo hospodářské situaci země. Nakonec se zásluhou obou státníků podařilo vyjednat v otázce Commonwealthu pro Británii čtyřleté přechodné období s preferenčním přístupem, v rámci zemědělské politiky pak šestileté přechodné období. Ohledně britského příspěvku do rozpočtu se však nepodařilo Britům prosadit svůj návrh, který počítal s nižším příspěvkem do rozpočtu. Spojené království se dne 1. ledna 1973 spolu s Dánskem a Irskem stalo oficiálně členem Evropského společenství.⁴⁷

2.2 Vyhlášení referenda

Dne 25. června 1975 se konalo vůbec první celonárodní referendum na území Velké Británie. Referendum o setrvání VB v ES vyhlásil labouristický premiér Harold Wilson, který se stal premiérem v únoru 1974 po čtyřech letech v opozici. Předmětem této podkapitoly je analýza důvodů, které vedly Harolda Wilsona k rozhodnutí toto referendum uspořádat.

Young tvrdí, že abychom pochopili, proč se odehrály nové jednání o podmínkách členství VB a uskutečnilo se referendum, je nejprve nutné se podívat na postoje labouristické strany k evropským otázkám v období opozice mezi lety 1970 a 1974. Podle něj je silné rozdělení strany v otázce evropské integrace a s tím související rozhodnutí o opětovném

---

⁴⁵ GREENWOOD, Sean. *Britain and European Cooperation Since 1945*. Oxford: Blackwell, 1992, s. 91.

⁴⁶ GOWLAND, David, TURNER, Arthur. *Reluctant Europeans: Britain and European Integration, 1945–1998*. London: Longman, 1999, s. 168.

⁴⁷ KUBÁTOVÁ, Eliška a kol. *EU a Velká Británie: Historie vztahů a cesta k referendu* [online]. euractiv.cz, 23. června 2016 [cit. 29. září 2018]. Dostupné na <<https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/linksdossier/eu-a-velka-britanie-historie-vztahu-a-cesta-k-referendu-000142/>>.

projednání Heathových podmínek vstupu a uspořádání referenda hluboce zakořeněno v historii a kultuře této strany.⁴⁸ Labouristická strana si prošla několika vlnami proevropské a protievropské orientace, od negativistické po druhé světové válce až po dnešní smířlivější postoj vůči EU. Mnozí autoři mají za to, že změna postojů koresponduje s působením Labouristů ve vládě (proevropský postoj) a opozici (protievropský postoj).⁴⁹

V roce 1967 to byla právě labouristická vláda Harolda Wilsona, která podala žádost o členství v ES. Je pravda, že ji de Gaulle v listopadu téhož roku vetoval stejně jako první žádost podanou konzervativci v letech 1961–3. S tím rozdílem, že v roce 1967 labouristická vláda trvala na tom, aby její žádost „zůstala na stole“ a nebyla stažena jako v roce 1963. Odstoupením de Gaulla byl o dva roky později zájem o členství oživen. V červnu 1970 začalo jednání o přistoupení VB do ES a existovaly náznaky, že si Wilson přál, aby uspělo. Ve všeobecných volbách roku 1970 však zvítězila Konzervativní strana a pod vedením Edwarda Heatha vyjednala vstup země do ES. Po porážce labouristů se silné rozdíly ve straně prohloubily a zvolení zástupníci Labouristické strany do parlamentu se stali prokazatelně méně proevropskými a Wilson se vrátil ke staronové pozici euroskeptika. Inklinace k protievropské politice byla zapříčiněna přesvědčením, že vstřícná evropská politika byla důvodem pádu labouristické vlády a porážky ve volbách.⁵⁰

Na počátku sedmdesátých let tak byla strana veřejně rozdělena na zastánce členství v ES a společného trhu, takzvaní *pro-Marketeers*, mezi ně se řadil Roy Jenkins⁵¹ a další, převážně členové sociálně demokratického přesvědčení, kteří viděli evropskou budoucnost jako nejlepší způsob, jak zajistit britské trhy a politický vliv. A na odpůrce členství, takzvaní *anti-Marketeers*, k jejichž předním představitelům patřil Michael Foot, Peter Shore či Barbara Castleová, kteří viděli Evropské společenství jako kapitalistický klub, nedemokratický v jeho rozhodování, jehož členství by zničilo Commonwealth a podkopávalo by schopnost Británie prosazovat socialistickou politiku doma nebo „otevřený“ obchod v zahraničí. Mezi těmito zásadními pozicemi podpory či opozice ke členství v ES byla většina strany pragmatičtější a názorové fluktuační v postoji k evropskému integračnímu procesu lze identifikovat u mnoha

---

⁴⁸ YOUNG, John. Europe. In: HICKSON, Kevin, SELDON, Anthony (eds.). *New Labour, Old Labour: The Wilson and Callaghan Governments 1974–1979*. London: Routledge, 2004, s. 139–153.

⁴⁹ CRICK, Bernard. Commentary: Pandora's Box, Sovereignty and the Referendum. *Defending Politics*, 1975, Vol. 83, No. 1, s. 499–502.

⁵⁰ SPRECKLEY, Nicholas. The Common Market Renegotiation and Referendum, 1974–75. Part I. *The Foreign and Commonwealth Office* [online]. issuu.com, 4. srpna 2014 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <https://issuu.com/fcohistorians/docs/1_spreckley_report_-_part_1>.

⁵¹ Roy Jenkins se stal později předsedou Evropské komise (1977–1981)

předních labouristických politiků včetně Harolda Wilsona, který změnil svůj postoj k evropské integraci třikrát (1962 byl proti, 1966 pro, 1970 proti).⁵²

Mnoho poslanců se primárně zabývalo stranickými politickými bitvami více než klady a zápory členství v ES. Stranická rozštěpenost způsobila Wilsonovi obtížné vedení strany a jeho primárním cílem se stalo udržet Labouristickou stranu jednotnou.⁵³ Zásadní rozpolcenost ve straně a korodující stranickou disciplínu dokládá i příklad otevřené rebelie poslanců z října 1971 při hlasování o vstupu do ES⁵⁴ předloženého Edwardem Heathem, při kterém navzdory použití nejvyššího příkazu ke stranické loajalitě, pomocí biče (*whip*), se 69 labouristických zákonodárců (tzn. více jak třetina parlamentního zastoupení strany) postavilo stranickému vedení a dalších dvacet se jich zdrželo hlasování, což znamená, že tento zákon konzervativní vláda prosadila pouze díky podpoře labouristických rebelů.⁵⁵

Myšlenka referenda byla nejprve vážně navrhována předním labouristickým obchodníkem Douglasem Jayem roku 1970 a brzy byla nadšeně převzata Tonym Bennem. Ačkoli bylo do té doby referendum do značné míry cizí britské ústavní praxi a nápad ho uspořádat měl i své odpůrce, kteří proti němu namítali, že podkopává svrchovanost parlamentu, který je tvůrcem legislativy, a že je to nedemokratický nástroj vlády a zbraň používaná diktátory. Jeho zastánci argumentovali tím, že tak důležité rozhodnutí, jako je členství v ES, kde je v sázce suverenita a nezávislost země, je potřeba konzultace s voliči. Vnitrostranická opozice tlačila na Wilsona, aby kriticky zaútočil na Heathovu proevropskou politiku a jím vyjednané podmínky členství a porazil Konzervativce pomocí „evropské karty“, pod výhrůzkou, že pokud neslíbí vypsání referenda, tak na post předsedy strany podpoří jiného kandidáta, který bude v tomto ohledu ochotnější. Na intenzitě vnitrostranického tlaku nabývá i fakt, že byl Wilson ohrožen bývalým ministrem vnitra a financí a svým tehdejší zástupcem Jamesem Callaghanem, který byl nevídaně oblíbeným obzvláště mezi řadovými členy Labouristické strany.⁵⁶

Ve zveřejněném manifestu Labouristické strany v roce 1974 se strana také zavázala usilovat o zásadní znovuvyjednání podmínek členství VB v ES (*a fundamental renegotiation*). Wilson s Callaghanem zdůrazňovali, že „zásadním opětovným vyjednáváním“ není myšlena revize Římských smluv, ale jedná se čistě o zlepšení podmínek členství Británie

---

⁵² YOUNG, John. Europe. In: HICKSON, Kevin, SELDON, Anthony (eds.). *New Labour, Old Labour: The Wilson and Callaghan Governments 1974–1979*. London: Routledge, 2004, s. 139–153.

⁵³ Tamtéž, s. 140–142.

⁵⁴ Přesně řečeno šlo o schvalování *zákona o Evropských společenstvích* (European Communities Bill)

⁵⁵ BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika. Strategický kontext referend o setrvání Velké Británie v ES/EU: analýza motivace politických elit. *Mezinárodní vztahy*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 29–56.

⁵⁶ YOUNG, John. Europe. In: HICKSON, Kevin, SELDON, Anthony (eds.). *New Labour, Old Labour: The Wilson and Callaghan Governments 1974–1979*. London: Routledge, 2004, s. 140–142.

v rámci stávajících smluv.⁵⁷ „*Labouristická strana je internacionální strana a Británie je součástí Evropy, ale jestliže by jednotný trh znamenal vytvoření nového protekcionistického bloku nebo jestliže by z britského členství vyplývalo ohrožení pracovních míst či podkopání suverenity Parlamentu, pak Labouristická strana bude proti,*“⁵⁸ což bylo prezentováno způsobem, že se tak rozhodně nestane a Labouristická strana se o to zasadí. Podle Bogdanora se jedná o skvělý politický trik a ukázkou velice pozitivního postoje obou vrcholných politiků strany, kteří chtěli udržet Británii v Evropě a manifestem dát najevo pozitivní postoj celé Labouristické strany k členství v ES⁵⁹ a zároveň sklidit kladné ohlasy stranické opozice. Zato proevropsky orientované členy jako byl Roy Jenkins, George Thomson či Harold Lever, Wilsonova strategie znovuvyjednání podmínek členství popudila a opustili stínový kabinet.⁶⁰

Závazek vyhlásit referendum bez pochyb sehrál důležitou roli ve výhře Labouristické strany ve dvojích volbách roku 1974. Lze však konstatovat, že obě Wilsonovy vlády byly velice slabé. První vláda byla menšinová a po předčasných volbách konaných v témže roce Wilson sestavil vetchou většinovou vládu s většinou představující pouhé tři poslance.⁶¹ Wilsonovy obavy z rebelujících labouristických poslanců, kteří by mohli zcela ochromit vládu, ho definitivně donutily přijmout návrh na uspořádání referenda za oficiální politiku vlády. Ani po volbách v roce 1974 totiž otázka britského členství v ES stranu včetně nově zformované většinové vlády nepřestávala rozdělovat. Přibližně jedna třetina labouristických poslanců byla pro odchod země z ES, třetina pro setrvání a zbylou třetinu lze považovat za neutrální.⁶²

Z výše uvedeného lze dojít k závěru, že hlavním důvodem Wilsonova rozhodnutí uspořádat referendum byla prioritně snaha vyřešit dlouhodobý, hluboký vnitrostranický konflikt a upevnit vlastní pozici v čele Labouristické strany. Jeho hlavním účelem nebylo zjistit názor britského lidu v referendu, ale udržet Labouristickou stranu pohromadě a zabránit jejímu dalšímu štěpení. Což potvrzuje Wilsonova vlastní výpověď v jeho memoárech, kde konstatuje, že „*za celých třináct let ve funkci předsedy stran jsem neměl těžší úkol než*

---

⁵⁷ Opětovné vyjednávání bylo dokončeno v březnu 1975. Změny byly převážně kosmetického charakteru a kromě mléka z Nového Zélandu a cukru z Commonwealthu, nebylo vyjednáno nic zásadního. Změna výše příspěvku do rozpočtu byla vyjednána až za vlády Margaret Thatcherové.

⁵⁸ BOGDANOR, Vernon. *Entry into the European Community, 1971–73*. Přednáška. Museum of London, 22.5.2014. [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=U_4vNtSqahk>.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ 24. YOUNG, John. Europe. In: HICKSON, Kevin, SELDON, Anthony (eds.). *New Labour, Old Labour: The Wilson and Callaghan Governments 1974–1979*. London: Routledge, 2004, s. 140–142.

⁶¹ BOGDANOR, Vernon. *Entry into the European Community, 1971–73*. Přednáška. Museum of London, 22.5.2014. [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=U_4vNtSqahk>.

⁶² FORSTER, Anthony. *Euroscepticism in Contemporary British Politics: Opposition to Europe in the British Conservative and Labour Parties since 1945*. London: Routledge, 2002, s. 46.

udržet v této [evropské] záležitosti stranu pohromadě.“⁶³ Wilsonovo rozhodnutí vypsat referendum lze interpretovat také jako podřízení se stále stupňujícímu tlaku odpůrců jednotného trhu a členství v jeho vlastní straně. Kromě motivace jak usmířit stranu hrála roli i snaha vyhrát volby v roce 1974 a evropská otázka potažmo uspořádání evropského referenda se stala spíše prostředkem nežli cílem předvolební strategie.

2.3 Průběh referenda

Labouristická strana se ve svém Manifestu zavázala uskutečnit referendum, pokud vyhraje ve všeobecných volbách v říjnu 1974, což se jí podařilo a svého závazku dostála vyhlášením referenda na červen 1975. Samotný zákon o referendu (*The European Referendum Bill 1974–75*) byl schválen v druhém čtení v parlamentu v dubnu 1975 a stanovil uspořádání a postup pro první národní referendum ve Spojeném království, v němž mělo hlasování probíhat současně ve všech částech země.⁶⁴ Obsahoval rovněž podmínky financování kampaní. Každá kampaň měla obdržet stejnou částku veřejných prostředků, která měla činit 125 000 liber, nad to byly povoleny i další dary bez horního omezení výdajů pro obě strany. Zákon zároveň definoval konečné znění otázky referenda: „*Myslíte si, že by mělo Spojené království zůstat členem Evropského společenství (jednotného trhu)?*“ Ačkoli se jedná o právně nezávazné referendum, vláda přislíbila, že bude respektovat rozhodnutí britského lidu, ať už budou výsledky jakékoliv. Zákon taktéž stanovil dvě hlavní organizace, které měly vést oficiální kampaň. Organizace *Britain in Europe* na straně zastánců členství v Evropském společenství a na straně druhé organizace *The National Referendum Campaign*. Cílem obou kampaní bylo přesvědčit voliče o výhodách a nevýhodách členství VB v ES.⁶⁵

Hlavním představitelem oficiální kampaně *Britain in Europe* (BIE) se stal jeden z „nejoddanějších proevropských nadšenců mezi labouristickými představiteli“⁶⁶ Roy Jenkins a bývalý britský konzervativní premiér Edward Heath. Dalšími osobnostmi kampaně, které byli v té době nesmírně populární, byl William Whitelaw a Shirley Williams. Svou podporu

---

⁶³ WILSON, Harold. *Final Term: The Labour Government 1974–1976*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1979, s. 51.

⁶⁴ 24. YOUNG, John. Europe. In: HICKSON, Kevin, SELDON, Anthony (eds.). *New Labour, Old Labour: The Wilson and Callaghan Governments 1974–1979*. London: Routledge, 2004, s. 145-146.

⁶⁵ VAUGHNE, Miller. *The 1974–75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum*, Briefing Paper, No. 7253, 28 s. [online]. parliament.uk, 13. července 2015 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <<https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7253#fullreport>>.

⁶⁶ BOND, Martyn a kol. *Význační Evropané*. Praha: Evropský literární klub, 1998, s. 256.

vyjádřila taktéž nově zvolená předsedkyně Konzervativní strany Margaret Thatcherová⁶⁷ se slovy, že „*britské místo je v Evropě. (...) Jsem pro, aby Británie zůstala ve Společenství a to z několika důvod. Za prvé nám Společenství poskytuje mír a bezpečnost ve svobodné společnosti, mír a bezpečnost, která byla odeprána dvěma minulým generacím. Za druhé, nám Společenství zabezpečuje přístup ke zdrojům potravin a to je pro nás jako pro zemi, která musí dovážet polovinu toho, co potřebujeme, zásadní. Za třetí, Společenství více obchoduje a poskytuje lepší spolupráci než jakákoli jiná skupina na světě. Za čtvrté, nám Společenství dává příležitost zastupovat Commonwealth v Evropě, Commonwealth, který chce, abychom zůstali jeho součástí stejně, jako Evropská Společenství chtějí, abychom zůstali a ukázali, že je to tak.*“⁶⁸ Na stranu proevropské kampaně se přiklonil i vládní kabinet a doporučil voličům, ať hlasují pro setrvání v ES. Kampaň *Britain in Europe* byla podporována taktéž organizacemi nevládního či soukromého sektoru a to především podnikatelskou sférou, různými evropskými hnutími, tiskem a dokonce i anglikánskou církví. Obzvláště sponzoři kampaně se ukázali jako velkorysí. Věnovali téměř 1,5 milionu liber do května 1975, což je největší částka, která kdy byla darována ve volební kampani. Kampaň byla velmi profesionálně zorganizována a vedena. Propagační materiál, který měl informovat veřejnost o výhodách členství ve Společenství, se nazýval *Why You Should Vote YES?*.⁶⁹ V tomto informačním materiálu kampaň argumentovala tím, že Británie díky členství ekonomicky posílila, pokud jde o zaměstnanost, vnější sílu a dokonce i zabezpečení zajišťování potravin a neopomněla zmínit pro Brity ožehavé témata či hodnoty jako je tradice, suverenita, bezpečnost či zaměstnanost a ubezpečit je. Důrazně také varovala před následky případného vystoupení. „*Pokud bychom stáli mimo, ocitli bychom se ve tvrdém a studeném světě, ve kterém by nikdo z našich přátel neměl zájem obnovit stará partnerství. (...) I kdybychom odešli, Společenství by nadále fungovalo a přijímalo rozhodnutí, která se nás budou bezprostředně týkat, ale bez toho, abychom do nich mohli zasáhnout. (...) Společenství nepředstavuje hrozbu pro naše tradice a náš způsob života. Anglické právo není ohroženo.*“⁷⁰

⁶⁷ BOGDANOR, Vernon. *Entry into the European Community, 1971–73*. Přednáška. Museum of London, 22.5.2014. [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=U_4vNtSqahk>.

⁶⁸ NELSSON, Richard. *Archive: how the Guardian reported the 1975 EEC referendum* [online]. theguardian.com, 5. června 2015 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <<https://www.theguardian.com/politics/from-the-archive-blog/2015/jun/05/referendum-eec-europe-1975>>.

⁶⁹ MEYER, Jan-Henrik. *The 1975 referendum on Britain's continued membership in the EEC* [online]. cvce.eu, 8. července, 2016 [cit. 8. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.cvce.eu/en/obj/jan_henrik_meyer_the_1975_referendum_on_britain_s_continued_membership_in_the_eec-en-eb67b6cf-33ef-4f79-9510-b6fab56d2509.html>.

⁷⁰ VAUGHNE, Miller. *The 1974–75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum*, Briefing Paper, No. 7253, s. 22–23. [online]. parliament.uk, 13. července 2015 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <<https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7253#fullreport>>.

Odpůrce britského členství v ES sjednocoval antagonistický tábor s názvem *The National Referendum Campaign* (NRC). K hlavním představitelům patřili zástupci levého křídla Labouristické strany v čele s Tony Bennem, Barbarou Castle či Michaellem Footem. Mezi další tváře této kampaně se řadil Enoch Powell, u některých velmi populární, zato velmi nepopulárních u ostatních, dále Ian Paisley, který řekl, že Panna Marie je Madonna společného trhu. K této kampani se taktéž přidali zástupci odborů, kteří byli trpce nepopulární, část protievropsky naladěných Konzervativců a Liberálů a zejména pak u regionální strany jako byla SNP (Scottish National Party), welšská Plaid Cymru nebo Ulsterští unionisté ze Severního Irska.⁷¹ Jednalo se o značně heterogenní uskupení shromažďující velké množství politických subjektů, které nesdílely stejný názor, a každý zdůrazňoval jiné nevýhody členství. Negativní kampani na rozdíl od *Britain in Europe* scházelo nejen profesionální vedení, ale především charismatické vůdčí osobnosti. Mimo to nezískala ani tak vysokou finanční podporu jako její protějšek. Kampani se podařilo získat dary pouze za 250 000 liber. Proto se musela více spoléhat na státní dotaci ve výši 125 000 liber, kterou obě kampaně obdržely. Nevýhody členství, podobně jako proevropská kampaň výhody, shrnula do propagačního materiálu, *Why You Should Vote No*,⁷² kde varovala zejména před rostoucími cenami potravin v důsledku společné zemědělské politiky, ztrátou pracovních míst a omezením obchodních vztahů s Commonwealthem a v neposlední řadě upozorňovala na ztrátu suverenity. „*Obrana Velké Británie a Západní Evropy vůbec nezávisí na jednotném trhu, ale na Severoatlantické alianci, která zahrnuje i jiné státy jako je USA, Kanada a Norsko, které nejsou součástí Evropských společenství. (...) Většina odpůrců společného trhu se správně domnívá, že bychom měli zůstat členy NATO, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Evropského společenství a Rady Evropy stejně jako Organizace spojených národů a jejich agentur.*“⁷³

Ačkoli byly dvě oficiální kampaně, britská vláda vydala vlastní informační materiál s názvem *Britain's New Deal in Europe*, v kterém vysvětluje hlavní body jednání, i to jakých úspěchů bylo při vyjednávání dosaženo a vyvrací dva mýty o členství ve Společenství. Jako

---

⁷¹ VAUGHNE, Miller. *The 1974–75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum*, Briefing Paper, No. 7253, s. 21–26. [online]. parliament.uk, 13. července 2015 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <<https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7253#fullreport>>.

⁷² MEYER, Jan-Henrik. *The 1975 referendum on Britain's continued membership in the EEC* [online]. cvce.eu, 8. července, 2016 [cit. 8. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.cvce.eu/en/obj/jan_henrik_meyer_the_1975_referendum_on_britain_s_continued_membership_in_the_eec-en-eb67b6cf-33ef-4f79-9510-b6fab56d2509.html>.

⁷³ VAUGHNE, Miller. *The 1974–75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum*, Briefing Paper, No. 7253, s. 23–24. [online]. parliament.uk, 13. července 2015 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <<https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7253#fullreport>>.

první objasňuje odmítání britského členství ze strany zemí Commonwealthu a druhý se týká obávané ztráty suverenity britského parlamentu. Na přední obálce brožurky vláda jejího veličenstva doporučuje voličům, aby hlasovali pro setrvání země v ES, a na poslední straně stojí heslo: „*Váš hlas se počítá - použijte ho*“.⁷⁴

Obrázek č. 1: Podoba prospektu oficiálních kampaní v roce 1975

Zdroj: <https://yougov.dk/news/2015/06/01/why-eu-yes-vote-wont-settle-matter/>

Referendum obhajovali zejména ti, kteří byli proti vstupu VB do ES již v roce 1973. Většina z nich, ne všichni ovšem, byla z Labouristické strany či levice. Stranické spektrum v otázce Evropy mělo v té době téměř zcela opačný postoj, než je tomu dnes. Proevropskou stranou byla strana Konzervativní, která byla široce sjednocená, a panoval uvnitř konsenzus. Labouristická strana byla výrazně rozdělena, spíše jako dnešní konzervativci. Národní strany byli proti – skotští a velšští nacionalisté byli vůči ES a jednotnému trhu nepřátelští a obhajovali hlas „ne“ v referendu. Paradoxně dnes jsou nadšenými příznivci EU. Jedinou konzistentní stranou jsou Liberální demokraté, kteří stejně jako jejich předchůdci Liberálové, jsou nejvíce proevropsky naladěni.

V období 1967 až 1971 byla většina Britů proti členství v Evropských Společenstvích. Od konce roku 1971 se začal názor ve prospěch vstupu země do ES postupně zlepšovat a v lednu 1973 bylo 38% až 36% pro vstup. V roce 1974 byla ještě majoritní většina stále pro vystoupení z ES. Až v listopadu 1974 nastal zajímavý obrat, kdy 53 % dotázaných

⁷⁴ Britain's New Deal In Europe, 1975. Dostupné na <www.harvard-digital.co.uk/euro/pamphlet.htm>.

agenturou Harris odpovědělo, že by v ES za výhodných podmínek, rádi setrvali. Krátce před dokončením opětovného vyjednávání podmínek byl proveden v lednu 1975 průzkum organizací Gallup a 55% dotázaných chtělo opustit Společenství a 45% si přálo zůstat. Když ale Gallup přeformuloval otázku na: *"Pokud by vláda vyjednala nové výhodnější podmínky členství Británie na společném trhu, jak byste potom hlasovali, aby Británie zůstala součástí jednotného trhu nebo ho opustila?"* Odpověď se změnila ve prospěch setrvání VB v ES, kdy si 71 % korespondentů přálo setrvání v ES a 29 % odchod.⁷⁵ To téměř předběžně odrazilo skutečný výsledek referenda. V den konání referenda, 5. června 1975, 17,3 milionu hlasovalo pro setrvání Británie v ES (67,2 %), zatímco 8,4 milionu hlasovalo pro odchod země z ES (32,8 %). Volební účast byla přes 64 % z celkového počtu registrovaných voličů a výsledek byl zcela jasným vítězstvím kampaně *Britain in Europe*, která tímto mohla slavit svůj úspěch.⁷⁶ Bognador však tvrdí, že přestože byl výsledek referenda jednoznačný, nebyl nadšený. Ačkoliv podpora členství byla široká, nedostala se hluboko pod kůži Britů inklinujících k euroskepticismu a referendum se stalo de facto hlasem pro status quo, ne nutně výrazem důvěry, že sjednocená Evropa je skvělý projekt.⁷⁷

Tabulka č. 1: Výsledky referenda o setrvání UK v ES konaného 5. června 1975

	Počet voličů	%
Registrovaní voliči	40 456 877	
Volební účast	25 903 194	64,03 %
ANO	17 378 581	67,23 %
NE	8 470 073	32,77 %
Neplatné hlasy	54 540	0,21 %
Platné hlasy	25 848 654	99,79 %

Zdroj: parliament.uk

2.4 Reflexe referenda

Co se týče období po referendu a jeho událostí, je nutné zmínit změnu postojů k evropské integraci uvnitř obou hlavních politických stran. Konzervativní strana před

⁷⁵ VAUGHNE, Miller. *The 1974–75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum*, Briefing Paper, No. 7253, s. 19. [online]. parliament.uk, 13. července 2015 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <<https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7253#fullreport>>.

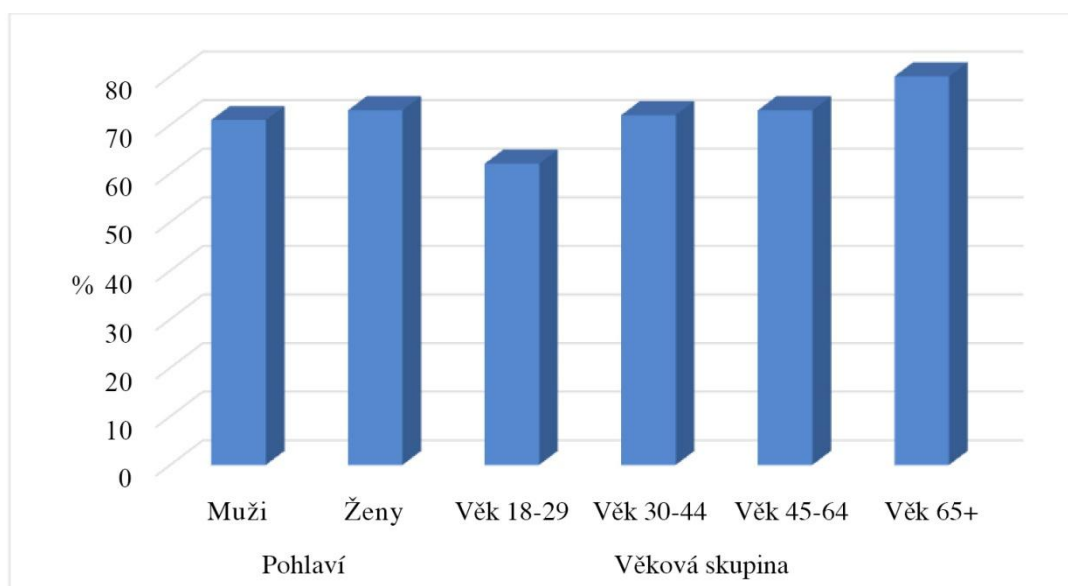
⁷⁶ Tamtéž s. 25.

⁷⁷ BOGNADOR, Vernon (2014b): *The Referendum on Europe, 1975*. Přednáška. Museum of London, <https://www.youtube.com/watch?v=U_4vNtSqahk>.

referendem a době jeho konání byla proevropsky orientovaná a vyzývala své voliče, ať podpoří setrvání v ES. Zatímco nástupem Margaret Thatcherové do funkce premiérky v roce 1979 se orientace strany začala obracet směr k euroskeptismu a negativistický postoj vůči ES, viz slavný premiérčin projev v Bruggách v roce 1988. V rámci labouristické strany se odehrály také jisté změny. Ačkoli Harold Wilson ve funkci předsedy strany intenzivně usiloval o její stmelení a jednotnost, tak ta se neprojevila. Po referendu došlo k odtržení pravého křídla, které založilo vlastní Stranu sociální demokracie. Protievropsky smýšlející členové podporující odchod Velké Británie z ES po referendu rezignovali a v roce 1976 se stal novým předsedou strany Wilsonův rival James Callaghan, který zastával do roku 1979 funkci premiéra.

Analýza údajů z panelové studie British Election Study (BES) 1974–75–79 ukazuje podle různých sociodemografických ukazatelů, jak voliči hlasovali v referendu v roce 1975. Na základě demografických faktorů v grafu č. 1 celkem 71 % mužů hlasovalo pro setrvání v ES stejně jako 73 % žen. Hlasování napříč věkovými skupinami ukázalo, že podpora členství v EHS byla ve skutečnosti vyšší u starších věkových skupin – 80 % ve věku 65 let a starších hlasovalo ve prospěch členství ve srovnání se 73 % ve věku 45–64 a se 72 % osob ve věku 30–44 let, zato nejnižší 62 % podpora byla ve věku 18–29 (viz graf č. 1).

Graf č. 1: Podpora setrvání v ES (v %) podle pohlaví a věkové skupiny

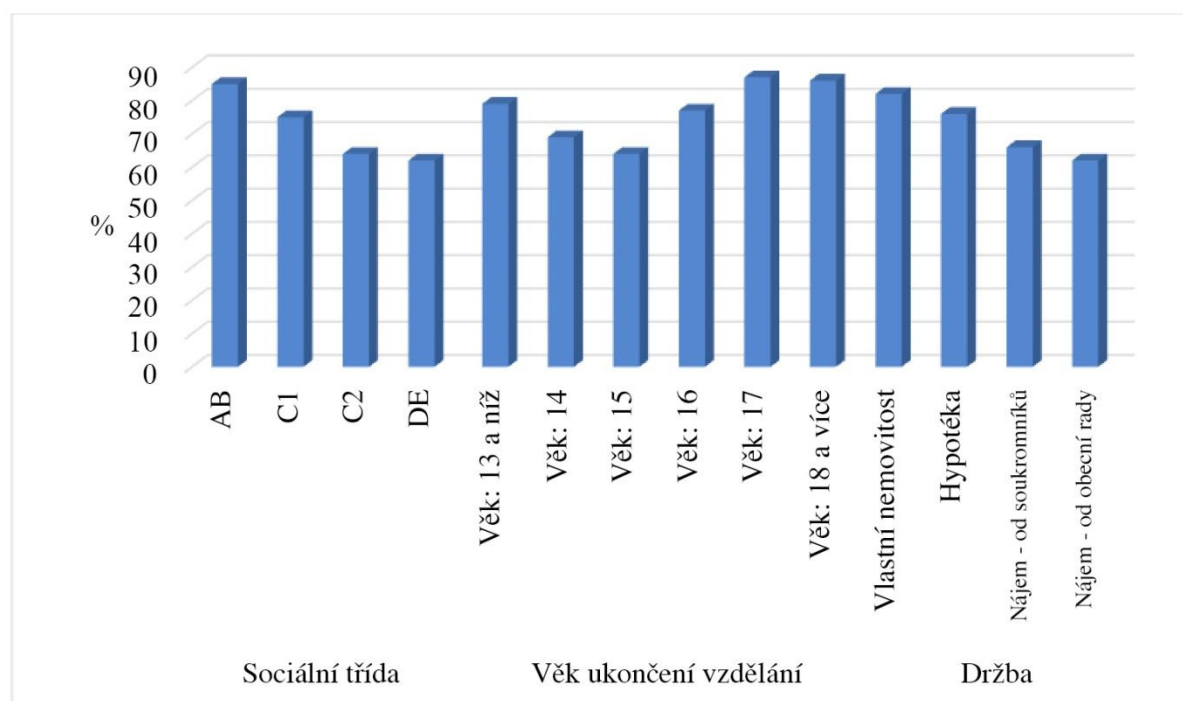

Zdroj: Analýza Bena Clementse na základě panelové studie British Election Study (BES) 1974–75–79

Z průzkumů také vyplývá, že existoval obecně konzistentní model, který ukazuje, že silnějšími přívrženci členství byli lidé z vyšší společenské třídy, kteří měli zabezpečenější

socioekonomické podmínky. Nejvyšší společenská třída podporovala setrvání země z 85 %, kdežto nejnižší sociální vrstva jen z 62 %.⁷⁸ Z těch, kteří dokončili své vzdělání ve vyšším věku, byla podpora členství také vyšší, u 86 % těch, kteří ukončili své vzdělání ve věku 18 let či později a 87 % těch, kteří opustili školu ve věku 17 let. U dokončení vzdělání ve věku 16 let podpora členství klesla na 77 % a nejnižší byla mezi těmi, kteří zakončili školní docházku ve věku 14 let (69%) nebo ve věku 15 let (64%), za to procentní zvýšení na 79 % se ukázalo u těch, kteří odešli do ze školy ve věku 13 let nebo méně. Zajímavý zkoumaný faktor podpory setrvání členství v ES byl na základě držby nemovitostí, kde byla podpora členství nejvyšší u těch, kteří vlastnili svůj majetek zcela (82%) nebo kteří měli hypotéku (76%), a nejnižší mezi těmi, kteří si nemovitost pronajímali soukromě (66%) či od obecní rady (62%).⁷⁹

Graf č. 2: Podpora setrvání v ES (v %) podle sociální třídy, věku ukončení vzdělání a vlastnictví

Zdroj: Analýza Bena Clementse na základě panelové studie British Election Study (BES) 1974–75–79

⁷⁸ V grafu je ponecháno britské značení sociálních tříd pro lepší přehlednost. Ve 20. století se sociální třídy ve Velké Británii členily do šesti kategorií: A – elita, B – zajištěná střední třída/vyšší střední třída, C1 – technická střední třída, C2 – lépe postavení pracovníci/zkušení dělníci, D – částečně kvalifikovaní a nekvalifikovaní dělníci, E – prekariát (příležitostní či nejnižší pracovníci, důchodci a další lidé závislí na sociálních dávkách)

⁷⁹ CLEMENTS, Ben. *The referendums of 1975 and 2016 illustrate the continuity and change in British Euroscepticism* [online]. blogs.lse.ac.uk, 31. července 2017 [cit. 15. 10. 2018]. Dostupné na <<http://blogs.lse.ac.uk/brexit/2017/07/31/the-referendums-of-1975-and-2016-illustrate-the-continuity-and-change-in-british-euroscepticism/>>.

Dalších faktorů a vysvětlení, které ovlivnily podporu členství v ES a následné vítězství proevropského tábora, existuje ještě několik. Jedním z nich je obrovská nerovnováha ve zdrojích dostupných oběma stranám v referendu. Města a podnikatelé téměř 100 % podporovali Evropu a kampaň *Britain in Europe* značně sponzorovali, ta získala asi desetkrát více finančních prostředků než kampaň *National Referendum Campaign*. Načasování referenda mohlo mít také vliv, neboť po dvou a půl létem členství v ES občané nepovažovali varování kampaně proti ES za dostatečně přesvědčivé. NRC jednoduše nedokázala rozptýlit rozšířenou náladu, zejména v nejisté ekonomické situaci v polovině sedmdesátých let, že je riskantní opustit ES, a to zejména bez jasné alternativy.⁸⁰

Stěžejní roli sehrála media, která značně ovlivnila výsledek referenda. Národní tisk sdílel velké nadšení pro evropskou integraci v době před referendem, které se v Británii asi nikdy nezopakovalo. Od 80. let media téměř nepřetržitě kritizují ES/EU a obvinují „Brusel“ a jeho „nezvolené eurokraty“ za veškeré možné problémy, které se v Británii vyskytnou. Tehdy tomu bylo zcela jinak. Je fascinující, jak jednotný pohled měli noviny levicové, pravicové i středové. Jejich argumenty byly v zájmu zachování členství v ES a vysvětlovaly ekonomické výhody pobytu a politická nebezpečí opuštění ES. Daily Mail, Daily Telegraph, Daily Express, The Sun, The Times, The Financial Times, Guardian, Daily Mirror a Daily Record vyjádřili svou podporu členství. Guardian ve svém titulku napsal, že hlas pro setrvání je „*hlasem pro příští století*.“ Zatímco The Times zdůrazňoval mír a dobrou vůli, The Mail vyzýval čtenáře: „*Hlasujte ANO pro Británii*“. The Express obhajoval, že je „*pro trh*“ a na titulní stráně The Sun stálo, že hlas pro „*ano je hlasem pro společnou budoucnost, ne pro budoucnost o samotě*“. The Mirror v den referenda na titulní straně uvedl, že se jedná o „*hlasování pro budoucnost a nejdůležitější den po válce*“.⁸¹ Naproti tomu protievropský tábor byl reprezentovaný komunistickým plátek s názvem the Morning Star, Scottish Daily News a Dundee Courier. Analýza každodenního pokrytí národního tisku v měsíci před volebním dnem ukázala, že 54 % obsahu bylo pro ES a 21 % proti, zbytek byl obecně neutrální. Deník The Mirror byl natolik stranický, že 69 % jeho obsahu včetně zpravodajství, obrázků, karikatur a reklam bylo pro EHS a pouze 15 % proti. Dokonce poslal své novináře do evropských hlavních měst, aby si užívali zdejší životní

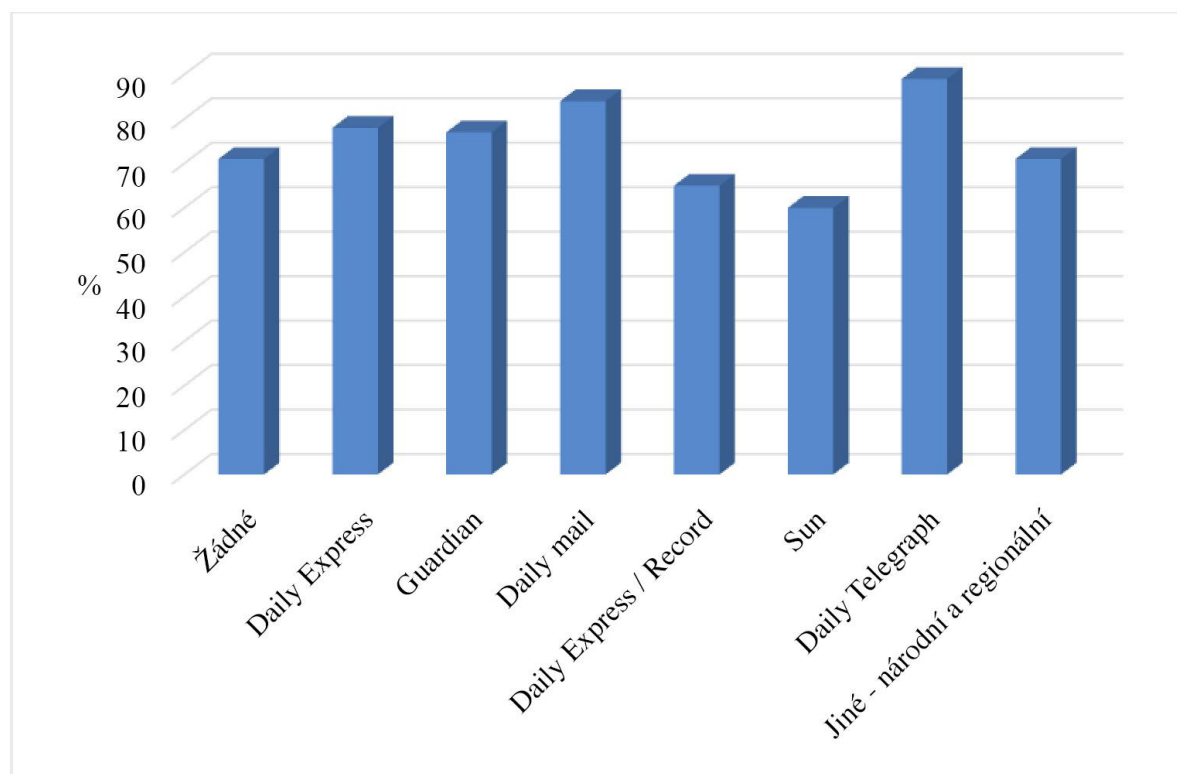
---

⁸⁰ 32. MEYER, Jan-Henrik. The 1975 referendum on Britain's continued membership in the EEC [online]. cvce.eu, 8. července, 2016 [cit. 8. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.cvce.eu/en/obj/jan_henrik_meyer_the_1975_referendum_on_britain_s_continued_membership_in_the_eec-en-eb67b6cf-33ef-4f79-9510-b6fab56d2509.html>.

⁸¹ GREENSLIDE, Roy. Did national papers' pro-European bias in 1975 affect the referendum? [online]. theguardian.com, 4. února, 2016 [cit. 8. 10. 2018]. Dostupné na <<https://www.theguardian.com/media/greenslade/2016/feb/04/did-national-papers-pro-european-bias-in-1975-affect-the-referendum>>.

styl. Ačkoli tyto témata neměla, co dočinění s důvody, proč zůstat na trhu nebo ho opustit, za čtyři dny na to se v novinách objevily opěvné články o francouzské kuchyni, německém pivu či o módě a hudbě v kontinentální Evropě.⁸² V jiných novinách se vyprávěly příběhy o obavách britských průmyslníků, o ohrožení britských potravin či o pravděpodobném poklesu Británie v případě odchodu z ES. Cíl hlavních novin podporující kampaň BIE byl politický, snažily využít nejednotnosti ve Wilsonově vládě tím, že soustředily palbu na levicové představitele, kteří si přáli vystoupení Velké Británie. Jejich terčem se primárně stal Tony Benn, kvůli jeho nadšení pro znárodnění a dělnické družstva a kvůli útokům na majitele novin. „Bennův faktor“, jak to Daily Telegraph nazval, byl rozhodující pro argumenty za setrvání. Deník The Mirror popíral Bennovo tvrzení, že 700 000 pracovních míst zmizelo od chvíle, kdy Británie vstoupila na trh a nazval ho „ministrem strachu“ v článku s názvem *Lies, more lies and those damned statistics*.⁸³

Graf č. 3: Podpora setrvání v ES (v %) podle čtenářské podpory novin

Zdroj: Analýza Bena Clementse na základě panelové studie British Election Study (BES) 1974–75–79

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž.

Podle toho jaké noviny četli voliči, byla podpora členství v ES nejnižší mezi těmi, kteří četli The Sun (60 %), Mirror/Record (65 %) nebo mezi těmi, kteří četli jiné noviny či žádné (71 %). Podpora členství byla vyšší u čtenářů Daily Express (78 %), Guardian (77 %), Daily Mail (89 %) a Daily Telegraph (89 %). Všechny tyto noviny skutečně podporovaly setrvání Británie v ES a měly velký vliv na výsledek referenda.⁸⁴

Možná ještě důležitější efekt v kampani předcházející referendu sehrála důvěryhodnost a popularita předních lídrů kampaně BIE. V té době lidé přejímali názory od svých oblíbených politických představitelů, kterým nejvíce věřili, což bylo zapříčiněno komplikovaností a komplexností evropské problematiky, v které se málo kdo uměl orientovat. Navíc v kampani za setrvání VB v ES došlo k velmi vzácné spojitosti všech tří předsedů hlavních politických stran. Zastánkyně negativní kampaně Barbara Castelová, ve svých pamětech uvedla, že když se snažila vysvětlit důvody proti členství jedné paní ve svém volebním obvodu, paní jí na to odvětila: „*No, slyšela jsem, co jste řekla, ale pan Wilson má na to velmi odlišný názor.*“^{85 86} Za to odpůrci britského členství byli často identifikováni s krajní levicí a dostali nálepku extremistů. Podle slov jednoho konzervativního komentátora, je otázkou, do jaké míry bylo referendum vůbec o Evropě. Podle něj referendum sklouzlo rovnou k bitvě mezi levicí a pravicí, přičemž se normální dělicí čára posunula více vlevo než ve všeobecných volbách. Sám přiznal, že ve všech projevech, které přednesl konzervativnímu publiku, nesměl opomenout větu „*Dejte si pozor na Benna, Foota a Castleovou.*“⁸⁷ Podle něj opět zapracoval faktor strachu a to ne jen strachu z toho, co by se stalo z ekonomického hlediska, kdyby VB opustila společný trh, ale také z obav z extremismu. Tuto náladu ve společnosti potvrzuje i již zmíněná analýza British Election Study, jež posuzovala hlasování v referendu z roku 1975 na základě hodnocení předních politických osobností, kdy byli respondenti požádáni, aby je hodnotili na stupnici od 0 do 10. Podpora členství byla obecně nižší mezi těmi, kteří velmi negativně hodnotili Heatha a měli v oblibě Benna, Powella a Wilsona. Zatímco nejvyšší mezi těmi, kteří sympatizovali s Heathem a neměli rádi Benna.

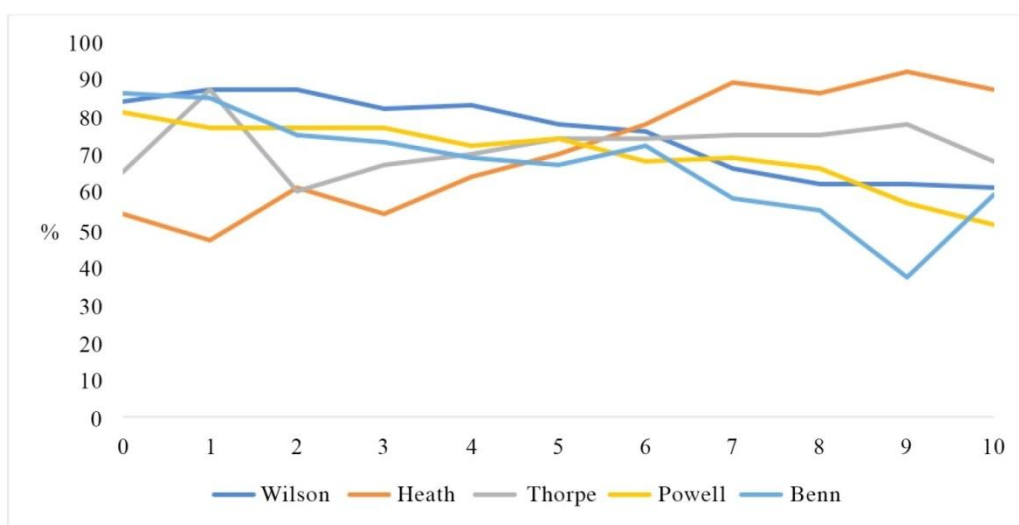
⁸⁴ CLEMENTS, Ben. *The referendums of 1975 and 2016 illustrate the continuity and change in British Euroscepticism* [online]. blogs.lse.ac.uk, 31. července 2017 [cit. 15. 10. 2018]. Dostupné na <<http://blogs.lse.ac.uk/brexit/2017/07/31/the-referendums-of-1975-and-2016-illustrate-the-continuity-and-change-in-british-euroscepticism/>>.

⁸⁵ O to zajímavější je fakt, že samotná manželka Wilsona, Mary, hlasovala proti.

⁸⁶ BOGDANOR, Vernon. *The Referendum on Europe, 1975*. Přednáška, Museum of London, 2014 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=U_4vNtSqahk>.

⁸⁷ FORSTER, Anthony. *Euroscepticism in Contemporary British Politics: Opposition to Europe in the British Conservative and Labour Parties since 1945*. London: Routledge, 2002, s. 52-56.

Graf č. 4: Podpora setrvání v ES (v %) podle hodnocení předních politických leaderů

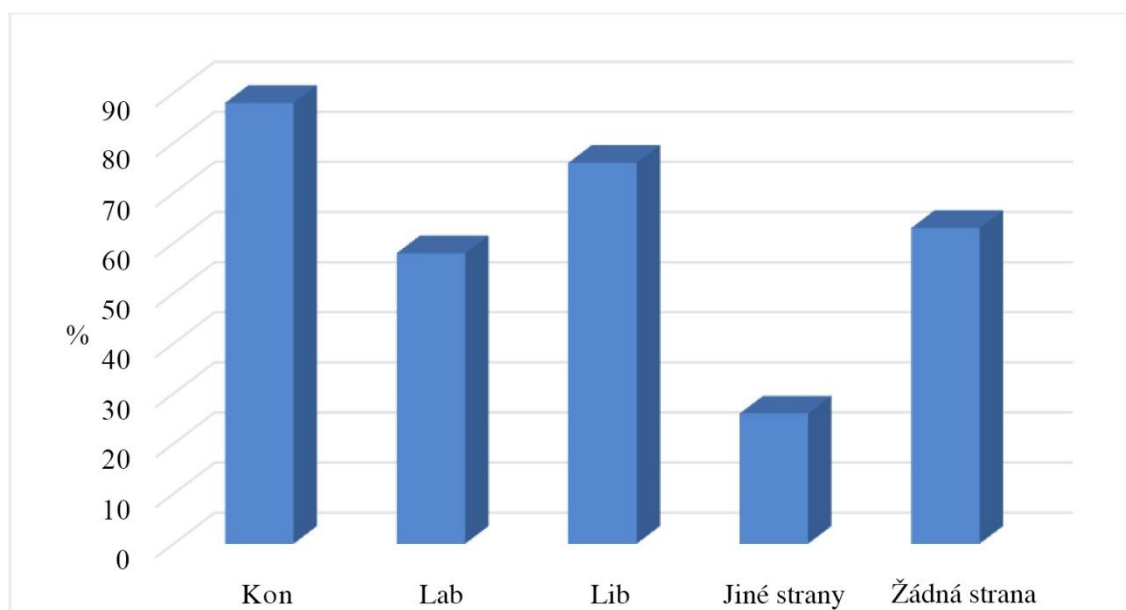
Zdroj: Analýza Bena Clementse na základě panelové studie British Election Study (BES) 1974–75–79

Na základě identifikace s politickou stranou 88 % konzervativních příznivců uvedlo, že hlasovali pro setrvání v ES, stejně jako 76 % liberálních stoupenců. Avšak podpora pro členství byla mnohem nižší mezi příznivci Labouristů (58 %) a mezi těmi, kteří podporují jiné strany, jako jsou například skotští a velšští nacionalisté (26 %). Mezi těmi, kteří nemají žádnou stranickou příslušnost, 63 % podporuje členství v ES.⁸⁸ Odpůrci jednotného trhu se koncertovali na levé straně britského politického spektra v letech před referendem a po něm. Jejich euroscepticismus byl zakořeněný v obavách, že ES jsou kapitalistickým klubem, že členství v něm zrazuje vazby Spojeného království na Commonwealth, že účast na společném trhu není vhodná pro chudší země a že finance na národní politiky jsou posílány do Bruselu.⁸⁹

⁸⁸ CLEMENTS, Ben. *The referendums of 1975 and 2016 illustrate the continuity and change in British Euroscepticism* [online]. blogs.lse.ac.uk, 31. července 2017 [cit. 15. 10. 2018]. Dostupné na <<http://blogs.lse.ac.uk/brexit/2017/07/31/the-referendums-of-1975-and-2016-illustrate-the-continuity-and-change-in-british-euroscepticism/>>.

⁸⁹ BOGDANOR, Vernon. *The Referendum on Europe, 1975*. Přednáška, Museum of London, 2014 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=U_4vNtSqahk>.

Graf č. 5: Podpora setrvání v ES (v %) podle identifikace s politickou stranou

Zdroj: Analýza Bena Clementse na základě panelové studie British Election Study (BES) 1974–75–79

Lze shrnout, že opozice vůči členství v ES se vyskytovala nejčastěji mezi mladšími voliči, mezi občany z nižších sociálních tříd, dále těmi, kteří ukončili vzdělání v raném věku (s výjimkou těch, kteří opouštějí školu ve věku 13 let nebo méně), mezi členy odborů, obyvatelstvem ve Skotsku, čtenáři The Sun a Daily Mirror, příznivci labouristické strany a těmi s levicovými politickými preferencemi.

3. Druhé britské referendu o setrvání Spojeného království v EU (2016)

Od 70. let se evropská integrace prohloubila, Evropská společenství změnila svůj oficiální název na Evropskou unii a ta se rozšířila na dnešních 28 členských zemí. Tak stejně se za své více jak čtyřicetileté členství proměnila Velká Británie, která si vydobyla svou specifickou pozici. Její specifičnost je charakteristická velmi úspěšným pragmatickým přístupem, projevujícím se v dobré schopnosti vyjednat si podmínky v souladu s národními zájmy a schopností vyvolat řadu specifických úprav i velmi důležitých dokumentů EU. Britský pragmatismus se ukázal i ve snaze o prohloubení liberalizace trhu, britskými objektivně užitečnými návrhy řešení či výtěžnosti britských subjektů při jejich úspěšném čerpání z fondů EU.

Někteří Británii považují za „kritického přítele“, ⁹⁰ který díky své negativní oponentuře bojuje či zabraňuje nesmyslným projektům a byrokratičnosti EU. Zato většina akademiků označuje Velkou Británii za „obtížného partnera“ (*awkward partner*)⁹¹ a to již od vstupu do ES včetně jejího celého průběhu členství. Velká Británie se již od začátku skepticky stavěla k evropské integraci a přenášení pravomocí na nadnárodní úroveň, proto byla zarytým zastáncem spolupráce na mezivládním principu. Do vztahů s Evropou se již při přístupovém procesu promítly zvláštní vztahy s USA a vazby na Commonwealth.⁹² Dva roky po vstupu do ES se konalo referendum o setrvání Velké Británie v ES, které sice dopadlo ve prospěch setrvání, ale u ostatních členských států vyvolávalo nedůvěru vůči Velké Británii. Dalším argumentem potvrzujícím označení Británie jako „obtížného partnera“ je spor o britský příspěvek do rozpočtu, který byl vyřešen tehdejší britskou premiérkou Margaret Thacherovou na summitu Evropské rady ve Fontainebleau v roce 1984 tak zvanou britskou vratkou či britským rabatem⁹³, jež je platný dodnes a je vyplácen každé čtyři roky po příslušném rozpočtovém období. Velká Británie má rovněž vyjednanou řadu trvalých výjimek

---

⁹⁰ NUGENT, Neill, MATHER, Janet. The United Kingdom: Critical Friend and Awkward partner? In ZEFF, Eleanor, PIRRO, Ellen (eds). *The European Union and the Member States*. London: Lynne Rienner, 2006, s. 129–250.

⁹¹ GEORGE, Stephen. *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. Oxford: Oxford University Press, 1998.

⁹² TUNKROVÁ, Lucie, ZBÍRAL, Robert. *Prosazování národních zájmů členských zemí EU (Velká Británie, Irsko a Dánsko)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 149–150.

⁹³ Britský rabat je sleva z odvodů do společného rozpočtu – vypočítává se jako 66 % z rozdílu mezi prostředky, které Velká Británie do společného rozpočtu odvede, a prostředky, které v rámci různých politik EU dostává zpět. ŠÍMOVÁ, Kateřina. *Problémy rozpočtu EU* [online]. euroskop.cz, [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné na <<https://www.euroskop.cz/8921/sekce/problemy-rozpocetu-eu/>>.

tzv. opt-out v rámci samotných společných politik EU. V případě společné měny a vstupu do eurozóny má Velká Británie tzv. opt-out ze třetí etapy Hospodářské a měnové unie a není vázaná přijmout jednotnou evropskou měnu tak jako ostatní členské země. Spojené království taktéž nikdy nepodepsalo Schengenské úmluvy o zrušení vnitřních společných hranic a volném pohybu osob, neboť vidělo bezpečnostní riziko v odstranění hraničních kontrol. Nebylo příznivcem volného pohybu osob, který by se nevztahoval jen na občany zavazujících se zemí. Proto je Velká Británie od roku 2000 součástí Schengenu částečně a podílí se pouze v oblasti bezpečnosti a justice, zatímco hraniční a celní kontroly si ponechala. V rámci Amsterodamské smlouvy došlo mimo jiné k přesunu společné azylové a imigrační politiky z třetího do prvního pilíře. Vysoký počet žadatelů o azyl přijímaných Velkou Británií, obava o vlastní bezpečnost a ne příliš vřelý vztah britské veřejnosti k evropské integraci se stal důvodem britské neúčasti na společné azylové a imigrační politice, kde má Velká Británie také vyjednaný opt-out a není tedy vázána předpisy, ale kdykoli se k nim může připojit. Neúčast v této citlivé oblasti Británie obhajuje možností rychlejšího jednání a rozhodování v případě ohrožení vlastní bezpečnosti, než tomu dovoluje jednohlasné rozhodování v EU.⁹⁴

Tato kapitola se bude stejně jako kapitola předcházející snažit analyzovat důvody k vypsání referenda a zmapovat přípravu a průběh kampaně včetně postojů a chování hlavních aktérů a následně reflektovat výsledky referenda a v jejím závěru porovnat obě uskutečněná referenda o setrvání Spojeného království v ES/EU. Než se dostaneme k samotné analýze příčin vypsání referenda, je zajímavé zmínit ještě jeden fenomén britské společnosti a politiky – britský euroskeptismus.

3.1 Britský euroskepticismus

Euroskeptismus lze zjednodušeně definovat jako „*projevy negativní kritické reakce na vytváření projektu politické unie se silnými nadnárodními institucemi*“.⁹⁵ Tato kritika pramení z nedůvěry vůči Evropské Unii či evropské integraci a je motivována jak ideologicky tak ekonomicky. Nejčastěji je EU vytýkána ztráta národní suverenity, uzurpace moci, oslabování národních zájmů, přílišná unifikace politik nezohledňující specifika jednotlivých zemí, redistribuce a s ní spojené pokřivení liberálního tržního řádu. Dnes je pojem euroskeptismus hojně užíván v novinách a najdeme ho i v řadě volebních politických programových

⁹⁴ PICARD, Severine. *The Federal Trust policy commentary: Asylum, immigration and qualified majority voting* [online]. fedtrust.co.uk, listopad 2004 [cit. 26. 10. 2018]. Dostupné na < <http://fedtrust.co.uk/wp-content/uploads/2014/12/commentary3.pdf>>.

⁹⁵ KANIOK, Petr. *Reflexe stranického euroskepticismu*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 20.

prohlášení. Samotný termín se však etabloval již v 80. letech 20. století a je spojován s konzervativní stranou a její tehdejší předsedkyní a bývalou britskou premiérkou Margaret Thatcherovou⁹⁶ a jejím slavným projevem na půdě Univerzity v Bruggách, kde mimo jiné pronesla, že „*Británie chce být součástí Evropy, ale ta se nesmí ubírat cestou nesmyslné a nekonečné regulace.*“⁹⁷ Což je paradoxní, jelikož to byla právě konzervativní strana, která podala historicky první přihlášku do ES, druhou jako strana v opozici podpořila a následně za její vlády Velká Británie vstoupila do Společenství a její setrvání v ES podporovala v referendu v roce 1975.

Szczerbiak a Taggart, kteří jsou považováni za zakladatele studie o euroskepticismu, rozlišují tvrdý a měkký euroskepticismus (*hard and soft euroscepticism*). Tvrdý euroskepticismus definují jako „*opozici, která je postavena na zásadách neslučujících se s EU a evropskou integrací, a tudíž může být nalezena u stran, které žádají vystoupení své země z EU nebo u stran, jejichž politiky jsou v rozporu s EU tak, jak je aktuálně nastavena.*“⁹⁸ Kdežto měkký euroskepticismus podle nich „*nacházíme u stran, u kterých opozice vůči integraci či členství v EU není založena na principech, ale na zájmech týkajících se jedné nebo většího počtu politických oblastí (politik), které vedou k opozičním náladám vůči EU, příčinou měkkého euroskepticismu také může být pocit odlišnosti směřování EU a národních zájmů příslušného státu*“⁹⁹. Sami Taggart a Szczerbiak konstatují, že existují další nuance a rozdílná míra hard i soft euroskepticismu u různých politických stran a dělení na hard a soft euroskeptické strany je spíše příkladem teoretickým stojícím na okrajích spektra, zatímco v praxi se politické strany koncentrují více či méně směrem do středu.¹⁰⁰

Konzervativní strana prošla vývojem od euro-optimistické politické strany k euroskeptické, kdežto u labouristů šel tento vývoj přesně opačným směrem. Existenci silných euroskeptických platforem najdeme v obou relevantních stranách již od počátku jednání o přistoupení do ES. Avšak míra euroskeptické rétoriky bývá ovlivněna důsledkem aktuální politicko-ekonomické situace, jako je například období ekonomické krize, porážka po volbách či vymezování se vůči druhé politické straně během předvolebního boje etc.

⁹⁶ HOLMES, Martin. *The Eurosceptical Reader 2*. London: Palgrave Macmillan, 2002, s. 1.

⁹⁷ THATCHER, Margaret. *Speech to the College of Europe* ("The Bruges Speech") [online]. margarettthatcher.org., 20. září 1988 [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné na <<http://www.margarettthatcher.org/document/107332>> .

⁹⁸ TAGGART, Paul, SZCZERBIAK, Aleks. *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States* [online]. sussex.ac.uk, SEI Working Paper, No. 51, Sussex European Institute, 2002, s. 4–6. [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné na <<https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=sei-working-paper-no-51.pdf&site=266>> .

⁹⁹ Tamtéž, s. 7.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 8.

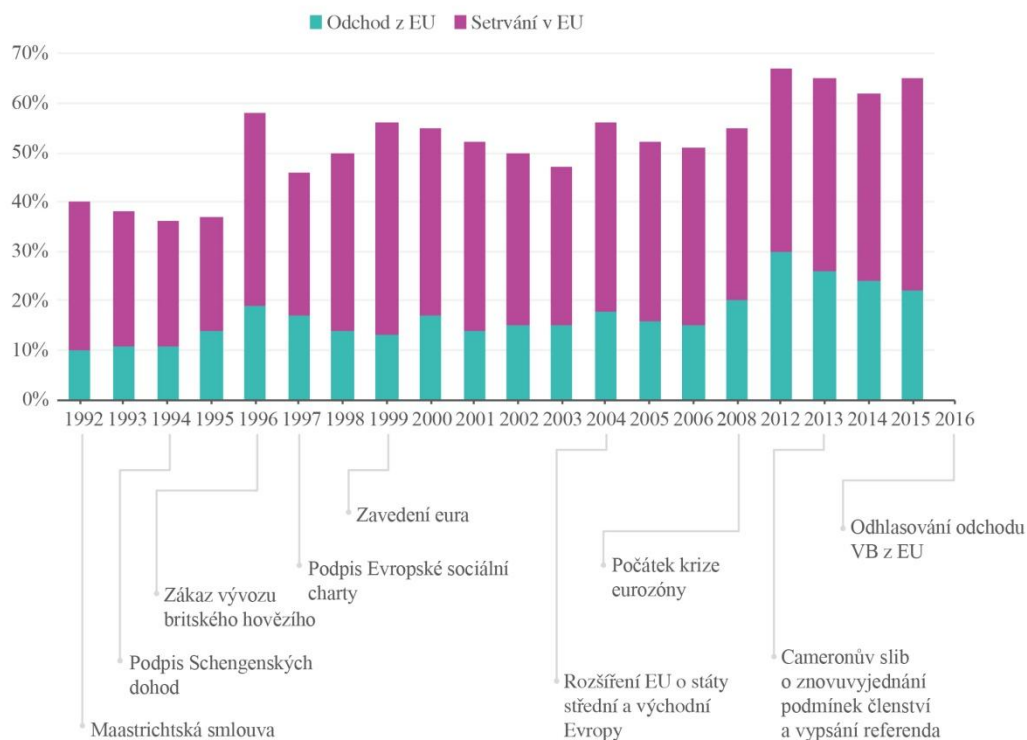
Výrazná změna postojů Konzervativní strany na přelomu 80. a 90. let byla dána převážně ideologicky. ES začala od 80. let rozšiřovat spektrum svých politik i mimo hospodářskou sféru, což se přestávalo slučovat s představami Konzervativců. Zatímco větší sociální snahy Společenství byly pozitivně vnímány Labouristickou stranou a znamenaly změnu jejich postojů vůči ES. Za „*tvrdě*“ euroskeptickou stranu lze v Británii označit Stranu nezávislosti Spojeného Království (*United Kingdom Independence Party* – UKIP). Vznikla v roce 1993 za účelem prosazovat odchod Británie z EU a návrat před rok 1973. Až do roku 1999 neměla žádné zastoupení v parlamentu a jejím největším ziskem doposud jsou tři mandáty v parlamentu, zatímco ve volbách do Evropského parlamentu je poměrně úspěšná. Ačkoli se stále nemůže srovnávat s tradičními stranami, její popularita v posledních letech roste.

Velkou Británii lze řadit mezi historicky nejskeptičtější zemi vůči procesům evropské integrace v rámci EU. Euroskeptické pozice lze pozorovat jak uvnitř dvou hlavních politických stran, tak ve společnosti. Britský euroskepticismus se na rozdíl od ostatních států EU se liší nejen historickým přístupem k evropské integraci, ale i geograficky a institucionálně. Geografická odlišnost je daná ostrovní polohou Británie, která ji vždy do jisté míry izolovala od kontinentálního dění, institucionální britskou demokratickou a ekonomickou tradicí. Euroskeptický přístup k evropské integraci byl ovlivněn absencí u první vlny integračního procesu a zejména ekonomicky motivovaným přistoupením a nikoliv ideovým, z kterého plynula jakási pozdější frustrace po vstupu do ES. Vlny euroskeptického smýšlení se v britské politice pravidelně objevují od podání první přihlášky do Společenství – nejvýrazněji v letech 1974–1976 za vlády Labouristů a v letech 1979–1984, 1988–1990 a také v letech 1992–1997 za vlády Konzervativců.¹⁰¹

---

¹⁰¹ GEDDES, Andrew. *The European Union and British Politics*. Basingtoke: Palgrave, 2004, s. 11.

Graf č. 6: Dlouhodobý nárůst euroskepticismu (1992–2016)

Zroj: NatCen Social Research

3.2 Vyhlášení referenda

V roce 2010 po třinácti letech v opozici vyhrála volby Konzervativní strana a do premiérského křesla usedl David Cameron, který se ve svém projevu z 22. ledna 2013 v londýnském sídle agentury Bloomberg oficiálně zavázal vypsát referendum o setrvání Velké Británie v Evropské unii. Následující podkapitola analyzuje důvody, jež vedly Davida Camerona k rozhodnutí toto referendum uspořádat.

Stejně jako v předchozí kapitole analyzující důvody vypsání referenda v roce 1975 je jako první sledován indikátor v podobě schizma premiérový domovské strany kvůli sporům o evropskou politiku a z toho vyplývajících poslaneckých rebelií a nátlaku spolustraníků na vypsání referenda. Jak již bylo zmíněno výše, v 70. letech se Konzervativní strana profilovala proevropsky a i v čele s Margaret Thatcherovou podporovala setrvání Velké Británie v ES a její vnitřní rozdělení na základě sporů o evropskou integraci byl v porovnání s Labouristickou stranou zanedbatelný. To se ovšem změnilo na konci 80. let 20. století v průběhu let 90., kdy evropská otázka začala Konzervativní stranu významně rozdělovat

a zapříčinila její volební neúspěchy v letech 1997 a 2001. Během třináctiletého období v opozici (1997–2010) se stala vytrvalým kritikem evropské politiky vládnoucí Labouristické strany a nejvýznamnějším představitelem britského euroskepticismu.¹⁰²

V roce 2010 se Cameron stal ministerským předsedou první britské koaliční vlády od druhé světové války, v době kdy již byla Konzervativní strana ve svém přístupu k EU hluboce rozdělena a etablovaný euroskeptický blok uvnitř ní od zákonodárců očekával, že budou jejich pozici brát v úvahu. Hned po volbách v roce 2010 se tlak euroskeptických poslanců požadujících významné změny podmínek členství Británie v EU na Camerona začal výrazně stupňovat. Podle Brusenbauchové Meislové se „*euroskepticismus stal natolik stabilním a dominantním elementem konzervativního diskursu, že dělicí linie již nespočívala v distinkci mezi proevropskými a protievropskými poslanci, nýbrž v tom, jak dalece je ten který konzervativní poslanec ve vztahu k EU kritický.*“¹⁰³ Lynch rozlišuje i míru euroskeptických Konzervativců podle rozsahu repatriace pravomocí z evropských institucí:

- Úplní odpůrci členství (*Outright rejectionists*) – podporují odchod z EU, co nejdříve to bude možné.
- Maximální revizionisté (*Maximal revisionists*) – požadují zásadní znovu vyjednání podmínek členství Spojeného království s EU a preferují spíše nové vztahy založené na volném obchodu podobné švýcarskému či norskému modelu.
- Minimální revizionisté (*Minimal revisionists*) – podporují omezené repatriace stávajících kompetencí EU a zastavení „*stále těsnější unie*“ (*ever closer union*).
- Minimalisté (*Minimalists*) – staví se proti další integraci a chtějí využít stávajících nástrojů pro reformu (například trvalé výjimky (opt-outy), protokoly, pravidlo subsidiarity, institut „žluté karty“, systém vnitrostátních parlamentů, výzvy ESD, etc.)¹⁰⁴

Vzhledem k velikosti a silnému přesvědčení euroskeptického bloku se koaliční vláda potýkala s častými vzpourami na evropské téma. Evropské otázky se týkala celá pětina všech rebelií konzervativních poslanců a počet rebelů byl v poměru s ostatními rebeliemi dvojnásobný.¹⁰⁵

Rebelií konzervativních poslanců proběhla řada. Jen v období od začátku nové koaliční vlády od 18. května 2010 do listopadu roku 2011 došlo k přibližně 396 případům

---

¹⁰² LYNCH, Philip. Conservative Modernisation and European Integration: From Silence to Salience and Schism. *British Politics*, Vol. 10, No. 2, 2015, s. 193–195.

¹⁰³ BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika. Strategický kontext referend o setrvání Velké Británie v ES/EU: analýza motivace politických elit. *Mezinárodní vztahy*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 41.

¹⁰⁴ LYNCH, Philip. Conservative Modernisation and European Integration: From Silence to Salience and Schism. *British Politics*, Vol. 10, No. 2, 2015, s. 193–195.

¹⁰⁵ HAZELL, Robert, YOUNG, Ben. *Politics of Coalition*. Oxford: Hart Publishing, 2012, s. 110.

rozdílného hlasování v Poslanecké sněmovně, z toho se odehrály vzpoury koaličních poslanců u 177 hlasování, což činí 45 % míru rebelií na půdě Dolní sněmovny a nemá obdoby v poválečné éře.¹⁰⁶ Jako příklad bych uvedla tu největší vzpou, které musel Cameron ve svém úřadu čelit. Jednalo o vůbec nejmasivnější vzpou týkající se Evropské unie a zároveň o jednu z největších poslaneckých rebelií konzervativních poslanců v poválečné době. Dne 24. října 2011 proběhla rozprava a hlasování na podnět konzervativního poslance Davida Nuttalla, který vyzval k vypsání národního referenda do května 2013 s více možnostmi, kde se mělo rozhodnout, zda by Spojené království mělo zůstat členem EU za současných podmínek, opustit EU nebo znovu vyjednat podmínky členství.¹⁰⁷ Původně se mělo jednání konat 27. října, ale z důvodu Cameronovy zahraniční cesty bylo přesunuto. Cameron se jej chtěl zúčastnit, aby nepromeškal možnost vyvinout silný tlak na své poslance a s pomocí *whipa* je instruovat, aby návrh na referendum odmítli. I přes všechna použitá opatření více než polovina konzervativní garnitury (81 konzervativních poslanců) hlasovala proti přání vlády a přála si vypsání referenda o členství Velké Británie v EU. Celkově byl návrh na uspořádání referenda většinou odmítnut v poměru 483:111, 15 konzervativců se zdrželo hlasování.¹⁰⁸

Tato událost ukázala hluboké rozštěpení konzervativní strany a posílila euroskeptický blok a zároveň sjednotila různé skupiny euroskeptiků typu Johna Redwooda, Billa Cashe a nově přichozích konzervativních poslanců po volbách v roce 2010. Dále ukázala, že konflikty kvůli EU nabývají na síle a netýkají se pouze referenda o setrvání země v EU, ale navrácení pravomocí členskými státy. Z říjnového hlasování se tak stal „jednoznačný, vyprofilovaný a explicitně artikulovaný požadavek na konání referenda.“¹⁰⁹

Dne 9. prosince 2011 se objevil další významný okamžik v souvislosti s krizí eurozóny. Po několika hodinách vyjednávání na evropském summitu o novém fiskálním paktu, který měl pomoc zachránit euro, David Cameron překvapil své partnery, když odmítl *Smlouvu o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii*. Prohlásil, že vetuje smlouvu, aby chránil životně důležité zájmy Británie. A pokud by s takovým daňovým paktem souhlasil, tak jen za předpokladu, že by nová evropská smlouva obsahovala řadu konkrétních záruk pro Británii, zejména pokud jde o město Londýn. Nicolas Sarkozy ho obvinil, že podkopává úsilí zachránit eurozónu a řekl, že jeho požadavky jsou nepřijatelné.

---

¹⁰⁶ COWLEY, Philip, STUART, Mark. The Cambusters: The Conservative European Union referendum rebellion of October 2011. *Political Quarterly*, Vol. 83, No. 2, 2012, s. 402.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 402.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 403–405.

¹⁰⁹ BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika. Strategický kontext referend o setrvání Velké Británie v ES/EU: analýza motivace politických elit. *Mezinárodní vztahy*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 41.

Mnozí předsedové vlád včetně Angely Merkelové s ním souhlasili. Ačkoli se David Cameron díky odmítnutí odvolat své podmínky dostal do izolace na evropské scéně, na domácí půdě skóroval. V podstatě zvolil tu nejlepší taktiku, která se v jeho situaci nabízela. Jeho veto nebylo o obsahu, ale o demonstraci síly ve snaze ukázat doma, že Velká Británie je silná a vyhnout se tak nezměrné kritice a požadavkům jeho spolustraníků na vypsání referenda o schválení smlouvy v případě, že by s paktem souhlasil. Reakce na veto byly nesmírně pochvalné jak ze strany veřejnosti, medií, tak ze strany svých i zarytých oponentů ve straně. Ti ho oceňovali jako „pravého vlastence s duší buldoka“¹¹⁰ a tabloidy byly plné Churchillovské rétoriky z roku 1940: „*Very Well, Alone.*“¹¹¹ Cameronovo odmítnutí smlouvy mu vylepšilo osobní postavení a zároveň dostalo Konzervativní stranu v průzkumech veřejného mínění krátce do vedení před labouristickou opozicí.¹¹²

Růst vysoké míry vnitrostranické opozice v období Cameronovy vlády a růst tvrdého euroskepticismu v rámci konzervativní strany byl dán, jak výstižně říká Lynch, „*toxickou kombinací faktorů.*“¹¹³ Nespokojenost konzervativních poslanců pramenila ze samotné koaliční vlády s proevropskými liberálními demokraty, kterým se podle mnohých Konzervativců příliš ustupovalo. Mezi další faktory jejich nespokojenosti patřila Cameronova modernizace strany; neefektivní stranický management; preference nových poslankyň ve vládních funkcích po volbách v roce 2010 na úkor dříve zvolených; nevyhlášení referenda ve souvislosti s Lisabonskou smlouvou; krize eurozóny; sílící pozice UKIP.¹¹⁴

Po roce 2010 se do popředí zájmů začaly dostávat regionální a populistické strany orientované na nacionalistickou, protievropskou a zejména protiimigrační politiku. Jednou z nich je Skotská národní strana (SNP, *Scottish National Party*) zasazující se o nezávislost Skotska na Spojeném království, které se v roce 2014 povedlo vyhlásit referendum, v němž se však nakonec 55,3 % voličů vyslovilo pro neodtržení Skotska od Velké Británie. Další stranou představující daleko větší hrozbu pro Camerona, byla radikální populistická Strana nezávislosti Spojeného království (UKIP, *United Kingdom Independence Party*), založena v roce 1993, vysloveně volající po odchodu Velké Británie z EU. Větší popularitu si strana získala s nástupem Nigela Farage do funkce jejího předsedy. Svého prvního poslance získala až v doplňujících volbách v srpnu 2014 a ve všeobecných volbách v roce 2015 získala taktéž jedno poslanecké křeslo, avšak ve volbách do místních zastupitelstev a do Evropského

---

¹¹⁰ GAMBLE, Andrew. Better Off Out? Britain and Europe. *Political Quarterly*, Vol. 83, No. 3, 2012, s. 469.

¹¹¹ Tamtéž, s. 170.

¹¹² Tamtéž, s. 170.

¹¹³ LYNCH, Philip. Conservative Modernisation and European Integration: From Silence to Salience and Schism. *British Politics*, Vol. 10, No. 2, 2015, s. 193.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 193–195.

parlamentu byla značně úspěšnější a získala daleko více mandátů. V roce 2006 Cameron členy této strany nazval „*cvoky, blázny a latentními rasisty*.“¹¹⁵ Kromě problémů na evropské úrovni a ve své vlastní straně se musel Cameron vypořádávat i s konkurenčními politickými tlaky v podobě zvyšující se popularity UKIP. Jednak Konzervativní straně ubývaly voličské preference. V květnu 2013, tedy v době kdy se Cameron oficiálně zavázal k vypsání referenda, dosahovaly jedny nejnižších hodnot od Cameronova nástupu do funkce premiéra (viz tabulka č. 2)¹¹⁶ A jednak se David Cameron musel snažit prosazovat takovou politiku, aby udržel Konzervativní straně dostatek voličů a zamezil jejich fluktuaci k UKIP a zároveň také zamezit přeběhlictví straníku do UKIP. Tournier-Sol tvrdí, že koaliční vláda Konzervativců a Liberálních demokratů poskytla novou politickou příležitost straně UKIP. Na jedné straně se Konzervativci posunuli blíže ke středu díky své alianci s Liberálními demokraty, čímž se otevřel politický prostor pro UKIP na pravé části politického spektra. Na druhé straně tím, že se Liberální demokraté dostali do vlády, UKIP vytvořila alternativu k vládním stranám. Tento příznivý politický kontext se odrazil ve významném nárůstu UKIP od roku 2010 a vyvrcholil v komunálních volbách v roce 2013, kdy strana získala 23% hlasů, a počet jejich členů v obecních radách se zvýšil z osmi na 147. Tento ohromující výsledek, ačkoli neočekávaný pro samotného lídra strany UKIP Nigel Farage, stejně jako pro politické komentátory, přišel po několikanásobných průlomových úspěšných výsledcích ve volbách a zapříčinil stálý růst v průzkumech veřejného mínění. V letech 2010 až 2012 se v průměru podpora UKIP zdvojnásobila na 8 %. Tato podpora se v počátečních měsících roku 2013 dále zvýšila na 12 % a v březnu na 17 %.¹¹⁷ Strana se v jednu chvíli dokonce předbíhala v popularitě s Liberálními demokraty. Zvýšení podpory UKIP lze tedy považovat za ohrožení Konzervativců a za další silnou motivaci Davida Camerona uspořádat referendum o britském členství Evropské unie a tím oslabit radikální pravicovou konkurenci své strany.

---

¹¹⁵ BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika. Strategický kontext referend o setrvání Velké Británie v ES/EU: analýza motivace politických elit. *Mezinárodní vztahy*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 43.

¹¹⁶ ICM. *State of the parties in the Opinion Polls* [online]. ukpolitical.info, 2017 [cit. 3. 11. 2018]. Dostupné na <http://www.ukpolitical.info/General_election_polls.htm>.

¹¹⁷ TOURNIER-SOL, Karine. Reworking the Eurosceptic and Conservative Traditions into a Populist Narrative: UKIP's Winning Formula? *Journal of Common Market Studies*, Vol. 53, No. 1, s. 140–156.

Tabulka č. 2: Voličské preference leden 2013 – červen 2013

Datum	Kon	Lab	Lib Dem	UKIP	Ostatní
Leden 2013	33%	38%	15%	-	14%
Únor 2013	29%	41%	13%	-	16%
Březen 2013	31%	39%	15%	-	15%
Duben 2013	32%	38%	15%	-	16%
Květen 2013	28%	34%	11%	18%	9%
Červen 2013	29%	36%	12%	12%	10%

Zdroj: www.ukpolitical.info

David Cameron se zavázal uspořádat referendum do konce roku 2017 v případě, že Konzervativní strana zvítězí v nadcházejících parlamentních volbách a její vláda vyjedná novou dohodu s EU. Oficiálně vyřčený závazek konání referenda v předvolební kampani bezpochyby pomohl vyhrát Konzervativní straně volby v roce 2015. Je však nutno dodat, že v době, kdy se Cameron rozhodl uspořádat referendum, byl si jistý, že ho vyhraje, a nevnímal jeho vypsání za rizikové řešení dané situace. Bývalý předseda liberálních demokratů a vicepremiér koaliční vlády konstatoval: „*Vzpomínám si, jak jsem se ptal premiéra, zda si je jistý, že dokáže vyhrát referendum, které má být vypsáno jen proto, aby ukončilo vnitřní krizi v Konzervativní straně. Bylo mi s konejšivým úsměvem řečeno, že všechno bude v pořádku a referendum bude samozřejmě vyhráno.*“¹¹⁸

Od ratifikace Maastrichtské smlouvy nátlak straníků na vypsání referenda neustále gradoval, a proto stejně jako v případě Wilsona, bylo Cameronovo rozhodnutí vypsání referenda primárně nástrojem, jak zabránit další eskalaci uvnitř vlastní strany, tak etablování vlastní pozice. Podle některých komentátorů byl dokonce tlak na Camerona a rozdělení jeho strany tak intenzivní, že Cameron neměl jinou možnost, než referendum vypsání, a proto tuto situaci začali nazývat jako „*psychoválku toryů.*“ Cameronovo rozhodnutí vypsání referenda lze taktéž interpretovat jako podřízení se stále stupňujícímu tlaku tvrdého euroskeptického bloku v jeho vlastní straně, snahu vyřešit interní stranické napětí, odvrácení hrozby UKIP, snahu čelit nátlaku médií a zajištění volebního vítězství Konzervativní strany v nastávajících volbách v roce 2015.

¹¹⁸ BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika. Strategický kontext referend o setrvání Velké Británie v ES/EU: analýza motivace politických elit. *Mezinárodní vztahy*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 45.

3.3 Průběh referenda

Po vítězných volbách v roce 2015 začal David Cameron vyjednávat o nových podmínkách britského členství v Evropské Unii. Cameron se rozhodl zahájit nové jednání o revizi podmínek členství před referendem o členství v EU z prostého důvodu. Údaje *British Social Attitudes* z roku 2015 ukazují, že 37 % respondentů upřednostňuje snížení pravomocí EU a setrvání v EU, ve srovnání s 26 % těch, co jsou pro zachování současného vztahu, a pouze s 18% těch, co by hlasovali ve prospěch odchodu. Jinými slovy byla významná většina voličů ochotna zůstat v té reformované EU.¹¹⁹

Jednání mezi Londýnem a Bruselem se týkalo čtyř hlavních oblastí. První bod se zaměřoval na jednotný trh a eurozónu. Cameron zdůrazňoval, že jeho cílem je nastavit takové mechanismy, které budou výhodné jak pro členy eurózony, tak pro země stojící mimo ni, aniž by Británie stála v cestě dalšímu rozšiřování. Druhý bod byl věnovaný zvyšování konkurenceschopnosti. Cameron uvedl, že chce „*zapsat konkurenceschopnost do DNA celé Evropské unie*“¹²⁰ tím, že sníží legislativní zátěž pro podniky. Třetím bodem byl britský evergreen týkající se konceptu „*stále užší Unie*“ (*ever closer union*), což jednoduše řečeno znamená přenášení většího množství pravomocí z národních států na unijní orgány. Cameron požadoval posílení úlohy národních parlamentů tak, aby mohly vetovat zákony, se kterými nesouhlasí. Poslední bod se týkal požadavku na omezení přílivu žadatelů o práci ze zemí Evropské unie do Británie a přístupu k dávkám, a to jak v práci, tak mimo ni, dokud nebudou čtyřletým rezidentem ve Spojeném království. Cameron uvedl, že změny musí „*řešit zneužívání práva na volný pohyb a umožnit nám kontrolovat migraci z Evropské unie*.“¹²¹ Vyjednávání probíhalo pozoruhodně hladce. A až na několik úprav byly Cameronovy podmínky začátkem roku 2016 přijaty všemi členskými státy EU.

Obdobně jako v roce 1975 byl přijat Zákon o referendu (*The European Referendum Act 2015*),¹²² který stanovoval datum referenda, které se musí uskutečnit nejpozději do 31. prosince 2017 a definoval otázku, o které budou lidé rozhodovat – „*Mělo by Spojené království zůstat členem Evropské unie, nebo by mělo z Evropské unie odejít?*“ Výdaje na kampaně v rámci referenda byly upraveny v *Zákoně o politických stranách, volbách*

---

¹¹⁹ EVANS, Geoffrey, MENON, Anand. *Brexit and British Politics*. Cambridge: Polity Press, 2017, s. 47.

¹²⁰ POLITICO. *Dear Donald: Cameron's letter to Tusk* [online]. politico.eu, 11. října 2015 [cit 4. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.politico.eu/article/tusk-cameron-letter-brexit/>>.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² The European Union Referendum Act 2015 [online]. legislation.gov.uk, [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/36/contents/enacted>>.

a referendech z roku 2000 (*Political Parties, Elections and Referendum Act 2000*, PPERA)¹²³ ve znění Zákona o referendu o Evropské unii v roce 2015. Zákon stanovoval strop, který limitoval výši výdajů, které mohly jednotlivé organizace a politické strany utratit v průběhu své kampaně. Limity výdajů platily pro referendum, které začalo 15. dubna a skočilo dne 23. června 2016. Pro dvě určené oficiální organizace – *In Campaign Ltd* za setrvání v EU a kampaň za vystoupení z Unie *Vote Leave Ltd* byl stanovený limit sedm milionů liber, pro registrované organizace 700 000 liber a pro neregistrované organizace 10 000 liber. Limity pro politické strany byly určeny podle procentuálního zisku hlasů z parlamentních voleb v roce 2015 (viz tabulka č. 3).¹²⁴

Tabulka č. 3: Maximální peněžní limity pro politické strany

Procento získaných hlasů	Maximální limit v librách (£)
Více než 30 %	7 000 000
20–30 %	5 500 000
10–20 %	4 000 000
5–10 %	3 000 000
Méně než 5 %	700 000

Zdroj: www.electoralcommission.org.uk

Britain Stronger in Europe (formálně *The in Campaign Ltd.*) byla skupina obhajující pokračující členství Spojeného království v Evropské unii. Kampaň byla zahájena v Pivovaru Truman v Londýně dne 12. října 2015 a volební komisi dne 13. dubna 2016 vyhlášena jako oficiální kampaň „*Remain*“ pro referendum. Kampaň vedl předseda vlády David Cameron a podporovala ji řada osobností Liberálních demokratů, Konzervativců, Labouristů a členů SNP. Mezi další osobnosti kampaně patřil ministr financí George Osborne, bývalý výkonný ředitel Marks&Spencer Lord Rose či bývalý šéf Trade Union Congress Brendan Barber. Svou podporu vyjádřilo i několik světových politiků jako například bývalý americký prezident Barack Obama, bývalý francouzský prezident Francois Holland či německá kancléřka

¹²³ The Political Parties, Elections and Referendums Act 2000 [online]. legislation.gov.uk, [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/41/contents>>.

¹²⁴ Spending for EU referendum campaigners [online]. electoralcommission.uk, 2016 [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.electoralcommission.org.uk/i-am-a/party-or-campaigner/campaigners-in-referendums/spending-for-eu-referendum-campaigners>>.

Angela Merkel.¹²⁵ Kampaň se soustředila zejména na ekonomická rizika odchodu z EU a dopady na britskou ekonomiku, růst pracovních míst díky volnému obchodu v celé EU a v neposlední řadě na postavení Velké Británie ve světě.¹²⁶ Většina pozorovatelů se shodovala, že do poloviny dubna kampaň „*Remain*“ vyhrála, co se ekonomických a racionálních argumentů týče, ale nedokázala dostatečně reagovat na nálady v britské společnosti a nebyla natolik přesvědčivá jako kampaň za odchod. Mezi další neoficiální skupiny obhajující, aby Británie zůstala v EU, patřily kampaně *British Influence*, lobbistické sdružení, které koordinuje úsilí sdružení a národních rad s cílem podporovat evropskou integraci a šířit informace o ní – *European Movement*, jednotlivé politické strany, z nichž každá měla vlastní kampaň, například *Labour In for Britain* a *Conservatives In* či různé zvláštní zájmové skupiny (např. *Environmentalists for Europe*), regionální skupiny (např. *Cambridge for Europe*) a profesní skupiny (např. *Scientists for EU*).¹²⁷

Kampaň vedena organizací *Vote Leave Ltd*, která úspěšně usilovala o odchod Velké Británie z Evropské unie. Dne 13. dubna 2016 byla označena volební komisí za oficiální kampaň ve prospěch opuštění Evropské unie.¹²⁸ Kampaň podpořila také řada významných politiků, včetně odchozího primátora Londýna Borise Johnsona, který se stal klíčovou postavou kampaně, Douglase Carswella, bývalého ministra spravedlnosti Michaela Gove, Bernard Jenkina a Anne-Marie Trevelyan, či lobisty organizace *Grassroots Out* usilující o odchod VB z EU Liama Foxe.¹²⁹ Stejně jako v případě kampaně *Remain* svou podporu ze zahraničních politiků vyjádřil například současný americký prezident Donald Trump nebo předsedkyně francouzské Národní fronty Marine Le Pen. „*Vote Leave*“ spolupracovala s organizacemi jako *Labour Leave*, *Conservatives for Britain* a *Business for Britain* v průběhu kampaně.¹³⁰ K hlavním tématům této kampaně patřilo navýšení financí národního zdravotnictví místo přispívání do rozpočtu EU, kontrola vlastních hranic, omezení přílivu migrantů do Británie, obnovení svobodného obchodu s celým světem zejména s rostoucími

---

¹²⁵ SABUR, Rozina. *Who wants to stay in the European Union?* [online]. telegraph.co.uk, 16. května 2016 [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.telegraph.co.uk/politics/2016/05/19/who-wants-to-stay-in-the-european-union/>>.

¹²⁶ Britain Stronger in Europe [online]. strongerin.co.uk, [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <https://www.strongerin.co.uk/get_the_facts#2Oqiwi6dGGWu4WOt.97>.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ STONE, Jon. *Vote Leave designated as official EU referendum Out campaign* [online]. independent.co.uk, 13. dubna 2016 [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/vote-leave-designated-as-official-eu-referendum-out-campaign-a6982491.html>>.

¹²⁹ SABUR, Rozina. *Who wants to leave the European Union?* [online]. telegraph.co.uk, 20. června 2016 [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/19/who-wants-to-leave-the-european-union/>>.

¹³⁰ KUENSSBERG, Laura. *EU referendum: New 'exit' group launches its campaign* [online]. bbc.com, 9. října 2015 [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.bbc.com/news/uk-politics-34482936>>.

ekonomikami jako je Indie, Čína a Brazílie, navrácení národní suverenity a konec omezování unijním právem.¹³¹

Při hlubším zkoumání průběhu kampaně zjistíme, že v britské společnosti rezonovala zejména tři témata – peníze, migranti a kontrola. Kampaň the Leave vsadila na citlivá témata a emoce voličů a kontrola se stala jedním z jejich klíčových témat kampaně. David Gove prohlásil, že „o rozhodnutích, která řídí všechny naše životy, zákony, které musíme všichni dodržovat, a daně, které musíme všichni platit, by měli rozhodovat lidé, které si vybereme a zvolíme a které můžeme odvolat, pokud chceme změnu.“¹³² Argument kampaně byl prostý – EU má příliš mnoho kontroly nad velkým množstvím oblastí týkajících se našich životů.¹³³ Boris Johnson popisoval, jak by Brexit dovolil Británii zbavit se spousty zbytečných pravidel EU, což nepatříčně demonstroval na příkladě banánů, které, jak nesprávně tvrdil, mohou být prodávány pouze ve svazcích po dvou nebo po třech a jen tehdy pokud jsou dostatečně rovné. Kampaň the Leave se také soustředila na částku peněz, které Velká Británie posílá do EU. Tvrdila, že 350 miliónů liber za týden UK odvádí EU a slibovala, že tuto částku celých 350 milionů liber, v případě odhlasování Brexitu, dá do zdravotnictví. Načež druhá strana Remain nedokázala efektivně propojit tyto příspěvky do rozpočtu EU s ekonomickými přínosy vyplývajícími z členství v Unii a argumentovala pouze tím, že skutečná částka byla menší (250 milionů liber) a jen zdůraznila, že Spojené království vyplatilo EU obrovské množství peněz.¹³⁴

Organizace the Leave vedla poměrně negativní kampaň a její protagonisté často používali nepravdivé a mystifikující tvrzení. Obavy z přistěhovalectví byly jedním z dalších a zároveň nejdůležitějších faktorů pro ty, kteří hlasovali pro Brexit. Kampaň strašila rozšiřováním Evropské unie o další členy především o Turecko s populací čítající 76 milionů obyvatel.¹³⁵ Penny Mordaunt dokonce v jednom televizním rozhovoru pronesla, že Spojené království nebude mít možnost vetovat vstup Turecka do EU, což byl očividně lživý výrok.¹³⁶

---

¹³¹ Why vote leave [online]. voteleavetakecontrol.org, [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na <http://www.voteleavetakecontrol.org/why_vote_leave.html>.

¹³² GOVE, Michael. *EU referendum: Michael Gove explains why Britain should leave the EU* [online]. telegraph.co.uk, 20. února 2016 [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/12166345/European-referendum-Michael-Gove-explains-why-Britain-should-leave-the-EU.html>>.

¹³³ KUENSSBERG, Laura. *EU referendum: New 'exit' group launches its campaign* [online]. bbc.com, 9. října 2015 [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.bbc.com/news/uk-politics-34482936>>.

¹³⁴ EVANS, Geoffrey, MENON, Anand. *Brexit and British Politics*. Cambridge: Polity Press, 2017, s. 55.

¹³⁵ Why vote leave [online]. voteleavetakecontrol.org, [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na <http://www.voteleavetakecontrol.org/why_vote_leave.html>.

¹³⁶ MORDAUNT, Penny. *The UK can't veto Turkey joining EU* [online]. bbc.com, 22. květen 2016 [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.bbc.com/news/av/uk-politics-eu-referendum-36352676/penny-mordaunt-the-uk-can-t-veto-turkey-joining-eu>>.

Bývalý londýnský starosta, Boris Johnson, předpovídal, že počet obyvatel Spojeného království dosáhne 70 milionů nebo 80 milionů za velmi krátkou dobu, a to na základě údajů Úřadu pro národní statistiky, podle které by se mohla Velká Británie rozrůst na 74 milionů obyvatel za 25 let. Michael Gove tvrdil, že odchod z EU by mohl umožnit vládě splnit svůj imigrační cíl na snížení počtu migrantů pod 100 000 za rok. Bývalý ministr pro evropské záležitosti David Davis se dokonce nebál prohlásit, že imigrace může klesnout téměř na nulu, pokud Británie opustí EU, protože nové údaje ukazují, že čistá migrace je stále na téměř rekordní úrovni okolo 333 000 lidí, z nichž více než polovina pochází z EU.¹³⁷

Obrázek č. 2: Ukázka části letáčku kampaně Vote Leave Ltd

Zdroj: www.voteleavetakecontrol.org

Propojit téma financí a migrace umožnily táboru the Leave využít již existujících obav ve společnosti a poukázat na neúspěch vlády snížit čistou migraci na desítky tisíc lidí a napomohly zhoršit veřejnou důvěru v politiku jakou takovou. Podle Evanse a Menona organizace Remain zásadním způsobem špatně odhadla „nebezpečí“ Brexitu a pojetí kampaně převážně v ekonomické rovině, která kladla důraz na rizika odchodu z hlediska HDP a černé díry veřejných financí. Naproti tomu skupina the Leave se ukázala jako úspěšná právě při propojení hospodářských rizik s nebezpečím setrvání v EU a přisouzení stavu veřejných služeb nebo klesajících mezd přistěhovalcům.¹³⁸ Zatímco Remain se soustředila na fakta, i za cenu poněkud suché kampaně bez emocí, jejich protivníci přijali více viscerální přístup,

¹³⁷ MASON, Rowena. *Immigration could fall to almost zero if UK leaves EU, says David Davis* [online]. theguardian.com, 26. květen 2016 [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.theguardian.com/politics/2016/may/26/immigration-could-fall-to-almost-zero-if-uk-leaves-eu-says-david-davis>>.

¹³⁸ EVANS, Geoffrey, MENON, Anand. *Brexit and British Politics*. Cambridge: Polity Press, 2017, s. 57.

což platilo i na úrovni sloganů, kde „*Silnější, lepší a bezpečnější v Evropě*“ (*Stronger, Better off and Safer in Europe*) nerezonovalo v britské společnosti tolik jako heslo organizace the Leave – „*Take Back Control*“ a „*Be Leave*.“¹³⁹ Kampaň za odchod VB z EU se snažila získat publicitu všemi dostupnými prostředky. Uchýlila se dokonce k odkazům na Hitlera, když Boris Johnson tvrdil, že EU sleduje podobné cíle jako německý diktátor a Michael Gove bizarně srovnával experty, jež varovali před Brexitem, k nacistům, kteří se pokoušeli očerňovat Alberta Einsteina.¹⁴⁰

Kontrast mezi oběma kampaněmi byl veliký. Strategie skupiny Remain spočívala v nasazení nesmírného množství argumentů o ekonomice, které pronesla celá řada národních a mezinárodních expertů od vládní agentury Treasury, přes MMF, zástupce velkých korporací, po prezidenta Obamu.¹⁴¹ Tato taktika se však rychle dostala do problémů. V první řadě posláni kampaně nereagovalo na voliče a v neposlední řadě vyznělo jako „*Brexit by byl nákladný*“ místo argumentu „*Život by byl lepší, kdyby Británie zůstala v EU*.“¹⁴² Kdežto organizace the Leave pojala svou kampaň jako „*projekt strachu*“ a celá jejich kampaň vygradovala v přetáčení výroků soupeřů, vyvolávání senzací a fikcí a zpochybňování důvěryhodnosti dokonce i seriózních analýz, akademici a think tanky, které poukazovali na rizika Brexitu byli označováni jako „*loutkové ponožky financované EU*“¹⁴³ (*EU-funded sock puppets*) včetně Treasury a Centrální banky (*Bank of England*), která byla obviňována také z podvodných a falešných predikcí. V závěrečné fázi kampaní důvěra v politiky a prohlášení expertů klesla a společnost začala nabývat přesvědčení, že obě strany lžou. Absurditu toho celého dokresluje stále více cynický postoj k odborníkům, který vyvolal domněnku, že politici podporující pokračující členství v EU nemusí nutně lhát, ale popisují realitu z jiné planety.¹⁴⁴

Referendum vyhlášené ministerským předsedou Davidem Cameronem se konalo dne 23. června 2016, kdy 17,4 milionu lidí odhlasovalo odchod Spojeného království z Evropské unie. 16,1 milionu obyvatel hlasovalo pro setrvání v EU, což odpovídá 51,9% pro Brexit a 48,1% proti Brexitu (viz tabulka č. 4). Vítězství kampaně *Vote Leave Ltd* souviselo zejména s pocity národní identity. Kampaň Remain nebyla pro voliče dostatečně přesvědčivá, zato kampaň Leave silněji ovlivnila veřejnost a dokázala ji přesvědčit mnohdy i nepravdivými

---

¹³⁹ Tamtéž, s. 58–59.

¹⁴⁰ ROSS, Tim. *Boris Johnson: The EU wants a superstate, just as Hitler* [online]. telegraph.co.uk, 15. květen 2016 [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/14/boris-johnson-the-eu-wants-a-superstate-just-as-hitler-did/>>.

¹⁴¹ EVANS, Geoffrey, MENON, Anand. *Brexit and British Politics*. Cambridge: Polity Press, 2017, s. 59.

¹⁴² Tamtéž, s. 59.

¹⁴³ Tamtéž, s. 62.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 62.

výroky o tom, jaký dopad by EU měla na přistěhovalce a nezávislost. A navíc se jí podařilo přilákat skupinu „nových voličů“, kteří se nezúčastnili všeobecných voleb v roce 2015. Většina (60%) z této skupiny hlasovala pro odchod z Unie. Úspěch kampaně Leave byl také podpořen mnohem širší koalicí voličů, než v případě Remain. Tato voličská podpora zahrnovala tři hlavní skupiny – bohaté euroskeptiky; starší dělnickou třídu a menší skupinu ekonomicky znevýhodněných; a voliče protiimigraci.¹⁴⁵

Tabulka č. 4: Výsledky referenda o setrvání UK v EU konaného 23. června 2016

	Počet voličů	%
Registrovaní voliči	46 500 001	
Volební účast	33 551 983	72,2 %
ANO	16 141 241	48,1 %
NE	17 410 742	51,9 %
Neplatné hlasy	25 359	0,08 %
Platné hlasy	33 526 444	99,92 %

Zdroj: www.electoralcommission.org.uk

3.4 Reflexe referenda

Těsnou většinou 51,9% ku 48,1% byl odhlasovaný odchod Spojeného království z Evropské Unie a tato podkapitola se bude snažit reflektovat události bezprostředně po referendu a zjistit proč kampaň Leave vyhrála a jak se občané v referendu rozhodovali. Tato podkapitola si však nedává za cíl rozebírat možné řešení Brexitu či sledovat budoucí průběh vyjednávání Velké Británie s EU.

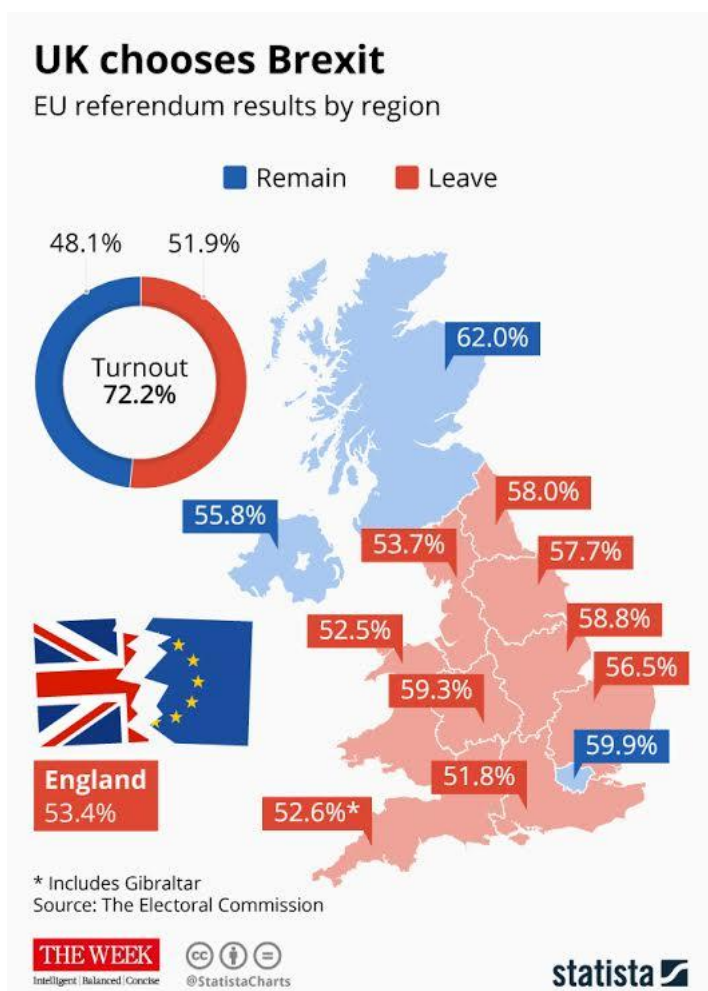
Referendum vyvolalo období hluboké nestability britské politiky. Den po referendu rezignoval David Cameron na svou funkci premiéra, neboť prohru, považoval za své osobní selhání. Týden po referendu rezignoval na svou funkci i Nigel Farage a Jeremy Corbyn čelil výzvě vedení strany. Měsíc po referendu se stala novou ministerskou předsedkyní Theresa May, která ihned po nástupu do úřadu začala vést jednání o vystoupení Spojeného království z EU. Aby si posílila pozici a zvýšila legitimitu pro vyjednávání v Dolní Sněmovně, vyhlásila

¹⁴⁵ SWALES, Kirby. *Understanding the Leave vote* [online]. whatukthinks.org, NatCen Social Research, 2016 [cit. 18. 11. 2018]. Dostupné na <https://whatukthinks.org/eu/wp-content/uploads/2016/12/NatCen_Brexplanations-report-FINAL-WEB2.pdf>.

8. června 2017 nové parlamentní volby, ve kterých neuspěla, tak jak si přála a Konzervativní strana ztratila 13 křesel a Labouristé v těchto volbách posílili.¹⁴⁶

Přestože si Británie jako celek zvolila odchod z EU, jednotlivé části země se ve svém hlasování o členství v Unii lišily. Většina regionů Anglie a Walesu hlasovala pro odchod Británie z EU, zatímco Londýn, většina v Severním Irsku, Skotsko a Gibraltar se vyslovili pro setrvání země v Unii (viz graf č. 7). Po zveřejnění výsledků referenda se zvedla vlna nevole zastánců pokračujícího britského členství, kteří se nechtěli smířit s výsledky referenda. A zahájili různé petiční akce včetně petic požadujících konání druhého referenda.¹⁴⁷ V době těsně po konání referenda lze z výsledků vyhledávání na Google dovodit, že voliči netušili, o čem vlastně hlasují, a jejich znalosti o fungování Evropské unie byly mizerné (viz graf č. 8).

Obrázek č. 3: Výsledky referenda podle regionů

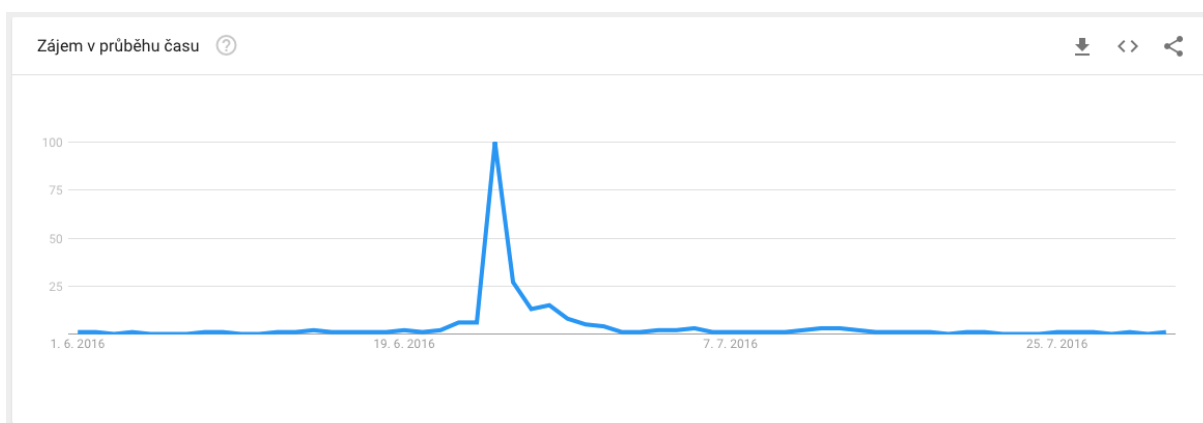
Zdroj: www.theweek.co.uk

¹⁴⁶ Results of the 2017 General Election [online]. [bbc.com](http://bbc.com/news/election/2017/results), [cit. 18. 11. 2018]. Dostupné na <<http://www.bbc.com/news/election/2017/results>>.

¹⁴⁷ KASÁKOVÁ, Zuzana. *Započal rozpad Británie?* [online]. europeum.org, 27. června 2016 [cit. 18. 11. 2018]. Dostupné na <<http://www.europeum.org/articles/detail/745/zapocal-rozpad-britanie>>.

Odpověď na otázku proč vyhrála kampaň Leave a britští voliči se rozhodli opustit Evropskou unii má několik vysvětlení. Shipman ve své knize zmiňuje dvě možná vysvětlení. První je, že výsledkem bylo vyvrcholení tří desetiletí euroskepticismu. Jak členové Konzervativní, tak Labouristické strany se shodují, že za osm měsíců kampaně nešlo dokázat odvrátit dvacet let trvajících euroskepticismu. Druhým vysvětlením, které zastávají členové organizace Remain je to, že referendum přišlo v době, kdy světové trendy pomohly kampani Leave. Jedná se o stejný jev, který podporoval Donalda Trumpa a Bernieho Sanderse v USA a Marine Le Pen ve Francii. Tento negativní trend sílící v západním světě zahrnoval vzpouru proti důsledkům globalizace těmi, kteří ji nevyužili, hněv dělnických tříd a jejich strach o mzdy a tlak na místní služby v důsledku rostoucí imigrace, dále odmítnutí politických elit, do té míry, že voliči byli méně ochotni přijímat argumenty etablovaných politických stran a osobností. Labouristický politik Will Straw tuto situaci komentoval slovy: „*Ve věku emocí jsme se snažili bojovat s racionální kampaní.*“¹⁴⁸

Graf č. 7: Vyhledávání výrazu „*what does brexit mean*“ v červnu 2016 na Googlu

Zdroj: Google Trends

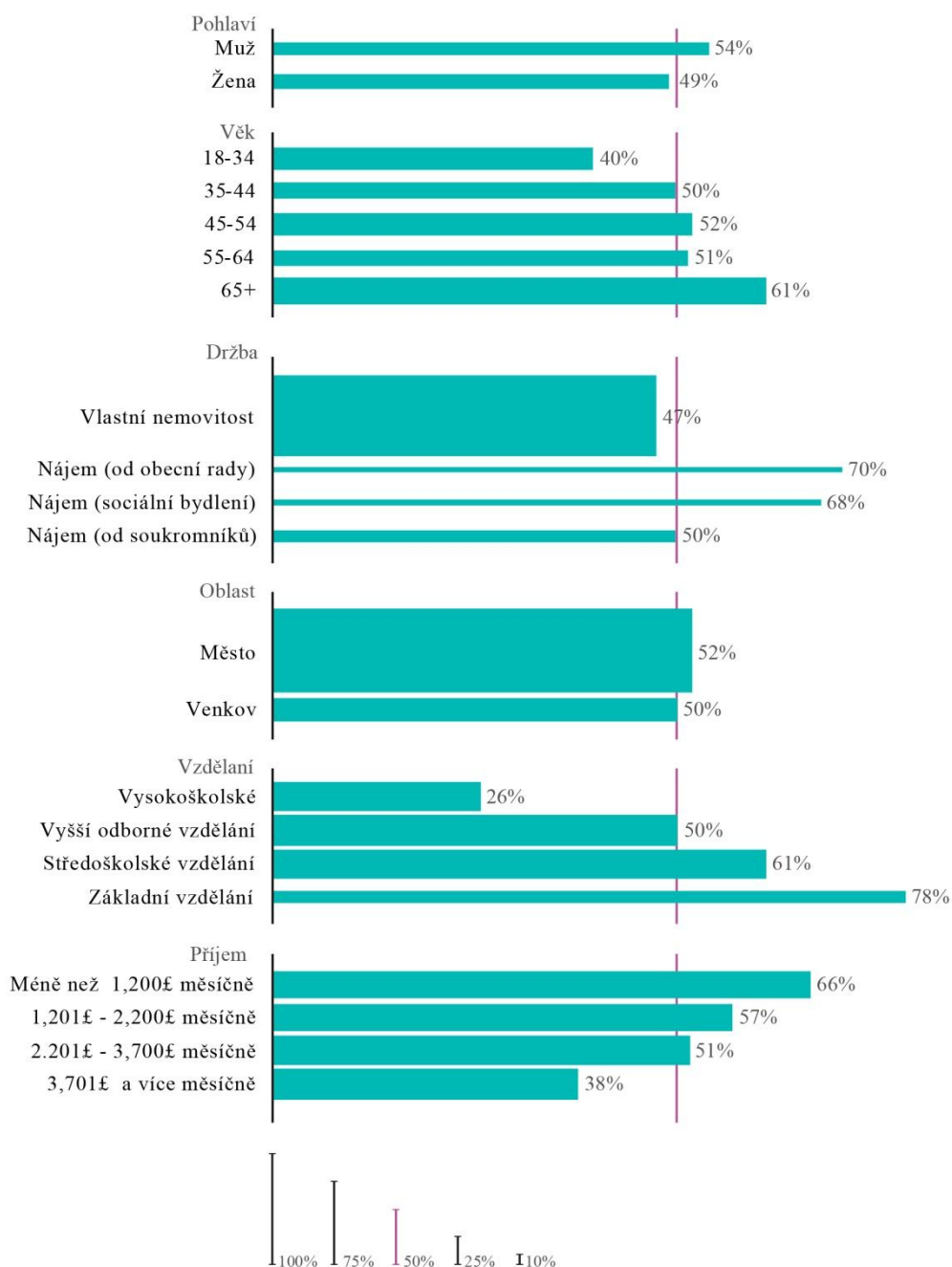
Podle *British Election Study*, *NatCen Panel* a *British Social Attitudes Survey*, které nashromáždili obrovské množství dat, vyplývá několik zjištění. Na základě demografických údajů (viz graf č. 8) odchod z Velké Británie podporovali více muži (54 %) než ženy, starší lidé ve věku 45 let a více, nejvíce však věková skupina 65+ (61 %), dále lidé s nejnižším vzděláním (78 %) nebo středoškolským vzděláním (61 %). Pak ti, kteří mají příjem nižší než 1 200 liber za měsíc (66 %) a lidé, kterým poskytuje sociální bydlení místní úřad (70 %). Noviny s nejvyšším podílem podpory Brexitu byly Sun a Express (oba 70 %), Mail (66 %)

¹⁴⁸ SHIPMAN, Tim. *All out war: The Full Story of How Brexit Sank Britain's Political Class*. London: William Collins, 2016, s. 583.

a Star (65 %). Další noviny, kde většina čtenářů hlasovala za odchod VB byl Telegraf (55 %) (viz graf č. 9). Ačkoliv neexistuje žádné jednoduché vysvětlení pro vítězství Leave kampaně na základě samotných demografických údajů, je jasné, že věk, úroveň vzdělání, výše příjmů a čtenářství daného typu novin se přiklání k hlasování pro Brexit.

Graf č. 8: Podpora odchodu z EU (v %) podle pohlaví, věku, držby, oblasti, vzdělání a příjmu

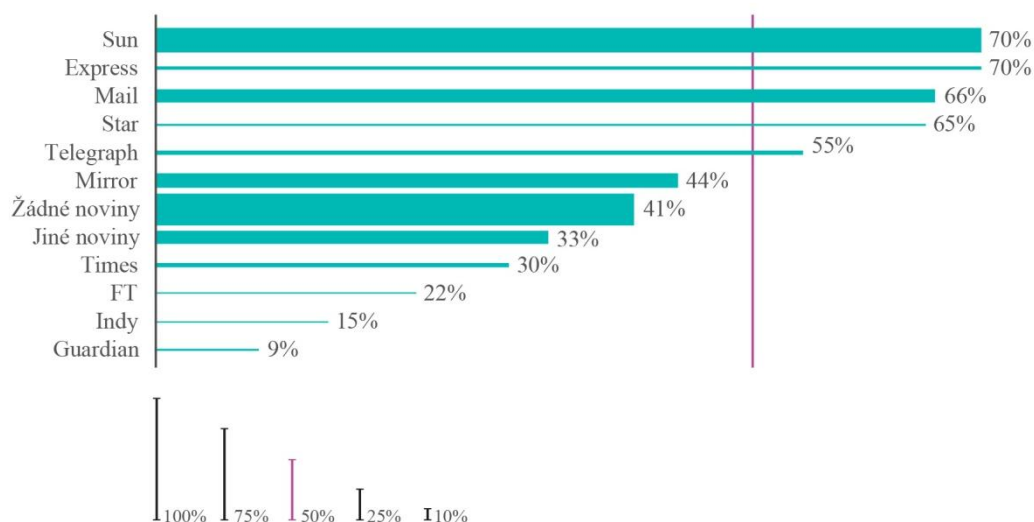

Zdroj: NatCen Social Research

Noviny a jejich postoje pro a proti Brexitu byly důležité, vzhledem k tomu, kolik lidí čte zejména ty populární. V tomto případě je zajímavé si povšimnout, že pokud jde

o referendum, lidé s větší pravděpodobností následovali pozici novin, které četli, než politickou stranou, s kterou se identifikovali (viz graf č. 11, 12). Nenásledování stranické linie bylo dáno dvěma faktory. Jedním z nich je, že mnoho voličům nebylo jasné, jakou pozici zastává Labour Party, a mysleli si, že je rozdělená více, než doopravdy byla. Druhý číselně důležitější faktor, je rozdělení v rámci Konzervativní strany a rolí Borisem Johnsona v kampani Leave.

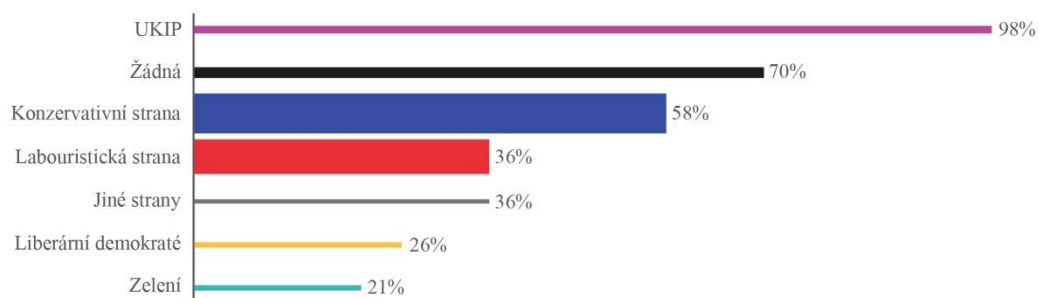
Graf č. 9: Podpora odchodu z EU (v %) podle čtenářské podpory novin

Graf č. 10: Podpora odchodu z EU (v %) podle pravolevé škály

Graf č. 11: Podpora odchodu z EU (v %) podle identifikace s politickou stranou

Zdroj (Graf č.9–11): NatCen Social Research

Referendum o setrvání UK v EU rozdělovalo společnost a odhalilo širokou škálu sociálních, geografických a dalších rozdílů ve Velké Británii. Nebyla to tolik tradiční levicově-pravicová bitva, ale bitva o identitě a hodnotách. Kampaň Leave dokázala umět hrát na city voličů a svou kampaň koncentrovala na téma migrace, kontrola a navrácení suverenity a byla přesvědčivější než kampaň Remain, která se opírala o data a fakta. Pro odchod hlasovali nejvíce voliči nad 45 let, ti s nejnižší kvalifikací a příjmy, dále ti, kteří nejsou natolik socioekonomicky zajištěni.

4. Komparace referend 1975 a 2016

V případě obou referend došlo k vysoké politizaci evropské otázky a snaze využít institut referenda jako nástroje domácích stranických a voličských zápasů. U Wilsonova a Cameronova rozhodnutí k vypsání referenda lze shledat několik paralel. Jednou z nich je dlouhodobá polarizace domovské strany obou premiérů, kteří museli čelit silné protievropské opozici a potýkali se s klesající schopností přimět vlastní poslance k loajálnímu hlasování pro vládní plány v evropských záležitostech a udržet stranickou disciplínu. Jak v případě Wilsona tak Camerona se referendum stalo prioritně snahou, jak vyřešit dlouhodobý, hluboký vnitrostranický konflikt a upevnit vlastní pozici v čele své strany. Wilsonovo a Cameronovo rozhodnutí vypsat referendum lze tedy popsat jako taktický nástroj, kterým chtěli překonat hluboké rozdělení své vlastní strany a zabránit jejímu dalšímu štěpení.

Další shodnou motivaci obou premiérů je snaha vyhrát nadcházející parlamentní volby (1974, 2010) pomocí „evropské karty“. Oba premiéři se ve své předvolební strategii zavázali znovuvyjednat lepší podmínky pro Velkou Británii a uspořádat referendum o setrvání země v ES/EU, pokud vyhrají volby a ujmou se úřadu vlády. To se oběma podařilo a byli v podstatě nuceni dodržet svůj předvolební slib, aby uklidnili oponenty ve své straně, a to i přesto, že s nimi rozhodně nesouhlasili. Vlády z pravidla vypisují referenda pouze tehdy, pokud věří, že jsou schopny je vyhrát. Tak tomu bylo i v případě Wilsona i Camerona. Oba byli jednoznačně přesvědčeni, že referendum vyhrají. Wilsonovi se tento předpoklad podařilo naplnit a výhrou v referendu legitimizoval svou evropskou politiku, u Camerona tomu bylo naopak.

Po delším sledování jejich jednání ohledně evropské otázky, zjistíme, že ani jeden z premiérů v podstatě nebyl protievropsky orientovaný ani natolik euroskeptický, aby patřil k obhájčům referenda a jeho vypsání nebylo ideologicky motivováno. Ale vidíme, nakolik byli ovlivněni tlakem svých spolustraníků, politickou situací a společenskou atmosférou v Británii, kde je v oblibě odmítat cokoli evropského. Proto lze konstatovat, že se jedná o dvojúrovňovou hru, kterou popsal Putnam a dál s ní pracoval Moravcsik ve své teorii liberálního intergovernmentalismu. Oba se snažili domácí scénu uklidnit pomocí „evropské karty“, přitom na evropské úrovni se chovali jako pragmatičtí spojenci a pokud nějaký evropský právní předpis, pakt či smlouvu vetovali, bylo to v souladu s britskými národními zájmy nebo se to netýkalo obsahu jako takového, ale šlo o demonstraci síly ve snaze vyhnout se tak nezměrné kritice doma a zároveň ukázat, že je Velká Británie silná.

Ačkoli motivy Wilsona a Camerona jsou značně podobné, průběh kampaně a zejména výsledky referend se dosti liší. Čtyřicetiletý rozdíl mezi referendy se projevil v mnoha ohledech. V roce 1975 se Velká Británie nacházela v jiné situaci než, je tomu dnes respektive v roce 2016. V polovině 60. let vrcholila ve Velké Británii finanční krize – upadala průmyslová výroba, snižovala se produktivita práce, hrozila devalvace měny a rozsáhlé vládní škrty a o nic lépe na tom nebyla v letech sedmdesátých, kdy byla britská ekonomika zasažena ropnými šoky. V porovnání s ostatními členskými zeměmi patřila Velká Británie při vstupu do ES k hospodářsky slabším a od členství očekávala zlepšení ekonomické situace a obnovení prosperity po období ekonomické stagnace a propadu v sedmdesátých letech. S nástupem Margaret Thatcherové do funkce premiérky v roce 1979 lze pozorovat změnu postojů k evropské integraci směrem k euroskeptickému a negativistickému postoji vůči ES a odporu k nadnárodním principům. Kromě postojů politických elit, je důležitá i role medií, které od 80. let téměř nepřetržitě kritizují ES/EU a obvinují „Brusel“ a jeho „nezvolené eurokraty“ za veškeré možné problémy, které se v Británii vyskytnou. Nejvyšší nárůst euroskeptických nálad v britské společnosti můžeme pozorovat především v roce 1992 v souvislosti s přijetím Maastrichtské smlouvy, v roce 1996 v souvislosti s evropským zákazem vývozu britského hovězího masa, v roce 1999 v souvislosti se zavedením eura, v roce 2004, kdy se EU rozšířila o deset nových členů ze střední a východní Evropy, dále v roce 2008 vypuknutím ekonomické krize a od té doby euroskeptické nálady jen rostly a vyvrcholily referendem v roce 2016. To celé je také podpořeno vzestupem nacionalismu napříč Evropou a nástupem nových technologií v podobě sociálních sítí. Jednoduše řečeno Harold Wilson měl jisté výhody, na které se premiér David Cameron nemohl spolehnout o více než 40 let později.

Stranické spektrum v evropských otázkách mělo v období prvního referenda zcela opačný postoj, než je tomu dnes. Proevropskou stranou byla strana Konzervativní, která byla široce sjednocená, a panoval uvnitř konsenzus, zatímco Labouristická strana byla výrazně rozdělena a v otázce evropské agendy nejednotná. Národní strany jako skotští a velšští nacionalisté byli vůči ES a jednotnému trhu nepřátelští a obhajovali odchod Velké Británie z ES, zatímco dnes jsou paradoxně nadšenými příznivci EU. Ve Skotsku dokonce před referendem 2016 v kampani byla otevřena otázka možného druhého referenda o nezávislosti v případě, že by se obyvatelé Británie vyslovili pro odchod z EU. Jedinou konzistentní stranou jsou Liberální demokraté, kteří stejně jako jejich předchůdci Liberálové, jsou nejvíce proevropsky naladěni.

Důležitou roli v obou kampaních předcházejících referenda sehrála důvěryhodnost a popularita předních lídrů. V roce 1975 předseda vlády a vláda oficiálně podpořili setrvání země v ES, totéž platí v roce 2016. Rozdíl spočívá v tom, že v březnu 1975, před červnovým referendem podle výzkumu Gallupu čistá spokojenost s premiérem Haroldem Wilsonem byla + 12 % a s vládou čistý rating činil -4 %. V březnu 2016 bylo čisté hodnocení spokojenosti podle studie MORI s Davidem Cameronem -25 % a spokojenost s vládou byla hodnocena -29 %. Z toho vyplývá, že v druhém referendu neexistovala žádná ohromná výhoda, pokud jde o veřejnou důvěru pro obháje setrvání v EU, jak tomu bylo v roce 1975. V roce 1975 byli nejpozoruhodnějšími obháje odchodu z řad levicových ministrů Labouristické strany osobnosti jako Tony Benn, Michael Foot a antiimigrační poslanec Enoch Powell. Všichni tři a další odpůrci britského členství byli velice nepopulární osobnosti, které byli často identifikováni s krajní levicí a dostali nálepku extremistů. Kdežto v roce 2016 byl neoficiálním vůdcem kampaně za odchod VB z EU neuvěřitelně populární bývalý starosta Londýna, Boris Johnson, jež dokázal ovlivnit nerozhodnuté voliče před referendem.

V této souvislosti je vhodné poukázat ještě na jeden zajímavý fenomén dnešní doby, který v roce 1975 nehrál roli. Vstoupili jsme do věku post-pravdivé politiky, za což je zodpovědná kombinace populistických hnutí se sociálními médii. Existuje příliš mnoho zdrojů, příliš mnoho metod s různou úrovní důvěryhodnosti v závislosti na tom, kdo financuje danou studii, a na jejich základě mají jednotlivci rostoucí příležitosti k utváření svých názorů a předsudků a populističtí politici jsou ochotni je povzbudit. Což se potvrdilo v kampani v roce 2016. Jednalo o velmi vyhocenou a až na malé výjimky negativní kampaň. Strategie kampaně za Brexit byla založena na emocionální taktice, zjednodušení, manipulaci s fakty, vyvolávání senzací a zpochybňování důvěryhodnosti seriózních analýz. Akademici a think tanky, které poukazovali na rizika Brexitu byli označováni za prodlouženou ruku Bruselu, a Treasury s Centrální bankou (*Bank of England*) byli obviňováni z falešných predikcí. V závěrečné fázi kampane důvěra v politiky a prohlášení expertů výrazně klesla a společnost začala nabývat přesvědčení, že obě strany lžou. Absurditu a emocionalitu období před referendem ilustruje stále více cynický postoj k odborníkům, který vyvolal domněnku, že politici podporující pokračující členství v EU nemusí nutně lhát, ale popisují realitu z jiné planety. Jinak tomu bylo v roce 1975, kdy lidé přejímali názory od svých oblíbených politiků, kterým nejvíce věřili a považovali je za erudované, protože evropská problematika byla pro ně komplikovaná a těžko se v ní orientovali, kdežto dnes je vše zcela naopak, všichni

všemu rozumí a mají nejen na komplexní otázku, jakou Evropská unie je, svůj mnohdy i vyhraněný názor.

Kromě strategie kampaní je zajímavé sledovat témata, která se v kampaních v letech 1975 a 2016 lišila. V roce 1975 se v kampaních vůbec neobjevila otázka imigrace, zatímco v roce 2016 ovládla celou kampaň. V prvním referendu se zdůrazňovala bezpečnost a postavení ve světě, které Velké Británii zajišťuje pobyt v Evropském společenství. Otázka bezpečnosti a kontroly sice také hrála prim v roce 2016, ale byla prezentovaná přesně opačným směrem. Zastánci Brexitu argumentovali, že Británii bude bezpečnější a suverennější, pokud opustí EU. Nicméně otázka, zda jsou hospodářské vyhlídky Británie nejlépe zajištěny v rámci EU nebo mimo ni, sehrály v roce 1975 významnou roli, stejně jako o čtyři desetiletí později. V roce 1975 byli voliči silně přesvědčeni, že hospodářská prosperita, mzdy, zaměstnanost a životní úroveň bude lepší, pokud zůstanou v Evropském společenství. Zatímco v roce 2016 největší výzvou kampaně za odchod VB z EU bylo přesvědčit skeptické publikum, že ekonomická budoucnost Británie bude mnohem lepší mimo EU.

Co se týče komparace hlasování v referendech z roku 1975 a 2016, tak ze statistických údajů vyplývá, že podpora setrvání v ES a EU byla poněkud vyšší u žen než mužů jak v roce 1975, tak 2016. Zajímavější je však srovnání podpory členství v ES a EU podle věkových skupin. Setrvání v ES v roce 1975 daleko výrazněji podporovali voliči ve věku 45let a starší, zatímco v roce 2016 byla podpora mnohem častější mezi mladšími lidmi, což zřejmě odráží generační rozdíly v euroskepticismu. Dále jde v obou uskutečněných referendech vidět obrovský rozdíl založený na dosaženém vzdělání, ti s vysokoškolským vzděláním volili proti odchodu z ES/EU, kdežto ti s nejnižší kvalifikací nejčastěji hlasovali za odchod z ES/EU. Tak stejně tomu bylo i v případě příjmů a vlastnictví majetků, nejnižší podpora členství byla mezi těmi v nižších příjmových skupinách a mezi těmi, kteří si pronajali své domovy ve veřejném sektoru.

Volební chování v roce 2016 založené na politických faktorech však vykazuje některé významné rozdíly od těch, které převládaly v roce 1975, což odráží skutečnost, že nejvíce euroskeptickými stranami v posledních desetiletích byly strany pravicové. V roce 1975 byli přední členové Labouristické strany rozděleni, někteří podporovali kampaň za setrvání země v ES a jiní zase kampaň za odchod, což zapříčinilo, že mnohým jejich voličům nebylo jasné, jakou pozici jejich strana vlastně zastává. V roce 2016 se ve stejné situaci nacházela i vládnoucí Konzervativní strana a její stoupenci. Což se odrazilo i na výsledcích hlasování.

V roce 1975 na základě identifikace s politickou stranou hlasovali pro setrvání Británie v ES nejvíce voliči Konzervativní strany a nejméně příznivci Labouristů a skotských a velšských nacionalistů, zatímco v roce 2016 tomu bylo přesně naopak. Hlasování za odchod VB z EU nejsilněji podpořili voliči pravicových stran, jmenovitě stoupců UKIP a Konzervativní strany a proti Brexitu byli voliči Labouristů, skotských a velšských nacionalistů. Nejkonzistentnější stranou byla v obou referendech proevropsky orientovaná Liberální demokratická strana.

Mezi čtenáři novin byla podpora pro Brexit v roce 2016 nejvyšší mezi těmi, kteří četli pravicově nakloněné tabloidy – The Sun, Express, Mail, Star a pak čtenáři Telegraphu. Mezi těmi, kteří nečetli žádné noviny nebo četli jiné noviny či Mirror, byla podpora odchodu země z EU nižší a nejnižší mezi čtenáři Times, Guardian, Independent a Financial Times. Zatímco v roce 1975 čtenáři Telegraph, Express a Mail byli silnými podporovateli členství v EHS. Wilson měl jednu značnou výhod oproti Cameronovi. V roce 1975 media sdílela velké nadšení pro evropskou integraci, které se v Británii nikdy nezopakovalo. Daily Mail, Daily Telegraph, Daily Express, The Sun, The Times, The Financial Times, Guardian, Daily Mirror a Daily Record vyjádřili svou podporu členství. Zato Cameron musel čelit dlouhodobě silně euroskeptickému tisku.

Závěrem lze konstatovat, že motivace Wilsona a Camerona k vypsání referenda byla podobná, ne-li stejná. Oběma politikům šlo o usmíření strany, zajištění jejího vítězství v nadcházejících volbách a posílení své vlastní pozice. Cameron to měl v porovnání s Wilsonem o něco těžší, protože musel čelit daleko silnějším euroskeptickým členům ve své vlastní straně, euroskeptickému tisku, nástupu nových medií a nové populistické straně UKIP. Což se odrazilo v kampani předcházejících referenda, která byla v roce 2016 daleko více vyhrocena, plná emocí a manipulací. Srovnáním volebního chování lze shrnout, že podpora členství v obou referendech byla soustředěna mezi těmi s vyšším socioekonomickým postavením. V roce 1975 bylo hlasování za odchod VB z ES častější mezi voliči mladších věkových skupin a v roce 2016 tomu bylo přesně naopak. V roce 1975 byli největšími odpůrci členství v ES obyvatelé Skotska, příznivci Labouristické strany, ti levicově smýšlející a čtenáři Daily Mirror. Zatímco v roce 2016 byli největšími podporovateli odchodu Velké Británie z EU pravicově orientovaní voliči UKIP a Konzervativců a čtenáři The Sun, Express, Mail a Star.

Závěr

V práci byly zkoumány příčiny, průběh a dopady evropských referend ve Velké Británii uskutečněných v letech 1975 a 2016, ta si kladla několik otázek:

V1: Do jaké míry teorie liberálního intergovernmentalismu dokáže interpretovat událost Brexitu a kde jsou její případné limity?

Stanovit míru do jaké teorie LI dokáže interpretovat událost Brexitu lze těžko určit. Nicméně lze konstatovat, že dvojúrovňová hra, na které je teorie LI založena vystihuje jednání Harolda Wilsona a Davida Camerona v jednání ohledně evropské agendy, kteří zpolitizovali evropskou otázku a využili referenda ke svým domácím zájmům a referendum se stalo spíše prostředkem nežli cílem jejich předvolebních strategií, a na evropských summitech prosazovali nejen to, co bylo v souladu s britskými zájmy, ale především v zájmu upevnění jejich vlastní pozice a uklidnění situace na domácí scéně. Z pohledu více jak čtyřicetiletého členství se Velká Británie již od počátku vstupu stavěla k evropské integraci rezervovaně a přenášení pravomocí na nadnárodní úroveň otevřeně kritizovala a byla zarytým zastáncem spolupráce na mezivládním principu. V souladu s národními zájmy si byla VB schopna na druhé mezinárodní úrovni tzn. v ES/EU vyjednat řadu trvalých výjimek ze společných politik. Limity LI v kontextu Brexitu lze najít ve flexibilitě této teorie, která nedokáže reagovat na nástup nových telekomunikačních technologií a hospodářský cyklus, s kterým se mění i preference politiků.

V2: Jaké motivy vedly britské politické elity k rozhodnutí uspořádat celonárodní referenda o setrvání země v ES/EU konaná v letech 1975 a 2016?

U obou referend byly shledány téměř totožné motivy k rozhodnutí uspořádat celonárodní referendum o setrvání Velké Británie v ES/EU v letech 1975 a 2016. Ačkoli se jedná o více jak čtyřicetiletý rozdíl mezi referendy, okolnosti a společenská atmosféra v období prvního a druhého referenda byla pro oba premiéry, Harolda Wilsona a Davida Camerona, obdobná. Oba se potýkali se silnou polarizací uvnitř své strany a stranickými rebeliemi při hlasování o evropské agendě. Obě strany byly v opozici a v předvolební kampani se zavázali znovuvyjednat lepší podmínky členství a vypsát referendum, pokud vyhrájí nadcházející parlamentní volby do Dolní Sněmovny. Odpovědí na otázku tedy je, že hlavní motivací Wilsona i Camerona k rozhodnutí uspořádat celonárodní referenda byla snaha vyřešit dlouhodobý, hluboký vnitrostranický konflikt, upevnit vlastní pozici v čele své

strany a vyhrát nadcházející parlamentní volby pomocí „evropské karty“. V případě Camerona se k tomu přidala ještě motivace v podobě vrůstající popularity strany UKIP.

V3: Jak vypadala argumentace v kampaních hlavních aktérů předcházejících referenda?

Jak bylo vytýčeno v úvodu, práce se zabývá pouze oficiálními kampaněmi. V období před prvním referendem v roce 1975 hlavními oficiálními představiteli byla kampaň *Britain in Europe* (BIE) a kampaň *The National Referendum Campaign* (NRC). Kampaň BIE argumentovala tím, že Británie z členství v ES ekonomicky profituje, pokud jde o zaměstnanost, vnější sílu a dokonce i zabezpečení zajišťování potravin. Zdůrazňovala také pro Brity důležité hodnoty a témata jako je tradice, suverenita, bezpečnost či zaměstnanost. Důrazně také varovala před následky případného vystoupení. Kampaň NRC nebyla jednotná a shromažďovala velké množství politických subjektů, které nesdílely stejný názor, a každý zdůrazňoval jiné nevýhody členství. Kampaň varovala zejména před rostoucími cenami potravin v důsledku společné zemědělské politiky, před ztrátou pracovních míst, před omezením obchodních vztahů s Commonwealthem a v neposlední řadě upozorňovala na ztrátu suverenity. V roce 2016 se však jednalo o daleko více vyhraněnou a negativní kampaň, kterou ovlivnil nástup nových telekomunikačních technologií, jako jsou především sociální sítě. Strategie kampaně za Brexit s názvem *Vote Leave Ltd* byla založena na emocionální taktice, zjednodušení, manipulaci s fakty, vyvolávání senzací a zpochybňování důvěryhodnosti seriózních analýz. K hlavním tématům této kampaně patřilo navýšení financí národního zdravotnictví místo přispívání do rozpočtu EU, kontrola vlastních hranic, omezení přílivu migrantů do Británie, obnovení svobodného obchodu s celým světem zejména s rostoucími ekonomikami jako je Indie, Čína a Brazílie, navrácení národní suverenity a konec omezování unijním právem. Naproti tomu stála kampaň *The in Campaign Ltd* obhajující pokračující členství Spojeného království v Evropské unii, která se soustředila zejména na ekonomická rizika odchodu z EU a dopady na britskou ekonomiku, růst pracovních míst díky volnému obchodu v celé EU a na postavení Velké Británie ve světě. Ačkoli se opírala o ekonomické a racionální argumenty, nedokázala ale dostatečně reagovat na nálady v britské společnosti a nebyla natolik přesvědčivá jako kampaň za odchod.

V4: Jak se lišilo volební chování v rámci jednotlivých referend?

Volební chování v roce 2016 založené na politických faktorech se liší od těch v roce 1975, což odráží skutečnost, že nejvíce euroskeptickými stranami v posledních desetiletích byly

strany pravicové, zatímco v roce 1975 tomu bylo přesně naopak. Před prvním referendem byla Labouristická strana rozdělena, někteří členové podporovali kampaň za setrvání země v ES a jiní zase kampaň za odchod, což zapříčinilo, že mnohým jejich voličům nebylo jasné, jakou pozici jejich strana vlastně zastává. V roce 2016 se ve stejné situaci nacházela i vládnoucí Konzervativní strana a její stoupenci. Což se odrazilo i na výsledcích hlasování. V roce 1975 na základě identifikace s politickou stranou hlasovali pro setrvání Británie v ES nejvíce voliči Konzervativní strany a nejméně příznivci Labouristů a skotských a velšských nacionalistů. V roce 2016 hlasování za odchod VB z EU nejsilněji podpořili voliči UKIP a Konzervativní strany a proti Brexitu byli voliči Labouristů, skotských a velšských nacionalistů. Nejvíce konzistentní stranou byla v obou referendech proevropsky orientovaná Liberálně demokratická strana. Co se týče sociodemografických výsledků hlasování v roce 1975, pro setrvání v ES hlasovali nejčastěji starší voliči, vzdělanější a ekonomicky zabezpečenější z vyšších sociálních tříd a mezi odpůrce patřili členové odborů, obyvatelstvo ve Skotsku a příznivci labouristické strany a levicově smýšlející. V roce 2016 pro setrvání v EU se kladně vyjádřili mladší voliči a lidé žijící ve Skotsku. Stejně jako v roce 1975 pak lidé s vysokoškolským a vyšším vzděláním, vyššími příjmy a ekonomicky zajištěni.

Tato práce analyzovala pouze příčiny, průběh kampaní a bezprostřední výsledky referend. Tato problematika však nabízí řadu dalších možných oblastí pro výzkum. Práce by se mohla komplexněji zabývat průběhem členství a analyzovat jeho proměnu v čase a zkoumat další faktory, které dovedly Velkou Británii k vystoupení z EU. Práce by také mohla rozpracovat neoficiální kampaně předcházejících referenda či mezinárodní rozměr a dlouhodobé dopady referend, zejména toho z roku 2016, který bude mít mimořádný význam pro osud EU. V tomto ohledu je práce limitována, jelikož v době její realizace nebyly ještě dohodnuty podmínky, za kterých VB opustí EU a řadu dopadů, lze sledovat až s delším časovým odstupem.

Bibliografie

Literatura

BOND, Martyn a kol. *Význační Evropané*. Praha: Evropský literární klub, 1998, 461 s.

BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, Monika. Strategický kontext referend o setrvání Velké Británie v ES/EU: analýza motivace politických elit. *Mezinárodní vztahy*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 29–56.

CLOSA, Carlos. Why convene referendums? Explaining choices in EU constitutional politics. *Journal of European Public Policy*, 2007, Vol. 14, No. 8, s. 1311–1332.

COWLEY, Philip, STUART, Mark. The Cambusters: The Conservative European Union referendum rebellion of October 2011. *Political Quarterly*, Vol. 83, No. 2, 2012, s. 402–406.

CRICK, Bernard. Commentary: Pandora's Box, Sovereignty and the Referendum. *Defending Politics*, 1975, Vol. 83, No. 1, s. 499–502.

EVANS, Geoffrey, MENON, Anand. *Brexit and British Politics*. Cambridge: Polity Press, 2017, 140 s.

FAJMON, Hynek. *Margaret Thatcherová a její politika*, 2. rozš. vyd., Brno: CDK, 2010, 392 s.

FALLETI, Tulia. Theory-Guided Process-Tracing in Comparative Politics: Something Old, Something New. *APSA-CP Newsletter*, 2006, Vol. 17, No. 1, s. 9–14.

FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2009, 805 s.

FORSTER, Anthony. *Euroscepticism in Contemporary British Politics: Opposition to Europe in the British Conservative and Labour Parties since 1945*. London: Routledge, 2002, 168 s.

GAMBLE, Andrew. Better Off Out? Britain and Europe. *Political Quarterly*, 2012, Vol. 83, No. 3, 449–453.

GEDDES, Andrew. *The European Union and British Politics*. Basingtoke: Palgrave, 2004, 240 s.

GEORGE, Stephen. *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. Oxford: Oxford University Press, 1998, 312 s.

GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004, 452 s.

- GIFFORD, Chris, WELLINGS, Ben. Referenda and European Integration: The case of the United Kingdom. In: STARTIN, Nicholas, USHERWOOD, Simon, LERUTH, Benjamin (eds.). *Routledge Handbook of Euroscepticism*. London: Routledge, 2017, 486 s.
- GIFFORD, Chris. *The making of eurosceptic Britain: Identity and Economy in a Post-Imperial State*. New York: Ashgate Publishing, 2008, 184 s.
- GOWLAND, David, TURNER, Arthur. *Reluctant Europeans: Britain and European Integration, 1945–1998*. London: Longman, 1999, 404 s.
- GREENWOOD, Sean. *Britain and European Cooperation Since 1945*. Oxford: Blackwell, 1992, 127 s.
- HAZELL, Robert, YOUNG, Ben. *Politics of Coalition*. Oxford: Hart Publishing, 2012, 110 s.
- HOLMES, Martin. *The Eurosceptical Reader 2*. London: Palgrave Macmillan, 2002, 296 s.
- HORČIČKA, Václav, KOVÁŘ, Martin. *Dějiny evropské integrace II*, Praha: Triton, 2006, 160 s.
- KANIOK, Petr. *Reflexe stranického euroskepticismu*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 170 s.
- KÖNIG, Petr a kol. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2011, 472 s.
- KOŘAN, Michal. Jednopřípadová studie. In DRULÁK, Petr (ed). *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008, s. 33.
- KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s.
- LIDDLE, Roger. *The Europe Dilemma: Britain and the Drama of EU Integration*. London: Policy Network, 2014, 256 s.
- LYNCH, Philip. Conservative Modernisation and European Integration: From Silence to Salience and Schism. *British Politics*, 2015, Vol. 10, No. 2, s. 185–203.
- MAY, Alex. *Britain and Europe since 1945*. London: Longman, 1999, 160 s.
- MORAVCSIK, Andrew. Liberal Intergovernmentalism and Integration: A Rejoinder. *Journal of Common Market Studies*, 1995, Vol. 33, No. 4, s. 611–628.
- MORAVCSIK, Andrew. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, 1993, Vol. 31, No. 4, s. 473–524.
- MORAVCSIK, Andrew. *The Choice for Europe: Social Purpose and state Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press, 1998, 528 s.

NICHOLSON, Frances, EAST, Roger. *From the Six to the Twelve: The Enlargement of the European Communities*. London: Longman, 1987, 298 s.

NUGENT, Neill, MATHER, Janet. The United Kingdom: Critical Friend and Awkward partner? In ZEFF, Eleanor, PIRRO, Ellen (eds). *The European Union and the Member States*. London: Lynne Rienner, 2006, s. 129–250.

PUTNAM, Robert. Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games. *International Organization*, 1988, Vol. 42, No. 3, s. 427–460.

ROBINS, L. J., *The Reluctant Party: Labour and EEC, 1961-1975*. Omskirk: G.W. & A. Hesketh, 1979, 155 s.

SHIPMAN, Tim. *All out war: The Full Story of How Brexit Sank Britain's Political Class*. London: William Collins, 2016, 688 s.

SYCHRA, Zdeněk. První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko. In FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta (eds.). *Rozšiřování ES/EU*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, MU, 2003, s. 26–38.

TOURNIER-SOL, Karine. Reworking the Eurosceptic and Conservative Traditions into a Populist Narrative: UKIP's Winning Formula? *Journal of Common Market Studies*, Vol. 53, No. 1, s. 140–156.

TUNKROVÁ, Lucie, ZBÍRAL, Robert. *Prosazování národních zájmů členských zemí EU (Velká Británie, Irsko a Dánsko)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, 244 s.

WILSON, Harold. *Final Term: The Labour Government 1974–1976*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1979, 322 s.

WOLFRAM, Kaiser. *Using Europe, Abusing the Europeans Britain and European Integration, 1945–63*. London: Macmillan Press LTD, 1999, 274 s.

WOOLF, Stuart Joseph. Britain and Europe Offshore or On-board? *History Today*, 1999, vol. 49, s. 8–15.

YOUNG, John. Europe. In: HICKSON, Kevin, SELDON, Anthony (eds.). *New Labour, Old Labour: The Wilson and Callaghan Governments 1974–1979*. London: Routledge, 2004, s. 139–153.

Dokumenty

BENEŠ, Vít, DRULÁK, Petr. *Metodologie výzkumu politiky*. Recenze, Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 65. Dostupné na

<https://is.muni.cz/el/1423/jaro2016/MVZ428/um/Jak_zkoumat_politiku_-_recenzi_rizeni.pdf>.

BOGDANOR, Vernon. *Entry into the European Community, 1971–73*. Přednáška. Museum of London, 22.5.2014. [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=U_4vNtSqahk>.

BOGDANOR, Vernon. *The Referendum on Europe, 1975*. Přednáška, Museum of London, 2014 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=U_4vNtSqahk>.

Britain Stronger in Europe [online]. strongerin.co.uk, [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <https://www.strongerin.co.uk/get_the_facts#2Oqiwi6dGGWu4WOt.97>.

Britain's New Deal In Europe, 1975. Dostupné na <www.harvard-digital.co.uk/euro/pamphlet.htm>.

CANNANE, Steve. *Brexit vote: All too similar to UK's 1975 referendum* [online]. abc.net.au, 17. červen, 2016 [cit. 8. 10. 2018]. Dostupné na <<https://www.abc.net.au/news/2016-06-17/brexit-the-sequel-plays-out-forty-years-after-first-referendum/7510434>>.

CLEMENTS, Ben. *The referendums of 1975 and 2016 illustrate the continuity and change in British Euroscepticism* [online]. blogs.lse.ac.uk, 31. července 2017 [cit. 15. 10. 2018]. Dostupné na <<http://blogs.lse.ac.uk/brexit/2017/07/31/the-referendums-of-1975-and-2016-illustrate-the-continuity-and-change-in-british-euroscepticism/>>.

EU referendum: How did your area vote? [online]. theweek.co.uk, 24. června 2016 [cit. 18. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.theweek.co.uk/brexit/73825/eu-referendum-how-did-your-area-vote>>.

Google trends [online]. [cit. 15. 10. 2018]. Dostupné na <<https://trends.google.com/trends/explore?date=2016-06-01%202016-07-31&geo=GB&q=what%20does%20brexit%20mean>>.

GOVE, Michael. *EU referendum: Michael Gove explains why Britain should leave the EU* [online]. telegraph.co.uk, 20. února 2016 [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/12166345/European-referendum-Michael-Gove-explains-why-Britain-should-leave-the-EU.html>>.

GREENSLIDE, Roy. *Did national papers' pro-European bias in 1975 affect the referendum?* [online]. theguardian.com, 4. února, 2016 [cit. 8. 10. 2018]. Dostupné na <<https://www.theguardian.com/media/greenslade/2016/feb/04/did-national-papers-pro-european-bias-in-1975-affect-the-referendum>>.

ICM. *State of the parties in the Opinion Polls* [online]. ukpolitical.info, 2017 [cit. 3. 11. 2018]. Dostupné na <http://www.ukpolitical.info/General_election_polls.htm>.

KASÁKOVÁ, Zuzana. *Započal rozpad Británie?* [online]. europeum.org, 27. června 2016 [cit. 18. 11. 2018]. Dostupné na <<http://www.europeum.org/articles/detail/745/zapocal-rozpad-britanie>>.

KUBÁTOVÁ, Eliška a kol. *EU a Velká Británie: Historie vztahů a cesta k referendu* [online]. euractiv.cz, 23. června 2016 [cit. 29. září 2018]. Dostupné na <<https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/linksdossier/eu-a-velka-britanie-historie-vztahu-a-cesta-k-referendu-000142/>>.

KUENSSBERG, Laura. *EU referendum: New 'exit' group launches its campaign* [online]. bbc.com, 9. října 2015 [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.bbc.com/news/uk-politics-34482936>>.

MASON, Rowena. *Immigration could fall to almost zero if UK leaves EU, says David Davis* [online]. theguardian.com, 26. květen 2016 [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.theguardian.com/politics/2016/may/26/immigration-could-fall-to-almost-zero-if-uk-leaves-eu-says-david-davis>>.

MEYER, Jan-Henrik. *The 1975 referendum on Britain's continued membership in the EEC* [online]. cvce.eu, 8. července, 2016 [cit. 8. 10. 2018]. Dostupné na <https://www.cvce.eu/en/obj/jan_henrik_meyer_the_1975_referendum_on_britain_s_continued_membership_in_the_eec-en-eb67b6cf-33ef-4f79-9510-b6fab56d2509.html>.

MORDAUNT, Penny. *The UK can't veto Turkey joining EU* [online]. bbc.com, 22. květen 2016 [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.bbc.com/news/av/uk-politics-eu-referendum-36352676/penny-mordaunt-the-uk-can-t-veto-turkey-joining-eu>>.

NELSSON, Richard. *Archive: how the Guardian reported the 1975 EEC referendum* [online]. theguardian.com, 5. června 2015 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <<https://www.theguardian.com/politics/from-the-archive-blog/2015/jun/05/referendum-eec-europe-1975>>.

PARK, Alison a kol. *Social Attitudes: the 30th Report*, London: NatCen Social Research, 2013. Dostupné na <http://www.bsa.natcen.ac.uk/media/38723/bsa30_full_report_final.pdf>.

PERISIC, Bojana. *Britain and Europe: a History of Difficult Relations*. Berlin: Institute for Cultural Diplomacy, 2010, s. 3.

PICARD, Severine. *The Federal Trust policy commentary: Asylum, immigration and qualified majority voting* [online]. fedtrust.co.uk, listopad 2004 [cit. 26. 10. 2018]. Dostupné na <<http://fedtrust.co.uk/wp-content/uploads/2014/12/commentary3.pdf>>.

Results of the 2017 General Election [online]. bbc.com, [cit. 18. 11. 2018]. Dostupné na <<http://www.bbc.com/news/election/2017/results>>.

ROSS, Tim. *Boris Johnson: The EU wants a superstate, just as Hitler* [online]. telegraph.co.uk, 15. květen 2016 [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na

<<https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/14/boris-johnson-the-eu-wants-a-superstate-just-as-hitler-did/>>.

SABUR, Rozina. *Who wants to leave the European Union?* [online]. telegraph.co.uk, 20. června 2016 [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/19/who-wants-to-leave-the-european-union/>>.

SABUR, Rozina. *Who wants to stay in the European Union?* [online]. telegraph.co.uk, 16. května 2016 [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.telegraph.co.uk/politics/2016/05/19/who-wants-to-stay-in-the-european-union/>>.

Spending for EU referendum campaigners [online]. electoralcommission.uk, 2016 [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.electoralcommission.org.uk/i-am-a-party-or-campaigner/campaigners-in-referendums/spending-for-eu-referendum-campaigners>>.

SPRECKLEY, Nicholas. The Common Market Renegotiation and Referendum, 1974–75. Part I. *The Foreign and Commonwealth Office* [online]. issuu.com, 4. srpna 2014 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <https://issuu.com/fcohistorians/docs/1_spreckley_report_-_part_1>.

STONE, Jon. *Vote Leave designated as official EU referendum Out campaign* [online]. independent.co.uk, 13. dubna 2016 [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/vote-leave-designated-as-official-eu-referendum-out-campaign-a6982491.html>>.

SWALES, Kirby. *Understanding the Leave vote* [online]. whatukthinks.org, NatCen Social Research, 2016 [cit. 18. 11. 2018]. Dostupné na <https://whatukthinks.org/eu/wp-content/uploads/2016/12/NatCen_Brexplanations-report-FINAL-WEB2.pdf>.

SZALAI, Pavol. *Andrew Moravcsik: Tvrdý brexit nebude, Británie zůstane z 90 procent v Unii* [online]. euractiv.cz, 29. 3. 2017 [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné na <<https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/interview/andrew-moravcsik-tvrdy-brexit-nebude-britanie-zustane-z-90-procent-v-unii/>>.

ŠÍMOVÁ, Kateřina. *Problémy rozpočtu EU* [online]. euroskop.cz, [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné na <<https://www.euroskop.cz/8921/sekce/problemy-rozpocet-eu/>>.

TAGGART, Paul, SZCZERBIAK, Aleks. *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States* [online]. sussex.ac.uk, SEI Working Paper, No. 51, Sussex European Institute, 2002, s. 4–6. [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné na <<https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=sei-working-paper-no-51.pdf&site=266>>.

THATCHER, Margaret. *Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech")* [online]. margaretthatcher.org., 20. září 1988 [cit. 23. 10. 2018]. Dostupné na <<http://www.margaretthatcher.org/document/107332>>.

The European Union Referendum Act 2015 [online]. legislation.gov.uk, [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/36/contents/enacted>>.

The Political Parties, Elections and Referendums Act 2000 [online]. legislation.gov.uk, [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné na <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/41/contents>>.

VAUGHNE, Miller. *The 1974–75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum*, Briefing Paper, No. 7253, 28 s. [online]. parliament.uk, 13. července 2015 [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné na <<https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7253#fullreport>>.

Why vote leave [online]. voteleavetakecontrol.org, [cit. 14. 11. 2018]. Dostupné na <http://www.voteleavetakecontrol.org/why_vote_leave.html>.

WILKS-HEEG, Stuart. *What Churchill really thought about Britain's place in Europe* [online]. theconversation.com, 23. ledna 2015 [cit. 27. září 2018]. Dostupné na <<https://theconversation.com/what-churchill-really-thought-about-britains-place-in-europe-36613>>.

WILSON, Sam. *Britain and the EU: A long and rocky relationship* [online]. bbc.com, 1. dubna 2014 [cit. 27. září 2018]. Dostupné na <<https://www.bbc.com/news/uk-politics-26515129>>.

Seznam použitých tabulek, grafů a obrázků

Tabulka č. 1: Výsledky referenda o setrvání UK v ES konaného 5. června 1975	30
Tabulka č. 2: Voličské preference leden 2013 – červen 2013	47
Tabulka č. 3: Maximální peněžní limity pro politické strany	49
Tabulka č. 4: Výsledky referenda o setrvání UK v EU konaného 23. června 2016	54
Graf č. 1: Podpora setrvání v ES (v %) podle pohlaví a věkové skupiny	31
Graf č. 2: Podpora setrvání v ES (v %) podle sociální třídy, věku ukončení vzdělání a vlastnictví	32
Graf č. 3: Podpora setrvání v ES (v %) podle čtenářské podpory novin	34
Graf č. 4: Podpora setrvání v ES (v %) podle hodnocení předních politických leaderů	36
Graf č. 5: Podpora setrvání v ES (v %) podle identifikace s politickou stranou	37
Graf č. 6: Dlouhodobý nárůst euroskepticismu (1992–2016)	42
Graf č. 7: Vyhledávání výrazu „ <i>what does brexit mean</i> “ v červnu 2016 na Googlu	56
Graf č. 8: Podpora odchodu z EU (v %) podle pohlaví, věku, držby, oblasti, vzdělání a příjmu	57
Graf č. 9: Podpora odchodu z EU (v %) podle čtenářské podpory novin	58
Graf č. 10: Podpora odchodu z EU (v %) podle pravolevé škály	58
Graf č. 11: Podpora odchodu z EU (v %) podle identifikace s politickou stranou	58
Obrázek č. 1: Podoba prospektu oficiálních kampaní v roce 1975	29
Obrázek č. 2: Ukázka části letáčku kampaně Vote Leave Ltd	52
Obrázek č. 3: Výsledky referenda podle regionů	55

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá komparací příčin, průběhu a dopadů evropských referend ve Velké Británii. Práce analyzuje klíčové aspekty referend a zkoumá důvody, jež vedly premiéra Harold Wilsona a Davida Camerona v letech 1975 a 2016 k uspořádání referend o setrvání země v ES/EU. Dále se práce zabývá průběhem kampaní předcházejících referenda a postojem jednotlivých aktérů a rozebírá výsledky referend. Samotné jádro tkví v porovnání obou uskutečněných referend ve Velké Británii. Z metodologického hlediska je práce specifická a nachází se na pomezí komparativní případové studii a případové studie a zjišťuje do jaké míry teorie liberálního intergovernmentalismu dokáže interpretovat událost Brexitu.

Klíčová slova

Referendum 1975, Harold Wilson, Brexit 2016, David Cameron, Kampaň, Velká Británie, Euroskepticismus, Liberální intergovernmentalismus

Abstract

This Master's thesis deals with the comparison of the causes, course and impacts of European referendums in Great Britain. The paper analyzes the key aspects of the referendums and examines the reasons why Prime Minister Harold Wilson and David Cameron decided to hold referendums on EC/EU membership in 1975 and 2016. Furthermore, the thesis deals with the course of the campaigns preceding the referendums and the attitude of the main actors and discusses the results of the referendums. The very core of the analysis lies in the comparison of the two referendums in the UK. From the methodological point of view, the thesis is specific and is located on the border of a comparative case study and case study and try to find out to what extent the theory of liberal intergovernmentalism can interpret the Brexit.

Key words

Referendum 1975, Harold Wilson, Brexit 2016, David Cameron, Campaign, Great Britain, Euroskepticism, Liberal Intergovernmentalism